

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2021

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2021

SUMAR

iunie

2021

4 Trezirea la realitate

Martor la cedarea
Basarabiei
și la sosirea sovieticilor

A. MARINO

5 „Au fost tăind
un brad bătrân...”

Nicolae Iorga – 150 ani

I.-A. POP

9 „Vă ordon,
treceți Prutul!” Cu ce?
Starea armatei române
în iunie 1941

I. GIURCĂ

14 Armata română
nu poate fi considerată
armată

Opinia Misiunii Militare
Germane în România

O. TRĂȘCĂ

18 Creșterea
și descreșterea
României Mari

M.E. IONESCU

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ22 Cu ochii
pe „fratele cel mare”
Unitatea anti-KGB,
mit și legendă

M. STAN

27 I pak dau știre
domnie tale...

Povestea lui Neacșu
din Câmpulung

C. NEAGOE,
N. ZAHARIA32 Un Brâncuși
din Neolitic

S.A. LUCA

A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ33 Cămașa cu altiță,
dosarul
pentru UNESCOD. IȘFĂNONI,
G. ROȘU

EXCLUSIVITATE

38 Necunoscuta
zăbavă a regelui Carol I
la Varșovia

A. DUBICKI

FILATELIE
ȘI ISTORIE42 Misiva
lui Charles Doussault
despre încoronarea
lui Gheorghe Bibescu

D. COJOCARU

46 Ciupindu-i de nas
pe ruși, sub oblăduire
americană

D. PREDA

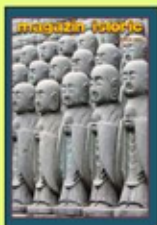
magazin istoric

Anul LIV – serie nouă – nr. 6 (651)
iunie 2021

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

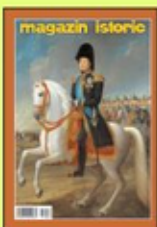
1 Pentru europeni, Japonia a fost multă vreme un mister, aceasta și din cauza politicii de izolare aproape totală, care îi împiedica să intre în țară. Civilizația japoneză s-a conturat în timp, rezultat al suprapunerii mai multor civilizații și credințe. Pentru cei mai mulți dintre europeni, elementul cel mai spectaculos au rămas misterioșii luptători ninja. În imagine: suita de statui ale Jizo Bodhisattva, sfânt din credința budistă protector al copiilor, ce poate fi admirată la templul Hasedera, unul dintre templele budiste din orașul Kamakura, ce a dat numele unei perioade din istoria Japoniei (1192 – 1333) când arta sculpturii a cunoscut o mare dezvoltare

2 Marița Bibescu, strănepoata lui Ienăchiță Văcărescu, a avut o viață agitată. Căsătorită în 1834 cu fratele domnului Alexandru Ghica, Costache, s-a îndrăgostit de contracandidatul – victorios – soțului la tronul Țării Românești, Gheorghe Bibescu, cu care a avut un copil. Căsătoria lor – nașle-a fost domnul Moldovei, Mihail Sturdza – a întâmpinat opoziția mitropolitului Neofit al II-lea. După Revoluția din 1848 cei doi au trăit în exil, Marița murind la Paris în 1859. În acest tablou realizat de Constantin Lecca poartă o cămașă cu altă

3 „O lume unde se găsesc adunate diferitele miracole ale marelui univers”, acesta este palatul de la Versailles pentru scriitorul Charles Perrault (1628 – 1703), care a controlat cheltuielile și executarea corectă a lucrărilor de construcție și s-a bucurat de mecenatul regal, fiind destituit din funcție în 1683, la moartea protectorului său, Colbert; imagine a castelului, din anul 1722, văzut dinspre vest

4 Jean-Baptiste Bernadotte (1763 – 1844) a fost promovat rapid până la gradul de general de divizie. S-a căsătorit cu sora soției fratelui lui Bonaparte, Joseph. În 1804 este promovat mareșal al Franței. Cariera lui militară ulterioară este un dezastru. În 1810 este ales rege al Suediei, cu acordul lui Napoleon. A ales să lupte contra țării sale și azi nici un bulevard din Paris nu-i poartă numele. Este întemeietorul dinastiei care conduce și azi Suedia

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15,
Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155, Telefon:
021.312.68.77

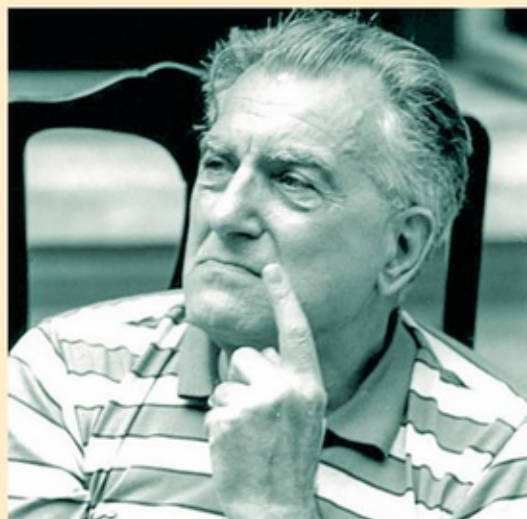

ÎNCEPUT ȘI SFÂRȘIT DE DRUM

ADRIAN MARINO

Basarabia a fost cedată. Din pod, cu un binoclu, priveam mulțimea de refugiați strânsă pe malul Bahluiului. Căruțe, vite, o învâlmășeală greu de descris. Trupele germane au venit și ele. La noi, în casă, au fost încartiruiți doi subofițeri, *Feldwebel*-i. Corecți, dar comunicarea era dificilă din cauza barierei lingvistice. Când artileria antiacriană începea să tragă, ei ne lămurău: *Flakartillerie*... În gara Iași, multe trenuri cu răniți germani. Disciplinați și deloc demoralizați. Doar, uneori, dezamăgiți. Li se dădea ceai... *ohne Zucker!* [fără zahăr]. Făceam o simplă constatare, o precizare „germanică“ și nimic altceva. O scenă mai mult decât anecdotică: la cofetăria „Georges“, de pe Lăpușneanu, mâncam prăjituri una după alta, cu un grup de fete și băieți. Doi ofițeri germani, de la o masă vecină, ne priveau cu mare atenție... La un moment dat, unul dintre ei se apropie, ne salută foarte politicos și întreabă, destul de timid, dacă mai pot comanda... încă o prăjitură. Am pufnit cu toții în râs. „Câte doriți.“ *Natürlich*. Ofițerul s-a simțit ridicol. Venea dintr-o țară strict raționalizată, în regim de război, și nu-și închipuia că, în România, pe atunci, nici nu existau cartele. Ele au fost introduse, foarte aproximativ de altfel, doar spre sfârșitul războiului, când am asistat la o altă scenă.

De această dată de o mare cruzime prin consecințele sale. Lecturi ulterioare mi-au consolidat-o în memorie. Ore întregi am urmărit, într-un fel de fascinație a spectacolului insolit, de lângă fostul cinema „Sidoli“ (azi demolat), retragerea unor unități de cavalerie din armata generalului Vlasov. Mă uimea, mai ales, echipamentul lor nou, harnașamentele impecabile. Era evident că hitleriștii făcuseră un efort și o investiție considerabile [...] La Securitatea din Iași, cineva stătuse în celulă cu ofițeri „vlasoviști“, condamnați la moarte pentru trădare. Când erau chemați, unul câte unul, își făceau cruce și plecau demni. Pe fața martorului ce-mi povestea, citeam – la ani distanță – groaza, stupefarea, admirația și, mai ales, frica. O frică de moarte [...]

Marea experiență, trezirea la adevărata realitate, a fost însă cea sovietică. Abuzul, insolenta de mare putere și secretomania le-am observat, pentru prima dată, zile întregi, la stația C.F.R. de frontieră Vicșani, din Bucovina. În ce împrejurări? Tatăl meu fusese numit șeful comisiei de predare a materialului rulant C.F.R. din Basarabia, una din clauzele ultimatumului din 1940. M-a luat cu el ca într-o „excursie“, într-un fel de „vacanță“. Trebuia să predăm 300 de locomotive și 3.000 de vagoane noi, într-o perfectă stare de funcționare, șiruri întregi de locomotive, aduse din toată țara, așteptau la rând, căci comisia sovietică era și foarte înceată și, mai ales, foarte dificilă. Ea sossea la punctul de frontieră, cu un mic tren cu toate ferestrele vagoanelor date cu var. O manie pur conspirativă, inutilă. Din ele coborau politrucii importanți, aroganți și cusurgii, însoțiți de traducători și de o secretară, care vorbea românește. Era, probabil, o basarabeancă: pulover roșu, închis la gât, săni enorme. Iar între săni, un mare medalion: portretul lui... Stalin. O apariție grotescă, obraznică, folclorică în felul său. Greu de uitat, în orice caz. Un produs pur al dezumanizării reificate a sistemului. Era o ființă vic, fără îndoială, dar cu un comportament și gesturi de paiată mecanică. A fost prima mea cunoștință directă cu „omul nou“ sovietic.

(Viața unui om singur,
Editura Polirom, Iași)

51 Ce n-a reușit
Revoluția
a reușit perestroika
*Se închide magazinul
Eliseev, din Moscova*

F. DOLGHIN

NAPOLEON – 200

56 Principatele
române în geostrategia
împăratului
S. IOSIPESCU

60 Insignă
comemorativă
A.-S. IONESCU

DEBUT

63 Nu uitați
de Plumbuita
M. CARANICA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Sistemul bancar
din Republica Moldova,
la aniversară
AL.M. TĂNASE

71 Căzut la datorie
*Nicolae Xenopol,
primul trimis diplomatic
al României în Japonia*
I. SCUMPIERU

74 Mihail Manoilescu
față cu
Benito Mussolini
C. ȘTEFAN

79 Grupul
de la Vișegrad,
între cultură și politică
A. POP

84 Fost-au legionari
în Rugul Aprins?
M. VASILEANU

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

88 Legendarii ninja
A. OPREA

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Corespondență
nearhivată

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

87; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

literar, poet, dramaturg, escist, jurnalist, am ajuns în final la calitatea (sfera) de profesor și cercetător în istorie. În istorie, a fost medievist, romanist, slavist, istoric al artelor, teoretician al istoriei. În fine, dintre toate sferele istoriei frecventate de marele studios, am da în final tot de miezul cald al Evului Mediu.

S-au scris până acum, de mai bine de un secol încoace, încă de când savantul a început să publice, zeci de mii de recenzii, eseuri, articole, studii, cărți despre opera și viața celui care s-a definit, cu o zi înainte de moarte, drept „brad bătrân”. Cu excepția celor răuvoitoare și încrâncenate într-un rău – sunt și din acestea –, coplesitoarea majoritate a acestor scrieri scot în evidență măcar câte o calitate excepțională a creatorului Nicolae Iorga, iar unele îi relevă, fără înconjur, genialitatea. Cei care au făcut acest din urmă lucru pornesc mai întotdeauna nu neapărat de la performanțele conținutului operei lui Nicolae Iorga, ci de la capacitățile intelectuale ieșite din comun: preco-

citarea, învățarea și scriitura rapide, cuprinderea aproape instantanee a paginii de lectură, absolvirea în timp scurt a școlilor prin care a trecut, conceperea și dictarea concomitentă a mai multor materiale, multe limbi străi-

ne cunoscute, cele peste 1.000 de cărți (volume) și cele circa 20.000 de articole, studii, recenzii etc. S-a spus despre Nicolae Iorga că a scris mai mult decât ar putea citi un om obișnuit într-o viață, că a fost savantul român cel mai cunoscut – în viață fiind – în lumea erudită internațională din toate timpurile (la moartea sa năprasnică, 47 de universități au arborat drapele în bernă), că a fost ultimul enciclopedist sau ultimul polihistor din cultura română, un vulcan, un titan, precum eroii din mitologia greco-romană. Titanismul acesta se vede din numărul domeniilor de creație pe care le-a frecventat, dar și din numărul disciplinelor, direcțiilor și temelor de istorie abordate de creatorul numit Nicolae Iorga.

În anii studenției, noi, cei din generația mea, am fost învățați o regulă de bază, într-o vreme când căutările bibliografice nu se făceau pe cale digitală și presupuneau o investigație minuțioasă și laborioasă: înainte de a ne apuca de orice temă din istoria națională ori universală trebuia, în chip obligatoriu, să vedem dacă subiectul nu a fost abordat cumva de Nicolae Iorga. Și, de cele mai multe ori, găseam la Iorga adevărate grăunțe de aur, fiindcă – parafrazându-l pe Terențiu – lui Iorga nimic din ceea

Zulea (mama) și Nicu (tatăl)

ce este istorie nu i-a fost și nu i-a rămas străin. Oricine se apropie de anumite teme ale creației lui Nicolae Iorga (căci de întreaga operă nu se poate ocupa nimeni), dacă este un om onest, rămâne coplesit ca de o forță intelectuală ieșită din comun.

Dincolo de superlativul acestuia, neacordate vreunui alt creator, Nicolae Iorga a fost, totuși, un om. Azi el este un „om care a fost”, dar rămâne „un om între oameni”. Oamenii au cu toții felurite afilieri în viață, fiindcă ei nu trăiesc izolați, ci în grupuri. Iar traiul în grup creează anumite solidarități și generează spirit comunitar. Comunitățile spațiale sau geografice principale care l-au marcat pe istoric au fost, în copilăria nu prea fericită, Botoșanii nătați, apoi, la adolescență, Iașii cu școlile cele înalte, la maturitate și senectute, Bucureștii, Vechiul Regat, România Întregită, Europa și Planeta Pământ. Iorga s-a simțit la fel de confortabil ca moldovean, ca român, ca european sau ca cetățean al universului. Este natural ca, uneori, să fi tratat aceste apartenențe cu subiectivism, fiindcă obiectivitatea absolută nu este un apanaj uman, ci divin. Apartenența firească „la locul nașterii sale” – după o expresie consacrată de Ion

Nicolae Iorga (stânga) și fratele lui George

NICOLAE IORGA

ULTIMUL POLIHISTOR AL CULTURII ROMÂNEȘTI

Academician IOAN-AUREL POP

Încercarea de explicare sistematică sau de încadrare în canoane a lui Nicolae Iorga presupune de la început o ciocnire cu indefinitul și cu infinitul. A spune că a fost intelectual, profesor, om politic, luptător pentru cauza națională, academician, ministru, premier, patron al culturii etc. este, în același timp, mult și nimic. Poate că, totuși, meseria de profesor, înțeleasă ca misiune – în spiritul unui contemporan al său, Marc Bloch – să i se fi potrivit cel mai bine. Ca preocupări intelectuale, Nicolae Iorga a fost istoric (cel mai mare istoric român din toate timpurile), istoric literar, poet, dramaturg, eseist, publicist, jurnalist etc., dar, cu toate acestea, calificativul de istoric i-a rămas cel mai cuprinzător, mai adecvat.

Ca studios al istoriei, marele savant a fost specialist în istorie universală, în istorie națională, filosof (teoretician) al istoriei, bizantinolog și promotor al studiilor sud-est europene, al istoriei istoriografiei, osmanist, romanist, medievist, etc. Iar dintre toate acestea, cea mai multă energie și pasiune a dedicat studiilor Evului de Mijloc. Dacă am lua acum doar acest din urmă univers al creației istorice a lui Nicolae Iorga, anume Evul Mediu, am putea proceda la fel, stabilind direcțiile majore ale cercetărilor sale de medievistică și ajungând la câteva esențe.

Vă propun să ne imaginăm toată activitatea de o viață a lui Nicolae Iorga ca o sferă imensă, formată din nenumărate sfere mai mici concentrice și să o desfoliem trep-

tat, plecând de la suprafață (superficial) spre profunzime (nucleu). Astfel, am tot îndepărta sferă după sferă, adică funcțiile politice, calitatea de luptător național, demnitățile științifice,

întreprinderile culturale, am ajunge treptat la nucleul său de creator, de intelectual de marcă. Dacă, dintre sferele acestea intelectuale, am da la o parte pe acelea ce l-au făcut istoric

*N. Iorga,
la Paris,
7 noiembrie 1931,
alături
de un alt savant
împreună
cu care a primit
titlul de
Doctor Honoris
Causa
al Universității
din Paris,
și rectorul
acesteia,
Sébastien
Charléty*

urmă, trebuie să-i răspundem. Trebuie să-i răspundem că, oriunde am fi, oricum am fi, suntem hotărâți să mergem până la capăt, în credința că, dacă s-a ridicat vreodată o religie pe lume, dacă s-a vorbit de dreptate și ideal, nu se poate, cu niciun chip, ca, și înaintea celei mai sălbaticе forțe organizate, să piară drepturile unui popor de a trăi pe pământul în care nu este un fir de iarbă care să nu fie acoperit de cel mai nobil sânge. (Aplauze prelungite, ovațiuni). Domnii deputați, să-mi fie îngăduit, într-un moment când ceilalți oameni politici s-au strâns în jurul Tronului și nu pot vorbi decât în calitate de consilieri ai aceluia Tron, prin urmare mai mult decât oricând, să aduc omagiul care trebuie adus, nu numai Tronului, Coroanei

și comandantului de oștiri, dar și omului, poate din Europa întreagă, în sufletul căruia s-a jucat o mai zguduitoare dramă, care a înfrânt tot ce strămoșii lui cercău în El, tot ce pământul în care S-a născut înfățișă în făptura Sa fizică. E regele. Să se îngăduie unui glas care nu vorbește în numele Tronului însuși – cum pot să vorbească miniștrii – a recunoaște superba pildă morală pe care Ferdinand, care este astăzi numai regele românilor, a adus-o înaintea lumii. (Aplauze călduroase) [...] A fost o vreme când vorbeam aici cu mândrie de Ștefan cel Mare: mare pentru talentul lui militar și pentru energia lui nebiruită; mare printr-o încordare care a izbutit să oprească în loc, atunci când ea reprezenta un stat, o ordine și o făgăduială de

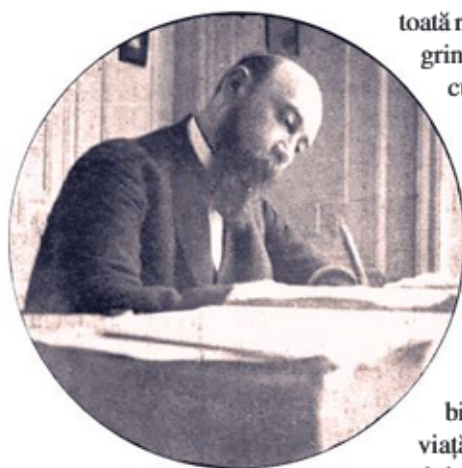
viitor, aceea putere a barbariei care nu înscamnă astăzi decât mizerabila carne de tun târâtă în urma armatelor germane, pentru a pângări cu o profanare odioasă pământul nostru. În regele Ferdinand al României, aceea care va cuprinde tot eroismul generațiilor ce s-au succedat va găsi o notă pe care nici marele nostru domnitor nu a avut-o. La Ștefan cel Mare, de la sine a venit hotărârea la care s-a oprit. El e epic, drama internă i-a lipsit. Și, când vom trece de aceste greutăți, vom putea cuprinde trei mari icoane în cadrul trecutului nostru: icoana întrupată în ființa lui Ștefan cel Mare. Apoi icoana, mare, frumoasă, întreagă în mucenicia ei, dureroasă a croului pe urmele căruia mergem – pe urmele căruia am mers în biruință, pe urmele căruia am mers în suferințe și mergem astăzi la întregirea biruinței și la răsplata suferințelor: Mihai Viteazul. Am suferit cu el, ca mâine vom merge și vom pedepsi ca el pe aceea care acopăr cu uzurparea lor pământ românesc Gorăslău după Mirăslău. Dar a treia figură va fi a Aceluia care, în 1916, s-a învins pe sine, rasa Sa mândră, amintirile Sale de copil, secole întregi de strămoși legați de alt pământ, pentru a ne oferi nouă, nu numai persoana Sa, dar sacrificiul tuturor strămoșilor Săi. (Aplauze prelungite)“.

Acest discurs politic este, în același timp, un text istoric, fiindcă aduce istoria românilor la apel, prin marile lor personalități – poporul, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Ferdinand I –, ajutându-ne să înțelegem cum era chemat trecutul național să însuflețască prezentul.

(Va urma)

*Carol al II-lea
și N. Iorga
la Vălenii
de Munte
(13 august 1936)*

La masa de lucru...

Creangă –, adică la molcoma Țară a Moldovei și la România în general, i-a prilejuit copilului-minune născut la Botoșani și format la Iași și apoi personalității numite Nicolae Iorga forme frenetice de manifestare și i-a pricinuit și destule neajunsuri, în timpul vieții și în posteritate.

Iată ce scrie istoricul despre capitala Moldovei: „Sunt români care n-au fost niciodată la Iași, deși n-ar trebui să fie niciunul, căci cine n-a fost aici nu poate să străbată cu înțelegere foile celor mai frumoase cronici, nu se poate pătrunde după cuviință de spiritul trecutului nostru care trăiește în acest loc mai viu și mai bogat decât oriunde aiurea [...] În conștiința lui națională ar fi o lipsă dacă el n-ar fi văzut orașul care a fost și-și zice încă astăzi, cu mândrie, capitala Moldovei“. Pentru Nicolae Iorga, cine nu a vizitat Iași nu poate înțelege pe deplin cronicile, nu poate pătrunde bine trecutul, nu reușește să aibă o conștiință națională întreagă. Ca să scrie cu mintea și sufletul despre țară, în

toată rotunjimea ei, Iorga a peregrinat prin toate ținuturile locuite de români, a bătut cu pasul locurile care urma să alcătuiască România unită, fiind convins de un adevăr drag lui: „Fiecare loc pe pământ are o poveste a lui, dar trebuie să tragi bine cu urechea ca s-o auzi și trebuie și un dram de iubire ca s-o înțelegi“. Ca și în viață, în reconstituirea istoricului rațiunea trebuia să meargă mână în mână cu sentimentul.

La fel, când este vorba despre țara toată, cuvintele lui Nicolae Iorga nu sunt mai puțin patetice. La începutul secolului al XX-lea, ca să-i însuflețească pe românii deznădăjduiți din Năsăud, adică dintr-un colț al Transilvaniei înstrăinate, Nicolae Iorga le spunea următoarele: „În timpurile cele vechi, românii nu făceau nicio deosebire în ceea ce privește ținuturile pe care le locuiau; pentru dânsii, tot pământul locuit de români se chema Țara Românească. Țara Românească erau și Muntenia, și Moldova, și Ardealul, și toate părțile care se întindeau până la Tisa chiar, toate locurile unde se găseau români. N-aveau câte un nume deosebit pentru deosebitele ținuturi pe care le locuiau și toate se pierdeau pentru dânsii în acest cuvânt mare, covârșitor și foarte frumos, de Țară Românească“.

Atunci, prin Nicolae Iorga, cuvântul care zidește a trecut dinspre Țară (Vechiul Regat) spre Transilvania, dinspre Transilvania spre Moldova (toată) și dinspre Moldova și Muntenia spre Transilvania din nou, ducând cu el speranța și

convingerea că mântuirea constă în națiune. Iorga credea chiar că „Țara Românească a avut odinioară un sens pe care foarte mulți l-au uitat și unii nu l-au înțeles niciodată; ea însemna – spune istoricul – tot pământul locuit etnograficește de români“.

Se vede ușor că spusele acestea sunt înflăcărate de un ideal politic, care era atunci și idealul poporului român în ansamblul său. La fel, cu doi ani înainte de Marea Unire (în 14 decembrie 1916), când totul părea pierdut și când nu se știa dacă și cum vom putea păstra peticul de țară care ne mai rămăsese, în capitala noastră de război, la Iași, Nicolae Iorga a spus de la tribuna Parlamentului: „Se îndreaptă către noi în același timp privirile, pline de o rugăciune tăcută, ale unui popor sfios, care veacuri întregi n-a găsit atât de adeseori cuvinte mari pentru suferințele lui, dar care le-a simțit cu atât mai adânc, cu toată gura sa mută. Se mai îndreaptă însă asupra noastră ochiul de ură al străinului, care vrea să știe cum suferim de rana pe care a făcut-o, și acestui străin, la

... și scrisul savantului

pierdut 33% din suprafața ei și a pierdut 7 milioane de locuitori. Am rămas cu 13 milioane de locuitori și cu 33% mai puțin din suprafața dinainte.”

Realizarea proiectului de reorganizare a armatei și de refacere a granițelor țării o considera posibilă doar cu ajutorul Germanici, concepția sa politică fiind exprimată la 21 septembrie 1940, într-o ședință a Consiliului de Miniștri: „Față de Axă, v-am spus: noi mergem 100%, până la moarte, alături de Axă. Ori triumfăm cu Axă, ori cădem cu Axă.”

Ion Antonescu a fost cel care a impus concepția reorganizării armatei, considerându-se cunoscător în domeniu, având în vedere că avusese un rol important într-un proces asemănător în prima jumătate a anului 1917, care se finalizase cu succes. Se urmărea realizarea unei armate mici, dar puternice, bine încadrată și instruită, disciplinată, cu un moral ridicat, bazându-se pe sprijinul unei Misiuni Militare Germane, solicitată de regele Carol al II-lea la 12 iulie 1940, cerere reînnoită la 5 septembrie de Ion Antonescu.

După discuții purtate cu factorii de decizie din cadrul Ministerului Apărării Naționale și Marelui Stat Major, la structurile abilitate au fost elaborate directivele în baza cărora s-a reorganizat armata: îndrumarea și coordonarea departamentelor, îndrumarea și coordonarea Ministerului Apărării Naționale, reorganizarea

Aruncător de mine

și pregătirea armatei pentru război, doctrina armatei ș.a.

Punerea în aplicare a cerințelor lui Ion Antonescu a revenit Marelui Stat Major, la conducerea căruia fusese numit generalul de brigadă Alexandru Ioanițu, care a avut în vedere în acțiunea sa câteva idei clare: constituirea structurilor militare, pentru starea de pace și război, în acord cu resursele materiale, financiare și umane de care țara dispunea; dotarea forțelor terestre, aeriene și maritime cu mijloace de luptă moderne (blindate, tunuri antitanc și antiaeriene, mijloace de protecție aeriană și navală); recrutarea pe principiul teritorial, cu excepția nevoilor pentru anumite specialități militare; menținerea doar a structurilor de conducere necesare la război; constituirea unor unități și mari unități cu aceeași organizare

și dotare, cu mobilitate ridicată; pregătirea cadrelor și a trupe să aibă un caracter preponderent practic.

Trecerea structurilor militare din Moldova, Transilvania și Dobrogea la starea de pace a fost urmată de punerea în aplicare a acestor idei, activitate care s-a realizat simultan și succesiv, de

la subunități la marile unități. Măsura era justificată și de consistența prezenței a Misiunii Militare Germane pentru Trupele de Uscat, care la 14 noiembrie 1940 totaliza 701 ofițeri, 16.860 trupă, 3.679 autovehicule și 163 tancuri, dislocate în zone de importanță strategică de pe teritoriul țării: comandamentele la București, Divizia 13 Blindată cu structuri dislocate la București, Bacău, Brașov, Buzău, Câmpina, Focșani, Mihai Bravu, Piatra Neamț, Ploiești, Râmnicu Sărat și Târgoviște, unde au fost organizate centre de instrucție; componenta aeriană a fost dislocată pe aerodromurile Pipera, Băneasa, Giulești, Alexandria și Călărași, iar cea antiaeriană în zonele Ploiești – Valea Prahovei, Giurgiu, Cernavodă și Constanța.

În centrele de instrucție organizate de armata română împreună cu militarii germani urma să se pregătească efectivele Diviziilor 5, 6, 13, 18 și 20 Infanterie, cât și cele ale Diviziei de Tancuri. Consilierii germani erau prezenți și susțineau cursuri la școala Superioară de Război, Școlile militare de ofițeri activi și centrele de instrucție ale forțelor de uscat, aéro-

Principalul mijloc de locomotivă rămăsese calul

CAPACITATEA COMBATIVĂ A ARMATEI ROMÂNE LA 22 Iunie 1941

ION GIURCĂ

În ziua când se declanșau operațiile militare conform planului „Barbarossa”, elaborat de Marele Stat Major german, la București Conducătorul statului semna și era publicat cunoscutul „Ordin către Armată”, prin care se ordona trecerea Prutului, ostașilor români cerându-li-se să lupte pentru gloria neamului, cu convingerea că „izbânda va fi a noastră”.

La 80 de ani de când armata română a fost angajată în operații militare pentru a zdrobi vrăjmașul de la miazăzi și miazănoapte, să analizăm în ce măsură acest lucru era și posibil, chiar în condițiile când armata română urma să lupte „cot la cot, suflet la suflet, cu cea mai puternică și glorioasă armată a lumii”.

Acesta era unul dintre obiectivele expuse de generalul Ion Antonescu la prima ședință a noului Consiliu de Miniștri, la 7 septembrie 1940. Avea în vedere aspectele privind organizarea, conducerea, disciplina și moralul atât de zdruncinat al armatei în urma umilințelor suferite pe durata evacuării teritoriilor cedate fără luptă U.R.S.S.

și Ungarici, cât și a plecării din Cadrilater. Un asemenea proiect, eșuat, îl avusese și în perioada în care a îndeplinit funcția de șef al Marelui Stat Major (1 decembrie 1933 – 11 decembrie 1934) și pe cea de ministru al Apărării Naționale (28 decembrie 1937 – 30 martie 1938).

La 18 septembrie 1940 șeful statului afirma în ședința Con-

siliului de Miniștri: „Azi avem armata neinstruită, ofițerii de rezervă nepregătiți, pentru că tot banul s-a dus în birocrație. Și în armată și la ministere, birocrația a consumat totul, în dezordine”. Obiectivul stabilit, care trebuia îndeplinit în scurt timp, era reorganizarea armatei, care să răspundă cerințelor vremii, în condițiile în care „România a

producție bine utilitate, inclusiv pentru producția mijloacelor de luptă. Problema principală era însă cea a materiilor prime, care trebuia aduse din străinătate. În anii 1938 – 1940 fuseseră încheiate contracte cu diferite companii din S.U.A., Marea Britanie, Franța și Turcia privind livrări de materii prime, componente pentru fabricarea unor mijloace necesare forțelor aeriene și navale, mijloace de transport cu destinație diferită, inclusiv materiale și mijloace de transport sanitare necesare unităților luptătoare ale armatei.

Noua orientare politică a României începând cu luna iulie 1940, măsurile de reținere de către autoritățile noastre a navelor fluviale de pe Dunăre aparținând companiilor engleze și franceze, cât și a unor particulari, au avut ca efect reacția autorităților britanice și nord-americane, care inițial au blocat și ulterior au reținut, sub diferite forme, navele comerciale românești aparținând Serviciului Maritim Român și Companiei „Steaua Română”, aflate la New York, Port Said, Alexandria și Haifa, fiind pierdute mari cantități de materii prime și produse finite destinate armatei române, blocate fondurile valutare din străinătate și anulate toate contractele. Pierderea unor nave,

starea de insecuritate pentru vasele comerciale românești care mai navigau în afara Mării Negre, refuzul britanicilor de a transporta la Constanța, Galați și Brăila mărfurile de la Haifa și din porturile turcești au generat mari probleme pentru țară în general, pentru dotarea armatei în special. În acele condiții, singura sursă de aprovizionare rămăneau Germania și Italia, care, la rândul lor, erau preocupate în principal de rezolvarea propriilor nevoi pentru înzestrarea armatei în perspectiva operațiilor militare de mare amploare preconizate.

În situația creată, în octombrie și decembrie 1940 au fost încheiate contracte comerciale cu Iugoslavia, de unde s-au importat cantități mari de plumb, zinc, aluminiu, ferosiliciu și feromangan, ușor de transportat pe cale fluvială și feroviară către întreprinderile românești implicate în producția militară.

Prin „Protocolul asupra colaborării româno-germane la realizarea unui plan de 10 ani pentru refacerea economiei românești”, semnat la 4 decembrie 1940, se miza pe o dezvoltare a industriei de apărare, care includea o fabrică de materiale explozibile la Făgăraș și un laminor pentru țevi de arme de infanterie și tunuri la uzinele Malaxa, de departe cele mai moderne la acea dată în

România. Măsurile pentru înzestrarea armatei au fost numeroase, alocările bugetare și comenzile pentru mijloace de luptă și logistice fiind consistente, dar, din păcate, realizările au fost sub nivelul planificat. Prin bugetul din septembrie 1940, până în mai 1941, pentru înzestrarea armatei au fost alocate 13,225 miliarde lei, la care s-au adăugat, din Fondul Național pentru aviație și marină, 1,384 miliarde lei pentru aviație și 179,747 milioane lei pentru marină.

In toată perioada reorganizării armatei, comenzile interne au fost asigurate în proporție de doar 58,176%, astfel că importurile de armament și muniții au constituit baza asigurării nevoilor armatei. Din Franța s-au asigurat, prin intermediul Guvernului de la Vichy, 306 aruncătoare de mine de 60 și 81 mm, 77 tunuri antitanc de 47 mm (ineficiente în condițiile noilor tipuri de blindate), 36 baterii tunuri lungi de 105 mm, 72 mitraliere antiacriene de 25 mm, împreună cu mici cantități de muniție în raport cu cea comandată. După îndelungi discuții cu companiile din Italia în privința livrărilor de armament și muniții, determinate de calitatea necorespunzătoare a aruncătoarelor de mine, s-a reușit importul a doar 24 tunuri antitanc 47 mm cu 20.000 de proiectile, 40.000 bombe de aruncător 81 mm și 5.000 bucătării de campanie. Din Germania au fost livrate cea mai mare parte a comenzilor la tunuri de câmp (80), tunuri antiacriene de diferite calibre (296), tunuri antitanc 47 mm (669), tunuri Schneider (255), grenade de mână (2 milioane), trotil (350 t), 39 avioane de vânătoare „Messerschmitt” 109.

*Membri
ai Misiunii
Militare
Germane
la Universitate*

Generalul Alexandru Ioanițiu, șeful Marelui Stat Major, care avea să aibă o moarte stupidă, fiind lovit de elicea avionului cu care călătorise în Ucraina, la 17 septembrie 1941

nauticii și marinei militare.

Deși din Italia au fost emise semnale privind dorința ca o misiune militară să fie trimisă în România, a cărei prezență, conform aprecierilor făcute la Roma, „ar putea avea o valoare deosebită pentru poziția noastră în Balcani și ar reprezenta protecția naturală a intereselor economice ale Italiei în România“, nici după discuția dintre Ion Antonescu și Benito Mussolini de la Roma, cu ocazia vizitei oficiale din 16 – 18 noiembrie 1940, problema nu a fost soluționată în sensul dorit de Italia. Pus în fața unei decizii dificile, conducătorul statului român a sugerat o înțelegere între cei doi aliați și competitori pentru spațiul balcanic, în care, din perspectivă geopolitică și geostrategică, era inclusă și România. Ca în mai toate situațiile, misiunile străine au un scop declarat și un altul disimulat. A fost și cazul Misiunii Militare Germane sosite în România în toamna anului 1940, care, conform celor scrise de Wilhelm

Keitel, șeful OKW, avea ca misiuni principale apărarea zonelor petrolifere, pregătirea armatei române, așa-numitele „divizii model“, la un nivel care să o facă aptă a îndeplini anumite sarcini, conform intereselor germane.

Aparent, prezența Misiunii Militare Germane ar fi trebuit să genereze un ritm rapid în privința reorganizării armatei române, conform concepției elaborate, dar acest lucru nu a fost posibil din mai multe motive. Până la sfârșitul lunii ianuarie 1941 în țară a fost instabilitate politică, astfel că structurile militare, demobilizate, în curs de restructurare și redistribuire, erau într-o permanentă stare de alertă pentru a interveni oportun în caz de creștere a nivelului de insecuritate internă, pe fondul radicalizării mișcării legionare. Abia după lichidarea acestei structuri cu acordul conducerii de la Berlin, consolidarea poziției generalului Ion Antonescu în fruntea statului a făcut posibilă intensificarea activităților de reorganizare a armatei.

În programul de guvernare prezentat la 3 februarie 1941, Ion Antonescu anunța că se încheiasse procesul de constituire a noilor structuri, conform planului elaborat „toate unitățile noastre, de la companie până la regiment, au cadrele completate și toate rezervele necesare“. Problema principală era înzestrarea. „Armatai însă îi lipsește un element esențial pentru ducerea războiului

modern: aviația și mijloacele motomecanizate“, cele care erau indispensabile pentru războiul modern, așa cum se configurase în anii 1939 și 1940 în Polonia și pe frontul din vestul Europei. Convingerea celui care era decidentul majorității măsurilor care vizau reorganizarea armatei era că „niciodată țara noastră nu va avea armata necesară, ca să-și apere singură frontierele, și trebuie să-și caute un sprijin într-un aliat puternic, care are interese comune și politică comună și se găsește la poarta frontierelor noastre.“

Înlăturarea regimului politic legionar a impus reorganizarea și reîncadrarea structurilor din domeniul securității, apărării și ordinii publice, care fuseseră gestionate de singura forță politică agreată de nevoie de Ion Antonescu. Prin urmare, la începutul lunii februarie 1941, în privința reorganizării armatei situația s-a complicat, chiar dacă lucrurile erau prezentate triumfalist.

Pentru crearea unei armate așa cum rezulta din concepția elaborată și măsurile întreprinse, dotarea cu mijloace moderne, competitive în raport cu cele ale adversarului probabil, nenominalizat, dar ușor de intuit, era o condiție de bază. Industria românească dispunea de unele capacități de

Tancul Renault 35, expozat din colecția Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I“

ARMATA ROMÂNĂ ÎN EVALUAREA MISIUNII MILITARE GERMANE ÎN ROMÂNIA

Dr. OTTMAR TRAȘCĂ

(Institutul de Istorie „George Barițiu”, Cluj-Napoca)

Sosirea Misiunii Militare Germane în România în toamna anului 1940 a avut consecințe multiple asupra evoluției relațiilor româno-germane. Prezența trupelor germane a marcat nu numai intrarea ireversibilă a României în sfera de influență germană și începutul procesului de adaptare a armatei române la cerințele războiului modern, dar și implicarea sa în planurile militare ale celui de Al III-lea Reich. Rolul Misiunii Militare germane de „curea de transmisie” între Wehrmacht și armata română avea să cunoască în perioada următoare noi valențe în contextul pregătirii operațiunilor militare „Marița” (atacarea Iugoslaviei) și, îndeosebi, „Barbarossa” (atacarea U.R.S.S.).

Una dintre cele mai importante sarcini ce a revenit Misiunii Militare Germane în România după decizia adoptată de conducerea celui de Al III-lea Reich de a ataca U.R.S.S.

a fost evaluarea capacității combative a armatei române în vederea operațiunilor proiectate. Oberkommando des Heeres (OKH; Înalțul Comandament al Armatei de Uscat germane) și

Oberkommando der Wehrmacht (OKW; Înalțul Comandament al Wehrmachtului) au dorit să cunoască potențialul armatei române, respectiv stadiul instruirii, înzestrării cu arma-

„Viscolul”, una dintre cele trei vedete „Vosper”...

... tunul antitanc Schneider de 47 mm (colecția Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”)...

... și avion „Messerschmitt” 109 din dotarea aviației române

Deși au fost solicitate, nu s-a primit niciun tanc și automobil, ceea ce a fost grav în condițiile în care mobilitatea trupelor era cheia succesului în operațiile militare din acea perioadă.

În privința Marinei Militare, nu au putut fi aduse în țară mijloacele comandate în Franța, care au rămas blocate în portul Marsilia, reușindu-se aducerea doar a trei vedete „Vosper” comandate la șantierul naval din Anglia, două vedete fluviale cumpărate de la germani, venite pe Dunăre, aparatura necesară pentru navele aflate deja în dotare. Planurile pentru construcția de nave de luptă în șantierul naval Galați, după licență germană, s-au materializat doar în mică măsură până în vara anului 1941.

Cu toate eforturile întreprinse de autoritățile române în perioada septembrie 1940 – mai 1941, înzestrarea armatei române a fost incompletă la piese de aruncătoare de mine, tunuri antitanc, mitraliere și tunuri antiaeriene, cât și în privința muniției necesare, unde deficitele erau între 50 – 80%. Situația cea mai gravă era la tancuri și autocamioane, unde se înregistra un deficit de 68%, respectiv 90%, la autocisterne, autosanitare și motocicletă, acesta fiind de circa 55%. Situația

existentă demonstra, din nou, lipsa unui program constant și coerent de înzestrare prin forțe proprii, existența factorilor de risc în privința realizării importurilor de materii prime și produse finite pentru producția de apărare, apariția situațiilor imprevizibile în relațiile internaționale în perioade de criză majoră și război, dificultățile cooperării în acest domeniu între state membre ale unei alianțe sau coaliții politice și militare.

Planul de mobilizare pentru anul 1940 – 1941 era, în mare măsură, în dezacord cu concepția conducătorului statului român privind viitoarea structură a armatei, aspect remarcat și de Hitler, care la 30 martie 1941 spunea comandanților structurilor militare germane că „Antonescu și-a mărit armata, în loc de a o reduce și îmbunătăți”, sugerând că soarta unor mari unități germane nu trebuie să fie dependentă de rezistența trupelor române, considerate a fi doar apte să ducă lupte de apărare înapoia unui obstacol foarte puternic (fluviu). Aprecierile deloc măgulitoare aparțineau celui care promisese mult și a făcut puțin pentru ca armata română să fie bine organizată și înzestrată în vara anului 1941.

Prin punerea în aplicare a

planului de mobilizare pentru anul 1941, dacă se ordona mobilizarea generală, efectivul armatei trebuia să fie de 1.139.604 militari, ceea ce reprezenta 17,07% din populația bărbătească. Aceste efective ar fi trebuit să încadreze Marele Cartier General, trei comandamente de armată și 11 de corp de armată, 214 mari unități, unități și subunități și 24 structuri logistice luptătoare, 41 de comandamente, unități și formațiuni destinate Zonei interioare, cu misiuni specifice, în special paza și apărarea obiectivelor economice și militare.

Începând cu luna mai 1941, a avut loc o creștere graduală a capacității de luptă a unor unități și mari unități, a fost intensificat programul pregătirii de luptă, au fost executate unele dislocări de forțe și mijloace germane și române în Moldova. Având în vedere planurile de operații ale comandamentului suprem german pe Frontul de Est, transmis secvențial și succesiv factorilor de decizie români, la 22 iunie s-a ordonat trecerea la starea de război a unor comandamente și structuri luptătoare prevăzute să acționeze între Prut și Nistru, pentru eliberarea teritoriului ocupat de sovietici în anul 1940.

(Va urma)

1941 intitulat „Evaluare a armatei române“ a fost întocmit înainte de solicitările adresate de OKH și constituie o adevărată „radiografie“ a armatei române, oferind informații cu privire la structura, instruirea și echiparea unităților, corpul de ofițeri, subofițeri și trupă, respectiv posibilitățile de utilizare a diviziilor românești în cadrul operațiunii „Barbarossa“. Corpul de ofițeri era considerat eterogen, cu putere de înțelegere rapidă, cu o instruire teoretică bună, fără a avea însă tăria și voința de a rezista „până la ultimul om“. În privința corpului de subofițeri, raportul releva că nu se pot oferi informații, „întrucât nu există aproape deloc subofițeri activi“. De altfel, Misiunea Militară ceruse deja părții române soluționarea acestei chestiuni deosebit de importante.

Evaluarea privind soldatul român este deosebit de interesantă și merita a fi citată în extenso. „Soldatul român – se arăta în raport – constituie un material [uman – n.n.] destoinic, dispus să asimileze; el este de regulă docil, în aparență, inclusiv rezistent și perseverent; dispune însă, în general, de un grad de pregătire redus. Îi lipsesc activitatea și gândirea independente. Relația sa cu superiorii este, corespunzător mentalității românești, bazată mai degrabă pe teama față de pedepse decât pe încredere. Tratamentul soldatului este, în parte, rău, iar condițiile de viață din cazărmi – în conformitate cu standardele noastre – sunt primitive. Soldatul nu corespunde nici măcar necesităților modeste de trai“. Referitor la unitățile prevăzute a participa la operațiunea „Barbarossa“ – repar-

Wilhelm List,
comandantul Armatei 12

tizate în trei eșaloane –, raportul releva că diviziile model din primul eșalon (Diviziile 5, 6 și 13 Infanterie) vor putea fi utilizate pentru „misiuni defensive cu grad de dificultate mijlocie“, restul unităților din primul eșalon fiind potrivite doar pentru misiuni de pază și siguranță. Raportul conchidea într-o manieră lipsită de echivoc faptul că diviziile române „nu pot fi folosite în niciun caz pentru acțiuni ofensive independente“.

Aprecierile critice la adresa armatei române – conținute de documentul citat anterior – au

fost confirmate și completate de raportul înaintat conducerii militare germane la 4 martie 1941, ce răspundea punctual cerințelor formulate de OKH la 15 februarie 1941. Referitor la participarea activă a trupelor române, documentul reiterează concluziile raportului din 14 februarie 1941: „O operațiune ofensivă independentă a trupelor române nu intră în discuție“.

In urma raportului întocmit de Misiunea Militară germană în România la 14 februarie 1941, precum și a discuțiilor purtate de colonelul Arthur Hauffe cu general-colonelul Franz Halder la 18 februarie 1941, OKH a respins solicitările formulate de Grupul de Armate „Sud“ la 12 februarie 1941 cu privire la întrebuințarea diviziilor române în cadrul operațiunilor ofensive în flancul sudic al Frontului de Est. Scrisoarea adresată în acest sens de general-colonelul Franz Halder comandamentului Grupului de Armate „Sud“ la 24 februarie 1941 afirma următoarele: „Conform informațiilor Misiunii Militare a Armatei de Uscat germane în România, forțele armate române, în majoritatea lor, nu sunt indicate pentru misiuni

Demonstrație pentru ofițerii români cu mitraliera MG 34

ment, caracterizarea corpului de ofițeri, subofițeri și a trupei etc., urmând ca decizia finală în privința întrebunțării unităților române și a misiunilor operative ce avea să le fie atribuite pe teatrul de operațiuni militare din U.R.S.S. să fie luată după primirea acelor evaluări.

Primelne planuri operaționale întocmite de OKH preconizau în cadrul operațiunilor Grupului de Armate „Sud” inclusiv un atac înfăptuit de pe teritoriul României de Armata 12 germană. Mai mult, în dezvoltarea acestui atac, șeful de Stat Major al OKH, general-colonelul Franz Halder, avea în vedere chiar și o cucerire rapidă a orașului Odessa. În consecință, Grupul de Armate „Sud” a formulat la 12 februarie 1941 cerințele sale în privința contribuției trupelor române. Era prevăzută crearea a trei grupări de forțe românești cu aproximativ 12 – 16 divizii de infanterie, toate unitățile de cavalerie și divizia motorizată. Pe lângă aceste unități, Grupul de Armate „Sud” solicita un număr suficient de unități cu misiuni de ocupație și asigurare a spatelui frontului. Concepția optimistă a Grupului de Armate „Sud” cu privire la posibilitatea folosirii masive a diviziilor românești în operațiuni ofensive nu era însă împărtășită de OKH german, unde se considera că, „de fapt, armata română nici nu poate fi considerată armată”.

Prin urmare, OKH a decis informarea șefului de Stat Major al Misiunii Militare germane, colonelul Arthur Hauffe, cu privire la intențiile și solicitările Grupului de Armate „Sud”, respectiv ale OKH față de armata română. Documentul

*Erik Hansen, comandantul
Misiunii Militare Germane
în România, ...*

întocmit în acest scop, pentru colonelul de Stat Major Arthur Hauffe, de secția operații a OKH prevedea, în esență, următoarele puncte, ce trebuia clarificate în colaborare cu Misiunea Militară germană: a) participarea activă a României prin angajarea diviziilor model în cadrul operațiunilor de atac (aproximativ trei divizii); angajarea altor forțe cu misiuni de imobilizare a inamicului (aproximativ trei divizii); în cazul avansării operațiunilor punerea la dispoziție a unor forțe cu misiuni de ocupație (aproximativ patru divizii); preluarea apărării litoralului Mării Negre și acoperirea frontierei cu Iugoslavia (aproximativ cinci divizii), urmând ca în interior să rămână disponibile trei divizii. În total, partea germană preconiza utilizarea a 18 divizii; b) realizarea mobilizării și a concentrării unităților participante la operațiunea „Barbarossa” trebuia să fie încheiată până la 15 aprilie 1941, urmând ca după această dată căile ferate să fie rezervate exclusiv necesităților

Wehrmacht; c) crearea unei atmosfere liniștite în România, prin încheierea unei înțelegeri între generalul Ion Antonescu și Mișcarea Legionară și readucerea legionarilor la putere; măsuri de reformare a armatei române și trimiterea forțelor disponibile din armată în producție, îndeosebi în agricultură. În scopul atingerii acestor obiective, secția operații a OKH considera necesară reducerea și reorganizarea armatei, supradimensionată ca număr, înzestrarea și înarmarea celor 18 divizii, crearea unor unități de etnici germani și legionari, reorganizarea corpului de ofițeri și, nu în ultimul rând, „curățarea

*... și șeful său de stat-major,
Arthur Hauffe*

rea armatei de francmasoni, evrei și elementele anglofile”. Cerințele formulate de Grupul de Armate „Sud” și, parțial, de secția operații a OKH erau total nerealiste și au fost contracarate de Misiunea Militară germană în România prin intermediul rapoartelor înaintate OKH la 14 februarie, respectiv 4 martie 1941.

Raportul din 14 februarie

DE CE S-A RISIPIT ROMÂNIA MARE?

MIHAIL E. IONESCU

Înainte de a intra în analiza finală a dezagregării României Mari trebuie menționate două dosare istorice fără de care nu poate fi înțeles pe deplin ceea ce s-a întâmplat în vara anului 1940.

Este vorba, mai întâi, de faptul că România a înregistrat în anii '30 o schimbare profundă de conducere națională, cărma țării revenind rapid noii generații de lideri, care a urmat celei care purtase această povară în timpul Primului Război Mondial. Încobște astfel de schimbări sunt însoțite de tensiuni și competiții de putere nu lipsite de dramatism, generate firesc nu doar de alte împrejurări interne și externe, dar și de orientările noilor conducători față de viitorul țării, la rândul-le acestea determinate de extracția socială sau aderența la curente politice și intelectuale. Anii '20 și mare parte ai deceniului următor sunt plini de astfel de ciocniri care poartă amprenta competiției dintre generații și a unui transfer dificil de putere efectuat pentru prima dată în condițiile României Mari. Către sfârșitul anilor '20

Carol al II-lea (aici alături de fiul Mihai și fratele său Nicolae, în drum către ședința de deschidere a Parlamentului din 1931) a pus pe primul plan salvarea dinastiei, în loc de salvarea integrității țării

vechea „ligă superioară” de conducere politică și militară a țării este înlocuită (decesele lui Ion I.C. Brătianu și regelui Ferdinand sunt exemple edificatoare, la fel ca și pensionările mareșalilor Averescu și Prezan),

deschizându-se o luptă aspră pentru succesiune.

Sistemul politic de tip „vizir” se schimbă la rândul lui, cel puțin formal, sub impactul transformărilor sociale interne. Reforma agrară de la începutul

Așadar, cine a purtat răspunderea pentru tragedia din vara lui 1940, care au fost factorii care au condus la tristul deznodământ (Magazin istoric, nr. 2 – 5/2021)?

de luptă independente. Trei divizii de infanterie (divizii de elită) vor putea fi folosite, probabil, pentru misiuni de atac mai ușoare în condiții favorabile. Folosirea Diviziei Motomecanizate în cadrul forțelor germane la flancul stâng pare posibilă pentru misiuni mai ușoare. În afară

de aceasta, pentru moment, nu se poate stabili cu precizie pe ce forțe se mai poate conta. Ca efectiv maxim pot fi luate în considerare pentru misiuni de apărare opt divizii de infanterie, patru brigăzi de munte și șase brigăzi de cavalerie“.

Corespunzător avizului primit de la OKH, Grupul de Armate „Sud“ a modificat la 2 martie 1941 planurile cu privire la utilizarea trupelor române în cadrul operațiunii „Barbarossa“. Potrivit noii variante, comandamentul Grupului de Armate „Sud“ intenționa să angajeze diviziile române disponibile în felul următor: 1) un grup de forțe constituit din cele trei divizii model și Divizia Motomecanizată urma să atace peste Nistru și Prut în cadrul flancului drept al Armatei 12 germane; 2) un al doilea grup de forțe format din șase brigăzi de cavalerie și două divizii de infanterie avea să fie utilizat, de asemenea, în flancul drept al Armatei 12 germane, dar acestora le reveneau misiuni defensive și de ocupație; 3) un grup de forțe de aproximativ șase divizii de infanterie urma să precia paza și asigurarea teritoriului situat în spatele direcției principale de acțiune a Armatei 12; 4) în fine, un grup de forțe, consti-

Construirea unui pod peste Prut

tuit din patru brigăzi de munte, avea să fie subordonat Diviziei 169 Infanterie germană, având misiunea de a elibera Bucovina. Deși mult mai realist conceput, inclusiv acest plan avea să fie abandonat în urma rapoartelor primite de la Misiunea Militară germană – extrem de critice la adresa potențialului armatei române –, precum și a opoziției manifestate de Adolf Hitler.

Ca urmare a opiniei formulate de OKH, dar și a raportului înaintat de Misiunea Militară germană în 4 martie 1941 – ce a confirmat slăbiciunile evidente ale armatei române semnalate în evaluarea din 14 februarie 1941 –, Hitler a decis, la 17 martie 1941, modificarea planurilor de atac ale Grupului de Armate „Sud“. Întrucât trupele române nu dispuneau de „forță ofensivă“, iar râurile Prut și Nistru erau considerate obstacole în măsură a crea dificultăți operațiunilor ofensive, Grupul de Armate „Sud“ urma să renunțe la un atac peste Prut. În consecință, Hitler a dispus transferarea diviziilor blindate germane din România în Polonia, urmând ca forțele germane rămase pe teritoriul românesc să imobilizeze inamicul și să treacă la urmărirea acestuia în caz de retragere. Totuși, aces-

te forțe trebuia să fie suficient de puternice pentru a putea respinge un eventual atac sovietic îndreptat împotriva regiunii petrolifere de la Ploiești.

După lovitura de stat de la Belgrad din 27 martie 1941, ce a dus la amânarea operațiunii „Barbarossa“ cu o lună,

Hitler s-a exprimat în termeni foarte critici la adresa aliaților Reichului – îndeosebi la adresa armatei române – în cadrul întrunirii din 30 martie 1941 cu comandanții armatei: „Nici o iluzie în privința aliaților! Finlandezii vor lupta curajos, dar din punct de vedere numeric sunt slabi și nerefăcuți [după campania din iarna 1939 – 1940 – n.n.]. Cu România nu este absolut nimic de făcut. Poate că în spatele unui obstacol foarte puternic ei [românii – n.n.] vor fi în măsură să asigure securitatea acolo unde nu se atacă. Antonescu și-a mărit armata în loc de a o reduce și îmbunătăți. Soarta marilor unități germane nu trebuie să fie dependentă de rezistența unităților române [subl. O.T.]“.

Legat de această ultimă afirmație vom remarca doar faptul că temerile nutrite de Adolf Hitler aveau să fie confirmate pe deplin în cursul bătăliei de la Stalingrad, într-un context în care, în mod paradoxal, deciziile strategice cronate adoptate de Führer și OKH au permis Armatei Roșii să atace pozițiile vulnerabile ale Armatei 3 și 4 române la nord și sud de Stalingrad, pecetluind astfel soarta Armatei 6 germane.

(Va urma)

în noile împrejurări, minime la o evaluare obiectivă a realităților Marelui Război, au fost maximizate și popularizate în epocă de o mitologie determinată de afirmarea legitimității unor instituții (monarhia, de pildă, armata, chiar anumite partide, precum cel liberal) sau de interesul unor reprezentanți ai vechii generații de a-și prelungi existența la conducere (mai ales în instituția militară).

Nu trebuie să mai insistăm asupra faptului că, în preajma și la începutul celei de a doua conflagrații mondiale, condițiile erau cu totul altele decât în 1914 – 1918. România era acum unul dintre statele europene importante ca teritoriu și bogății naturale, așezarea sa strategică și resursele fiind mize semnificative pentru ambele coaliții în conflict în 1939 – 1940. România era o „poartă de intrare” în Balcani atât pentru Germania, cât și pentru U.R.S.S., așa cum au vădit discuțiile de la Berlin dintre Hitler și Molotov în noiembrie 1940, dar și evoluțiile strategice generale pe parcursul întregului conflict mondial. Petrolul și producția agricolă (mai ales grânele) erau de cea mai mare importanță pentru ambii beligeranți încheștați în 1939 – 1940 pe continentul european, atât pentru ducerea optimă a războiului (petrolul), cât și pentru a maximiza șansele de victorie ale unei coaliții strict continentale (grânele). Aceste câteva noi trăsături ale conflictului militar european vedeau că paradigmele de politică externă utilizate de Vechiul Regat în Marele Război nu mai erau de actualitate, ba chiar contraproductive. Trebuie să mai adăugăm că, potrivit mai multor documen-

Premierul Gheorghe Tătărăscu (primul din dreapta, cu fața), ministrul Agriculturii și Domeniilor Vasile P. Sassu (cu mâna la joben) și ministrul de Interne Ion Inculeț

te, chiar diplomația germană era extrem de prudentă și atentă să nu repete acum, în 1939 – 1940, în relațiile cu România, greșeli ale diplomației Reichului din 1914 – 1916. Atunci intrarea României în război a declanșat

Noua elită politică românească, promovată cu agresivitate de Carol al II-lea, a rămas dominată de realitățile Marelui Război, ignorând că scena politică și strategică europeană de la sfârșitul deceniului patru avea o altă configurație

o criză la vârful statului, determinând înlocuirea capilor puternicei armate a Kaiserului, și nu a fost defel uitată de generația următoare de lideri.

În acest context, rolul lui Carol al II-lea a fost unul nov. Întors în țară în 1930, el a accelerat această schimbare de generații, intervenind cu brutalitate într-un proces extrem de sensibil, care, în absența unui management adecvat, poate duce la crize terminale statul

respectiv. Punctul culminant al intervenției sale a fost instalarea regimului de conducere personală în februarie 1938, ceea ce a deschis și finalul României Mari așa cum se născuse ca în uriașele încercări ale Primului Război Mondial.

Vara anului 1939 a fost marcată de evoluții detaliate azi istoriografic și care au definit ultimele luni de pace. Pe de o parte, negocierile tripartite angajate la Moscova în primăvară s-au derulat neașteptat de lent – delegațiile militare pentru convorbiri de stat-major franceză și britanică au luat drumul maritim spre capitala rusă –, iar apoi s-au izbit de refuzul Poloniei de a permite la vreme de război tranzitul pe teritoriul său al trupelor sovietice. În ceea ce privește România, această problemă nu s-a ridicat în mod direct, fiind secundară în raport cu revendicările germane față de Varșovia, crescute exponențial după martie 1939.

Pe de altă parte, la Berlin aveau loc convorbiri secrete germano-ruse în privința unui

anilor '20 sancționează nu doar decesul Partidului Conservator, dar și ample evoluții în vastul orizont al unei țări „eminamente agrare”: apar noi partide, se extind cele transilvane la nivelul întregii națiuni, prin fuziuni (cazul Partidului Național) sau altfel, apar ori se consolidează pe scena publică noi curente politico-ideologice – țărănismul, comunismul ca variantă extremă a social-democrației, fascismo/gardismul. Noile condiții ale Unirii din 1918 au adus așadar în arena publică forțe politice și politicieni din provinciile alipite, precum și partide și elite ale minorităților naționale, acum serios prezente în demografia națională, ceea ce a complicat enorm tabloul socio-politic general, inclusiv al succesiunii generationale.

În acest context, revenirea în țară a regelui Carol al II-lea, înlăturat prin lege de la conducerea statului de generația Marelui Război, ca unul nepotrivit pentru rolul de monarh constituțional, a fost un alt element de impact, în unele privințe chiar decisiv. Noul rege, revenit în țară cu sprijinul armatei, însoțit de un grup de fideli, într-un fel de „complot constituțional”, care a avut și acceptul inițial al unor lideri politici marcanți și influenți (Iuliu Maniu, de pildă), și-a vădit curând intențiile. El a accelerat puternic schimbarea de generații, construindu-și un grup de partizani din tinerii din *establishmentul* politic, în dauna unor instituții și partide tradiționale sau nou formate, liderii bătrâni fiind îndepărtați prin cele mai felurite strategii. Unii dintre acești tineri (Gh. Tătăreanu, Armand Călinescu, Gheorghe Brătianu, Gr. Gafencu

Grigore Gafencu decorat de regele Carol al II-lea

etc.) au fost promovați rapid odată cu înlocuirea obligată sau marginalizarea celor „bătrâni” (cum au fost cazurile proeminente ale lui N. Titulescu sau I. Maniu). Mai mult decât atât, Carol a recurs în februarie 1938 la instaurarea dictaturii personale, ceea ce a accelerat nu doar schimbarea generatională, dar mai ales centralizarea extremă a conducerii, implicând decizii pe plan intern și extern fundamentate mai degrabă pe interese

Premierul Armand Călinescu cu patriarhul Nicodim

proprii (conservarea tronului, de pildă), altele decât cele ale țării (integritatea teritorială, întâi de toate).

În al doilea rând, amintirea Marelui Război era destul de recentă pentru a putea fi ștearsă din memoria colectivă, chiar noua generație de lideri neputând să se sustragă, din motive de legitimitate, impactului ei major. Evoluția României în anii 1914 – 1918 proiectase paradigme decizionale în mediul extern de generația anterioară cu viabilitate consolidată în laboratoarele politice și militare de la București în cele două decenii de după Marele Război prin chiar succesul lor. Era un succes clamat prin regula epilogului – Marcea Unire – mai degrabă decât prin realitatea faptică. Una dintre aceste paradigme era neutralitatea țării la începutul înclăștrării de putere pe continent, cum se procedase în anii 1914 – 1916, așteptându-se momentul prielnic intervenției favorabile și benefice; o alta era – pe temeiul asimetriei de forțe față de ceilalți combatanți – „jocul” diplomatic și economico-finanțiar între cele două tabere până în clipa socotită propice unei acțiuni proprii. Ambele paradigme erau strâns legate între ele și presupuneau un subtil și riscant model de comportament și poziționare între cele două tabere în conflict, altminteri convenabilă și chiar recomandabilă unui actor sistemic minor, cum fusese Vechiul Regat la începutul erei industriale. România în 1914 nu-și putea risca existența statală în uriașa înclăștare de forțe în care chiar state mai vechi și mult mai puternice vor dispărea istoric. Șansele de succes ale unei asemenea orientări

UM 0110 ÎN TRE MIT ȘI REALITATE

MIRCEA STAN

Relațiile dintre România și actorii politici internaționali din Estul geografic, indiferent că vorbim despre Rusia imperială/Uniunea Sovietică/Federația Rusă, se pot înscrie, cu mici excepții, într-un tipar mai degrabă conflictual decât într-unul al cooperării. Acest lucru nu exclude momentele pozitive din relațiile bilaterale de-a lungul timpului. Pentru perioada 1964 – 1989, România a avut deseori luări de poziție diferite sau nuanțate față de Uniunea Sovietică pe teme de politică externă, securitate, apărare sau chiar ideologice. S-a conturat o confruntare, care pe alocuri a împrumutat formele unui adevărat război informațional între România și celelalte state socialiste conduse de Uniunea Sovietică, alimentat de poziționările conflictuale de la nivel politic. Războiul informațional s-a purtat cu mijloace umane și materiale importante, având ca obiectiv discreditarea României în plan internațional și pedepsirea ei pentru „erezia” în cadrul sistemului socialist. Mijloacele cu care Uniunea Sovietică a dus acest război de uzură împotriva României s-au concretizat într-un amplu program de măsuri active, greu de identificat și documentat. Putem vorbi despre un „Război Rece” instalat între Uniunea Sovietică și România, dominat de hegemonul sovietic.

România nu a rămas impasibilă la programul de măsuri active coordonat de sovietici, lucru care poate servi drept o lecție învățată pentru structurile de informații/contrainformații din prezent și viitor. Trecerea timpului și desecretizarea unor arhive au întărit ideea unui răspuns românesc la programul de măsuri active. Înființarea Unității Militare de contrainformații interne-externe anti-țările socialiste (mai cunoscută drept UM 0110) a reprezentat un risc necesar, pe care România și l-a asumat pentru a-și proteja interesele. Înființarea unei astfel de structuri, unică între țările socialiste și neconformă cu principiile creării și organizării Organizației Tratatului de la Varșovia, a fost o inițiativă care demonstrează curaj în domeniul informațiilor/contrainformațiilor.

Volumul Programul de măsuri active desfășurat de KGB – GRU împotriva României în perioada 1964 – 1989, ce urmează să apară la Editura Militară, și-a propus și a reușit, sperăm noi, să răspundă la o serie de întrebări fundamentale pentru studiile de securitate: reprezintă gradul de colaborare dintre serviciile a două state o direcție de analiză pentru relațiile politice,

tratat de neagresiune (este adevărat că și puterile occidentale negociau confidențial cu Reichul). Moscova a schimbat în luna mai 1939 la conducerea Externelor pe M. Litvinov – adeptul securității colective – cu V. Molotov, cunoscut prin inflexibilitatea sa politică și fidelitatea față de Stalin. Europa democratică (Anglia și Franța) a cântărit cu multă diligență schimbarea făcută, dar nu a desprins concluziile necesare. Când, la jumătatea lunii august 1939, delegațiile militare franceză și britanică soseau la Moscova pentru a discuta planurile de război potrivit diverselor ipoteze de acțiune, delegații englezi și francezi, neavând mandate, au cerut un răgaz pentru a informa capitalele proprii. La 23 august a căzut ca o lovitură de trăsnet știrea agențiilor de presă sovietică și germană privind sosirea la Moscova a ministrului de Externe al Reichului, J. Ribbentrop, și încheierea unui tratat de neagresiune între cele două state. Războiul mondial izbucnea peste

Presa britanică anunță...

o săptămână prin agresiunea Reichului împotriva Poloniei și, după alte trei zile, intrarea în luptă a Angliei și Franței, conform garanțiilor date acestui stat.

Ceea ce se profilase la München, într-o încercare disperată de a evita războiul, cu un an înainte, anume o conciliere a Germaniei lui Hitler, s-a prăbușit. Conflictul de putere pentru întâietate pe continent trecuse deja la încheștare violentă, iar reformularea Versaillesului

1919 – 1920 era în curs, cu o notabilă diferență. De această dată, Rusia, cu regimul bolșevic la putere, exclusă la Versailles, era un participant activ la acțiunea de reformulare sistemică europeană. Iar prezența Rusiei în acest proces s-a manifestat deja imediat implacabil în Estul Europei.

Cum s-a aflat după război, tratatul de neagresiune încheiat atunci de Germania și U.R.S.S. avea un protocol secret în care se prevedea împărțirea Estului Europei, din Finlanda la Marea Neagră,

dispariția unor state de pe harta politică continentală, iar în cazul României se exprima „dezinteresul” Reichului față de Sud-Estul Europei. Cu alte cuvinte, cu prețul mâinilor libere dobândite în Vest, eliminându-se astfel primejdia unui război pe două fronturi, Reichul părea că abandona România, un stat cu care cinci luni înainte semnase un tratat economic, dobândind exclusivitatea comerțului exterior și a exploatarei lui economice, la discreția U.R.S.S. Chiar această formulă din acordul secret este grăitoare pentru rapiditatea cu care a fost încheiată alianța de război între Reich și Rusia Sovietică, Hitler fiind decis să-l pornească în toamna anului 1939. Neclaritățile conținute în acest act, mai ales relative la întinderea dezinteresului german față de SE Europei, au evidențiat caracterul temporar al înțelegerii dintre cei doi aliați și au precipitat ciocnirea lor militară.

... semnarea la Moscova a Pactului Molotov – Ribbentrop

(Va urma)

informativă pe linii separate, dirijând indivizi care vor lucra pe cont propriu, asigurându-se prin aceasta compartimentarea și conspirativitatea lucrului; 2) Scop: Urmărirea activității ce o desfășoară U.R.S.S.-ul, atât în România, cât și în Bulgaria, prin: a) Partidul Comunist cu elementele sale trimise special de la Centrala Partidului Comunist

Istoricul Unității Militare de contrainformații interne-externe anti-țările socialiste, împănate cu prea multe mituri

din Moscova; b) NKVD-ul cu elementele trimise de Centrala conducerii acestui organ politic din Moscova; c) Comandamentul Fronturilor II și III Ucrainean și anume prin organele sale politice: KRO (aparatură NKVD în armată), RO (aparatură informativă în armată); d) Operativ: dislocarea forțelor armatelor sovietice pe teritoriul național și modul lor de comportare; intențiile lor cu privire la viitorul țării noastre – urmăresc comunizarea statului român și înglobarea lui în republica U.R.S.S.-ului. Același scop

Generalul Mihail Racoviță

au și asupra statelor din Balcani, cât și în Europa Centrală; a se urmări prin ce mijloace vor să ajungă la această comunizare: dezarmarea armatei, introducerea de reforme sociale prin guverne agreeate de ei sau prin aparatul administrativ al statului, infiltrând principiile comuniste dirijate prin elementele lor de încredere; 3) Etapele prin care și-au propus să ajungă la realizarea scopului de mai sus. Procedeele și metodele puse în aplicare. Se va urmări: a) pătrunderea în toate straturile sociale prin elemente comuniste cât și în aparatul de stat – departamente etc.; b) atragerea tineretului intelectual, universitar

și școlar, inclusiv și școlile militare; c) captarea intelectualilor: profesori, avocați, ingineri și diferitele asociații culturale și profesionale etc.; d) captarea muncitorimii prin sindicate; e) captarea țăranimii prin comitete comunale; 4) Misiuni: misiunile ce se vor da Grupei Speciale vor fi în raport cu scopul urmărit, iar fiecare compartiment va avea cel puțin una sau două linii de informare.“

Activitatea Grupei Speciale a încetat în martie 1945, după ce comuniștii au pus mâna pe conducerea S.S.I. Dar au existat doar doi ani de pauză (cel puțin așa știm în acest stadiu al documentării) în ceea ce privește existența unui organism care să supravegheze activitatea sovieticilor în România.

O continuitate aproape perfectă, din 23 August 1944 până în Decembrie 1989 a structurilor anti-KGB

Prin coroborarea datelor din documentele de arhivă rezultă că în perioada 1948 – 1949 a existat un „Grup național/nucleu contrainformativ special“ în cadrul contraspionajului român, care s-a ocupat de supravegherea rețelelor sovietice de spionaj în România. Pentru că România intrase în sfera de influență sovietică, Moscova dispunând de un adevărat „stat clandestin“ pe întreg teritoriul român, „Grupul național/nucleu contrainformativ special“ își desfășura activitatea conspirativ sub așa-zisă „Problemă legionară“.

„Grupul național/nucleul contrainformativ special“ se va dezvolta după moartea lui Stalin.

Coloană de prizonieri români în U.R.S.S.

economice, sociale dintre ele? A existat un conflict real sau simulat între Securitate și KGB? Cât de mare a fost dimensiunea programului de măsuri active împotriva României? S-a manifestat programul de măsuri active pe mai multe paliere? A avut România o reacție la programul de măsuri active și în ce a constatat această reacție? Cât de mare a fost gradul de colaborare dintre Securitate și structurile similare ale țărilor membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia? Și-a atins programul de măsuri active, coordonat de sovietici, obiectivele privind România? Au afectat anumite decizii politice activitatea Securității în acțiunile de contracarare a programului de măsuri active desfășurat împotriva României? Și, nu în ultimul rând, se mai pune o întrebare, la care istoricii și teoreticienii încă nu s-au grăbit să răspundă: factorii de decizie de la București au fost atât de naționaliști, încât să arunce Departamentul Securității Statului într-o luptă total inegală și disproporționată împotriva serviciilor similare sovietice, secondate fără fisură de cele ale celorlalte state din Organizația Tratatului de la Varșovia?

Inexistența unui studiu solid despre problematica Unității Militare de contrainformații interne-externe anti-țările socialiste (cel mai adesea cunoscută după ultimul indicativ pe care l-a avut: UM 0110) a generat mai multe mituri care planează asupra acestei structuri, „completate” cu unele studii me-

nite să îi sporească prestigiul, dar fără a fi fundamentate pe niciun fel de document științific. Sunt necesare câteva precizări despre contextul în care s-a format Unitatea Militară de contrainformații interne-externe anti-țările socialiste, cum a evoluat, cine a condus-o, ce urmărea de fapt, dacă și-a atins scopul.

„Întâlnirea a avut loc într-o atmosferă caldă, tovărășească”, sunau comunicatele oficiale; cât de „caldă” era atmosfera aflăm din documentele desecretizate (de la stânga la dreapta: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Nikita S. Hrușciov, Ion Gheorghe Maurer, Nicolae Ceaușescu, Leonte Răutu

Grupa Specială (*Magazin istoric*, nr. 8/1993; 10 – 11/2020), creată în cadrul Serviciului Special de Informații (S.S.I.), imediat după 23 August 1944, poate fi considerată predecesoare a UM 0110 și pentru simplul fapt că aceasta, la începuturile activității sale, a făcut apel la baza documentară, în special la cartoteca Grupei Speciale. Acest lucru se susține prin compararea celor două cartoteci, a Grupei Speciale și a UM 0110, unde se întâlnesc, în nenumărate cazuri, aceleași tabele cu persoane documentate.

Conform aprobării ministrului de Război Mihail Racoviță, pusă în rezoluție pe referatul nr. 32.445 din 28 septembrie 1944, se propunea: „1) Organizare: Serviciul va organiza o Grupă Specială – în afara Serviciului, cu totul camuflată –, condusă de elemente de încredere și experiență, care va funcționa prin propriile ei posibilități. Legătura între această Grupă și Serviciu se va face cât mai conspirativ numai prin șeful Grupei. Șeful Grupei va organiza o rețea

cum se alcătuiesc planurile de luptă, ce armament folosește, date despre cadrele superioare pe care prizonierii le-au avut comandanți pe frontul de luptă; date despre prizonierii care urma să plece cu Diviziile „Tudor Vladimirescu” și „Horea, Cloșca și Crișan”.

Am expus sumar modul cum acționa „Grupul național/nucleul contrainformativ special” în faza incipientă a constituirii sale. Este posibil ca numele generic conferit mai târziu UM 0110, de „Unitatea anti-KGB”, să își găsească explicația în faptul că la început avea în lucru persoanele care avuseseră contacte cu sovieticii și care apoi reveniseră în țară. Lucrurile se vor schimba treptat după retragerea trupelor sovietice. Personalul se va ocupa de încadrarea informativă a șoferilor, translatorilor, ofițerilor români care fuseseră trimiși la studii în U.R.S.S. În cadrul structurii încep să apară materiale informative pe linia problemei „Foști Agenți Sovietici” (F.A.S.), urmărind inclusiv descendenții acestora. Este vorba despre persoane recrutate de NKVD/NKGB în timpul șederii în gulagul sovietic, dar și al staționării trupelor sovietice pe teritoriul României.

În perioada 1958 – 1961 acestea au fost, în mare parte, activitățile principale ale „Grupului național/nucleului contrainformativ special”.

După 1961, o serie de evenimente la nivel extern și intern au dat naștere unor dispute aprinse între Dej și Hrușciiov, pe de o parte, și între liderii P.M.R. și consilierii sovietici pe probleme de securitate și informații, pe de altă parte. Disensiunile dintre Dej și Hrușciiov au fost determinate de opoziția lui Dej față de decizia Moscovei de a construi Zidul Ber-

Vladimir Semiciastnii,
președintele KGB

linului și față de Criza rachetelor din Cuba. Epurările masive din aparatul Securității și din Armată se vor desfășura cu o intensitate mai mare la începutul deceniului șase al secolului trecut.

În perioada 1961 – 1963 au avut loc mai multe tentative de asasinat la adresa conducătorului P.M.R. Este momentul când Dej, Alexandru Drăghici (ministrul de Interne) și Ceaușescu iau decizia de a transforma „Grupul național/

Cine a avut interesul
să distrugă
dosarele de cadre
de la societatea mixtă
„Kwarțit” Băița?

biroul contrainformativ special” într-o structură de dimensiuni mici, care va funcționa, până în 1969, în cadrul Direcției de Contraspionaj (UM 0123/U) și a Contrainformațiilor militare (UM 0123/C). Decizia a fost influențată și de intenția lui Vladimir Semiciastnii (președintele KGB la acea dată) de a înlocui „instituția” consilierilor sovietici de pe lângă Ministerul de Interne român cu o „reprezentanță” a KGB, sens în care a fost trimis la București

Sergei Nikolaevici Kartașov, noul rezident al KGB pe lângă M.I. român, care l-a înlocuit pe P.A. Makariev.

În timpul vizitei secrete efectuate de Hrușciiov în România în 1962, a fost pusă în discuție de Dej, Bodnăraș și Ceaușescu problema recrutărilor făcute de Direcția principală de Informații externe (PGU) din KGB și serviciul de informații al Armatei Roșii (GRU) pe teritoriul României. Din ordinul lui Dej s-a „oficializat” activitatea „Grupului național/nucleului contrainformativ special” în cadrul UM 0123/C și UM 0123/U, extinzându-și activitatea împotriva tuturor agenturilor țărilor socialiste, devenind „Biroul de contrainformații interne anti-țările socialiste”. Facem precizarea că, până la acel moment, structura acționa numai la nivel intern, iar atribuțiile vor rămâne și în viitor împărțite.

Chiar dacă România a reușit să scape de consilierii sovietici din domeniul securității și al informațiilor, KGB și GRU au reușit, prin programul de măsuri active, să creeze mecanismele necesare pentru continuarea activităților de spionaj. Informațiile obținute de consilieri erau înlocuite, prin transfer, cu cele ale atașajilor militari din ambasadele țărilor socialiste, pe linia O.T.V.

Activitatea „Biroului de contrainformații interne anti-țările socialiste” a fost orientată împotriva tuturor agenturilor țărilor socialiste care activau pe teritoriul României. Crearea și consolidarea unei astfel de structuri contrainformative erau un semnal fin că relațiile dintre Departamentul Securității Statului și KGB erau cât se poate de tensionate.

(Continuare în p. 31)

Și atunci, ca și premergător evenimentelor din decembrie 1989, schimbările survenite ca urmare a destalinizării începute de Hrușciiov, respectiv ca urmare a lansării perestroikăi și a glasnostului de către Gorbaciov, nu erau privite bine la București. Temelele lui Dej, respectiv Ceaușescu față de schimbările care îi vizau, coroborate cu atentatele care au avut loc la viețile celor doi și dorința sovieticilor de a controla totul în țările aflate în sfera de influență sovietică au contribuit la fondarea viitoarei UM 0110 ca mijloc de luptă împotriva KGB, apoi ale tuturor țărilor socialiste care au desfășurat activități de spionaj pe teritoriul României și la menținerea ei în activitate până în decembrie 1989.

In contextul Revoluției din Ungaria din 1956 și al retragerii trupelor sovietice din România în 1958 are loc prima alocare mai importantă de resurse umane și materiale pentru desfășurarea de activități împotriva spionajului sovietic. Discreția guverna preocupările „Grupului național/nucleului contrainformativ special“, în condițiile în care teama față de Moscova era la cote maxime, iar existența unei

Se constituie Divizia „Tudor Vladimirescu“

astfel de structuri era complet interzisă și neconformă principiilor din cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia (O.T.V.).

Documente recent declassificate evidențiază că primele misiuni ale „Grupului național/nucleului contrainformativ special“ constau în monitorizarea foștilor cominterniști, veteranilor din Războiul Civil din Spania întorși în țară după 23 August 1944 și a foștilor internați în lagărele de concentrare sovietice recrutați de NKVD (*Magazin istoric*, nr. 2/2019).

Majoritatea persoanelor recrutate erau de cetățenie română, dar de etnie rusă, maghiară, germană

(sași), multe fiind documentate la nivelul „Grupului național/nucleului contrainformativ special“ și apoi recrutate în cadrul acestuia. Modul de lucru al viitoarei UM 0110 urma firul invers al trasului înapoi în țară: cei interogați erau acum recrutați de structura românească, deconspirând adeverate rețele de agenți sovietici pe teritoriul României.

**În perioada 1961 – 1963
au avut loc
mai multe tentative
de asasinat la adresa
lui Gheorghe Gheorghiu-Dej**

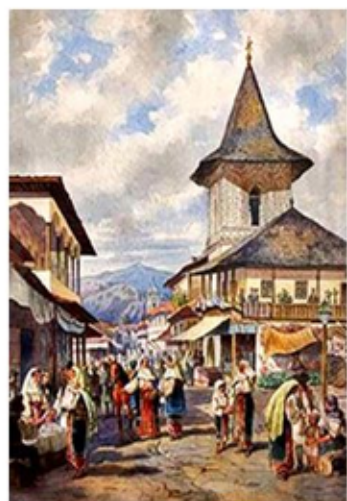

*Anunț din presa
vremii despre
convenirea retragerii
trupelor sovietice
din România*

Există informații asupra datelor pe care ofițerii NKVD le solicitau viitorilor informatori (români aflați în lagărele de concentrare sovietice): informații privind prizonierii din lagăr (situația lor din trecut și prezent; ce prizonieri intenționează să evadeze, cine nu muncește sau intenționează să comită acte de sabotaj și diversiune); care este starea de spirit a prizonierilor; ce părere au despre înființarea Diviziilor „Tudor Vladimirescu“ și „Horea, Cloșca și Crișan“; date logistice despre armata română;

Câmpulung“ („Scrisoarea lui Neacșu“ a fost descoperită de arhivarul brașovean Friedrich Wilhelm Stenne, care a trăit între anii 1851 – 1924, în Arhiva orașului Brașov, la sfârșitul secolului al XIX-lea; el nu a apucat să o și publice). În a doua jumătate a secolului XX, istoricii Gheorghe Pârnuță și Flaminio Mârțu au pus sub semnul întrebării această afirmație, precizând că în veacul al XVI-lea boierii nu ajunseseră să se integreze în „obștea“ urbană câmpulungeană. Cel puțin până în primele decenii ale secolului al XVII-lea, domnii Țării Românești au interzis boierilor să cumpere proprietăți în oraș sau în moșia acestuia. De altfel, unele documente cuprinse în *Pânza* sau *Ocolnica* orașului Câmpulung o dovedesc cât se poate de clar. Iată de pildă, în această privință, Radu Mihnea, domnul Țării Românești, poruncește, la 7 mai 1615, „să nu fie volnic niciun boier, nici sluga domniei mele ca să ceară la domnia mea măcar loc sau măcar moșie de oraș, ori casă sau loc la oraș, sau delniță la câmp, sau măcar vie orășenească, măcar fie orice ar fi, ci numai orășanii să fie volnici să facă ce vor vrea ei cu aceste moșii“.

În registrul vicesimal brașovean din anul 1503, Neacșu din Câmpulung (*Nagzul de Compolong*) figura printre acei „mari negustori“ (*mercatores magni*) veniți din Țara Românească, pentru a face ne-

„Târg la Câmpulung“,
acuarelă
de Carol Popp de Szathmari

goț. Până la 1547, el a rămas un negustor foarte activ pe piața brașoveană, aducând aici cantități însemnate de pește și mărfuri din orașele de la Dunăre, mai cu seamă, credem noi, de la Nicopole. Registrele vamale brașovene din anii 1503 și respectiv 1542 relevă că negustorii munteni, printre care și jupân Neacșu din Câmpulung, aduceau la Brașov cantități însemnate de pește sărat (crați, știuci, șalăi, moruni, somni, scrumbii), dar și de icre de morun, de crap și de știucă, cantități, tot atât

de importante, de miere și ceară, apoi piei de vită, lână, slănină, seu, vinuri, cereale și produse orientale, mirodenii mai cu seamă, cumpărate de la negustorii greco-levantini și otomani din orașele dunărene. Tot astfel, negustorii sași sau cei munteni aduceau în Țara Românească numeroase și variate produse de factură apuseană, precum postav, catifea de Ypres, Louvain, Bruges, Köln, Bergamo și Verona, din Cehia și Polonia, dar și produse locale, brașovene, precum fier, aramă, unelte agricole, cuțite, pânzeturi, postav ordinar, mantale, pălării, ciorapi și alte „mărunțișuri“ (*parvalia*).

Documentele interne îl mai atestă pe Neacșu din Câmpulung în strânse legături și chiar asociat cu alți negustori munteni, mai cu seamă de la Târgoviște: Sava ori Savu (21 decembrie 1531), Stoica (13 martie 1532), Hristodor (1532?).

PRIMUL JUDE AL CÂMPULUNGULUI?

Aspectul cel mai important care ar trebui lămurit este acela legat de presupusa calitate de „jude“ al orașului Câmpulung pe care ar fi deținut-o Neacșu, la 1521. Analizând cu mare atenție documentele epocii, încercăm să facem lumină în această privință. Marele istoric Nicolae Iorga, atunci când a publicat celebra „scrisoare“

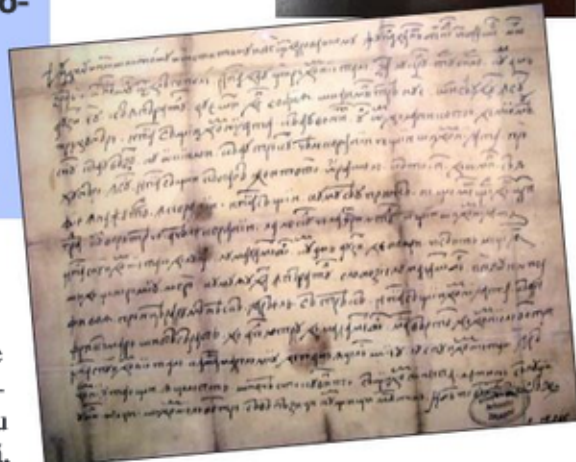
O reprezentare a Brașovului secolului al XVII-lea

PE URMELE LUI NEACȘU DIN CÂMPULUNG

Conf.univ.dr. CLAUDIU NEAGOE
(Universitatea din Pitești),
Prof.dr. NICOLAE ZAHARIA (Câmpulung)

În anul 2021 se împlinesc 500 de ani de la atestarea primului document scris în limba română, Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către Hans Benkner, judele Brașovului (1521).

Portretul lui Neacșu din Câmpulung în viziunea artistului plastic Andrei Damo (2009), aflat în posesia Primăriei municipiului Câmpulung și documentul pentru care a rămas în istorie

După presupunerile unui istoric muscelan din secolul trecut, Flaminu Mârțu (1913 – 1990), Neacșu din Câmpulung (Nacșul ot Dlagopole) ar fi trăit între anii 1480 – 1545. Totuși, el apare menționat și între anii 1546 – 1547 în registrele vamale brașovene. Putem afirma, așadar, că jupânul Neacșu a trecut „la cele veșnice” după anul 1547.

După opinia aceluiași istoric, numele de familie al lui Neacșu ar fi fost Lupa. Primul care a menționat „numele întreg” de Neacșu Lupa (*Luppa Nagzul*) a fost marele nostru istoric Nicolae Iorga. În ceea ce ne privește, credem că „Neacșu” a fost numele de botez, iar „Lupa” o poreclă.

Din scrisoarea trimisă lui Hans (Johannes) Benkner din Brașov, la sfârșitul lunii iunie 1521, aflăm numele ginerelui jupânului Neacșu din Câmpu-

lung, anume Negre. Așadar, Neacșu a avut o fată, al cărei nume, din nefericire, nu-l cunoaștem. Într-o scrisoare, datată după Grigore G. Tocilescu în 1521, iar după Ioan Bogdan între 1542 – 1545, adresată judei și pârgarilor brașoveni de un alt orășean câmpulungean, anume Stoica Hurduzău, aflăm despre fiii lui Neacșu din Câmpulung (cel puțin doi, în opinia noastră), însă numele acestora nu sunt menționate. Despre soția acestuia nu știm nimic.

UN MARE NEGUSTOR

Majoritatea istoricilor care au scris despre Neacșu, pre-

cum Ioan Răuțescu, Petre P. Panaitescu, Matei Cazacu, Gheorghe Pârnuță, Flaminu Mârțu, au susținut faptul că acesta a fost un orășean de vază, un important membru al elitei urbane din Câmpulung. Numeroasele mențiuni despre Neacșu în registrele vigeșimale (de impozit de vamă) brașovene dovedesc cât se poate de clar acest lucru.

În chip inexplicabil totuși, atunci când a publicat, pentru prima oară, scrisoarea lui Neacșu (într-o notă de subsol), în 1900, Nicolae Iorga a vorbit despre „boierul Neacșu din

Belgradul în secolul al XVI-lea

al domniei“ sau, altfel spus, „în slujba domniei“, cel puțin în vremea lui Vlad Începutul (1530 – 1532).

SCRISOAREA UNUI OM INFORMAT

Jupânul Neacșu a fost, neîndoind, un bun cunoscător al realităților politice din primele decenii ale veacului al XVI-lea.

O dovedește cu prisosință

scrisoarea acestuia din vara anului 1521, adresată lui Hans Benkner, un reprezentant de seamă al elitei săsești brașovene, probabil jude al orașului, la acea vreme.

Primul care a stabilit la început de secol XX anul redactării scrisorii lui Neacșu din Câmpulung, respectiv 1521, a fost Nicolae Iorga. Ulterior, Matei Cazacu a stabilit și ziua și luna când acest document particular a fost emis: între

*Armata otomană asediază Belgradul
sub conducerea sultanului Süleyman, la 1521,
miniatură dintr-un manuscris german realizat în 1559*

29 – 30 iunie. Prin urmare, cu două luni înainte de cucerirea Belgradului de otomani.

La scurtă vreme după ce a urcat pe tronul Imperiului Otoman, în toamna anului 1520, sultanul Süleyman a reluat politica de expansiune spre centrul Europei. Profitând de faptul că Europa era divizată din cauza diferitelor rivalități și mai cu seamă de lupta dintre împăratul romano-german, Carol Quintul, și regele Franței, Francisc I de Valois, sultanul Süleyman a hotărât să pornească împotriva cetății Belgrad, considerată de otomani, de mai multă vreme, drept „poarta“ către inima Europei.

La 18 mai 1521, sultanul părăsea capitala otomană, Istanbul, cu o numeroasă armată. Coroborând informațiile oferite de scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung cu cele identificate în unele documente sau cronicile otomane, putem reconstitui, cât de cât, evenimentele petrecute în vara anului 1521.

În scrisoarea din 29 – 30 iunie 1521, Neacșu trimitea știri prețioase lui Hanș Begner (Johannes Benkner) cu privire la expediția militară inițiată de sultanul otoman împotriva Belgradului. Johannes (Hans) Benkner era informat cu privire la faptul că sultanul tocmai părăsise Sofia, deplasându-se „în sus pre Dunăre“. Neacșu aflase informația de la un negustor venit de la Nicopole la Câmpulung. Cum acestuia i-au trebuit cel puțin vreo patru zile să străbată călare Țara Românească de la Dunăre și până la Câmpulung,

a lui Neacșu din 1521, nu a precizat absolut nimic în legătură cu deținerea de acesta a funcției administrative de „jude“ sau „județ“ (slav *sudeť*) al orașului Câmpulung. Cei care au republicat documentul din 1521 după Nicolae Iorga, respectiv Ioan Bogdan (1902), Stoica Nicolaescu (1905) și Grigore G. Tocilescu (1931) n-au precizat absolut nimic în legătură cu faptul că Neacșu ar fi deținut calitatea de jude al Câmpulungului. Același lucru se poate spune și despre editorii volumului II din *Documenta Romaniae Historica* (1972).

Cine a fost cel care, pentru prima oară, a găsit de cuviință să-l considere pe Neacșu drept „primul județ“ al orașului Câmpulung? După cât se pare, este vorba de musceleanul Dumitru I. Băjan (1871 – 1957), un arhivist și paleograf din prima jumătate a secolului XX.

Cel mai interesant ni se pare faptul că toți istoricii argeșeni și musceleni din secolul trecut au preluat și întărit

această opinie, însă cei mai mulți dintre ei fără argumente și, bineînțeles, fără dovezi.

Dintre istoricii locali, singurul care a încercat să argumenteze că Neacșu a exercitat funcția de jude al orașului Câmpulung a fost Flaminu Mârțu. Analizând textul scrisorii din 1521, adresată lui Hans (Johannes) Benkner din Brașov, Flaminu Mârțu a presupus că Neacșu ar fi avut la vremea aceea calitatea de „jude“ al comunității urbane câmpulungene, așa după cum și Hans Benkner ar fi deținut, tot atunci, funcția de „jude“ al Brașovului. Felul cum a fost redactată scrisoarea din 1521 prezintă, în opinia lui Flaminu Mârțu, suficiente „elemente probatorii“ care dovedesc că Neacșu a fost omologul lui Hans Benkner.

La o atentă lectură a scrisorii din 1521, se poate observa faptul că Neacșu nu a folosit apelativul de „jude“, nici pentru Hans Benkner și cu atât mai puțin pentru el însuși. Dacă ar fi să acceptăm ideea că la 1521 Neacșu

a fost într-adevăr „jude al Câmpulungului“, atunci el s-ar fi prevalat, fără vreo reținere, în cuprinsul scrisorii sale, de această calitate însemnată.

Contestând opinia potrivit căreia Neacșu ar fi fost primul „jude“ sau „județ“ (*județ*, *sudeť*, *richter*) al orașului Câmpulung, Alexandru Ciocîltan, cercetător științific la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga“ din București, a subliniat, relativ recent, că primul și singurul județ menționat documentar în cursul secolului al XVI-lea a fost Vlaicu (14 iunie 1545). Cu mai bine de un deceniu înaintea acestuia, istoricul ieșean Laurențiu Rădvan a arătat că prima mențiune despre existența unui „județ“ (*richter*) al Câmpulungului, fără să îi cunoaștem numele însă, o găsim într-un document datat la 11 februarie 1524. Este vorba de o scrisoare în limba germană, adresată de județul și pârgarii din Câmpulung, care a fost tradusă de Nicolae Iorga în limba română.

De la Silviu Dragomir și Emil Vîrtosu, aflăm că județul și pârgarii orașului Câmpulung au fost menționați, în jurul anului 1500, într-o scrisoare adresată de ei conducătorilor orașului Sibiu. După opinia lui Silviu Dragomir, pe această scrisoare fusese aplicat și sigiliul orașului Câmpulung, însă el era din păcate rupt și imposibil de reconstituit.

Dacă manifestăm rezerve serioase în ceea ce privește calitatea de „jude“ a lui Neacșu, astăzi putem afirma cu certitudine că el a fost un „om

În cursul veacului al XVI-lea scrierea româno-chirilică a fost atestată de vreo 50 de zapise (acte particulare), cele mai multe scrise după 1550. Mărturiile de limbă română cu alfabet chirilic devin mult mai numeroase și mai concludente începând cu veacul al XVII-lea. Dacă în perioada 1593 – 1600 au fost redactate în Țara Românească 252 de documente în limba slavonă și doar 36 de documente în limba română cu slove chirilice, în perioada 1601 – 1610 avem atestate 290 documente slavone și 164 documente în limba româno-chirilică. Între anii 1626 – 1627 au fost redactate 189 documente româno-chirilice și doar 112 documente în slavonă, iar între anii 1630 – 1632 230 documente româno-chirilice și 96 documente în slavonă.

„BRÂNCUȘI“ ÎNAINTE DE BRÂNCUȘI

SABIN ADRIAN LUCA

(Muzeul Național Brukenthal,
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu)

Lucrările pentru cercetarea preventivă a duc-tului sectorului din autostrada A10: Alba Iulia, autostrada Sebeș – Alba – Turda, sector 1, situl 2, campania 2018, au dus la descoperirea unor părți din mai multe situri preistorice (Neolitic timpuriu – cultura Starčevo-Criș –, Eneolitic – cultura Petrești – și Epoca Bronzului). Situl 2 a fost identificat în lunca inundabilă a râului Mureș, fiind plasat la aproximativ 300 m către est față de drumul european E81.

Una dintre cele două piese realizate din bolovani masivi de piatră, cea care i-a prilejuit autorului comparația cu creația lui Brâncuși

Pentru perioada Neoliticului timpuriu, reprezentat de cultura Starčevo-Criș, faza III, ceramica este realizată dintr-o pastă cu multă pleavă, uneori în amestec cu nisip fin. Arderea este puternică, în cea mai mare parte slipul ceramicii fiind exfoliat. Decorul este relativ săracios. Tehnicile de ornamente sunt: impresiunile cu unghia, ciupiturile ordonate, barbotina organizată, aplicațiile plastice, brâu simplu sau alveolat, segmente cu brăuri sau proeminente. Formele materialului ceramic ne indică diferite variante ale străchinilor sau ale vaselor globulare.

Materialele descoperite în urma cercetării reprezintă cel mai important element de datare relativă pentru aceste complexe. Pe locul plan dintre cele două locuințe, fără niciun complex arheologic în preajmă, s-au descoperit două piese realizate din bolovani masivi de piatră, dintre care una dă prilejul prezentului articol.

Aceasta are dimensiunile: înălțime/lungime 60 cm; lățime 39 cm; grosime: 38 cm. Postamentul triunghiular are lungimea de 26 cm și lățimea de 24 cm.

După câte se poate lesne observa un bolovan de dimensiuni apreciabile a fost modelat de omul preistoric – alături de altă piesă care nu reprezintă obiectul prezentei semnalări, dar este publicată științific în Ungaria și România – pentru a exprima nu atât o idee, mai puțin artistică, cât pentru a arăta o relație cu divinitatea sau cu grupul uman din jurul autorului lucrării. Este evident faptul că piesa reprezintă un semibust uman, cu fața triunghiulară și trăsăturile acesteia evidente, ușor întors spre dreapta. Are modelate urechile și două posibile cozi formate din părul lung al personajului – feminin,

după toate aparențele –, dintre care cea din dreapta posedă – încă – tăieturi scurte, la distanțe egale, care sugerează modul de realizare și prindere al acestora.

A doua piesă este o realizare mult mai schematizată, dar întâlnită la nivelul epocii sau mai timpuriu de aceasta la Cristian III și în Clisura Dunării, atât pe malul românesc, cel de nord (în așezări sau peșteri locuite în Mezolitic sau Neoliticul timpuriu) sau sârbesc, la sudul Dunării, în așezarea de la Lepenski Vir.

Există totuși și diferențe față de sculpturile în piatră mezolitice, mai timpurii. Cele descoperite în Transilvania, în așezări ale Neoliticului ceramic, sunt și fasonate prin șlefuire, lucru mai rar întâlnit în perioada anterioară, mezolitică. În afară de Cristian III (trei piese), Alba Iulia – autostradă (două piese), Cristian I (o piesă), Tărtăria – Gura Luncii (o piesă) sau Limba (mai multe piese descoperite de cercetătorul Marius Ciută – căruia îi mulțumim pentru informație), astfel de piese încheie, de obicei, evoluția mezolitică a culturii Lepenski Vir – Schela Cladovei.

Noi ne-am îngăduit să o propunem publicului larg deoarece exprimarea artistică a autorului este extrem de subtilă, iar realizarea de un firesc puțin întâlnit, chiar și astăzi.

Că aceste piese au avut o importanță deosebită pentru utilizatorii și realizatorii lor ne-o arată și faptul că au fost aruncate în momentul în care s-a părăsit situl, tocmai pentru a nu putea fi folosite de altcineva, într-un curs de apă sau o băltire de lângă locuință, de unde au fost extrase de noi, după mai bine de 6.000 de ani de la realizare. ■

putem spune că sultanul a părăsit Sofia în jurul datei de 25 iunie 1521. Acest „om de la Nicopole“ fusese martor ocular la trecerea ambarcațiunilor otomane „pre Dunăre în sus“. Pentru manevrarea lor, otomanii recrutaseră câte 50 de oameni, ca vâslași, din toate cetățile aflate de-a lungul Dunării. Se vorbește apoi, în scrisoarea lui Neacșu, de trecerea corăbiilor otomane „prin locul acela strimtul“ (Porțile de Fier).

Neacșu îi aducea la cunoștință lui Johannes Benkner acțiunile întreprinse, nu cu mult timp în urmă, de Mehmed bey,

guvernatorul (*sandjakbeyi*) provinciei de Nicopole, care primise, probabil, poruncă de la sultan să împiedice eventuale atacuri maghiare, dinspre Banat și Transilvania, asupra oștirii otomane care se îndrepta spre Belgrad.

Informațiile despre acțiunile lui Mehmed bey, care îl îngrijorau, după cât se pare, pe domnul Țării Românești, Neagoe Basarab, fuseseră primite de Neacșu de la niște boieri români care își aveau moșiile aproape de Dunăre, ele fiind confirmate și de Negre (Negrea, Negru), ginerele lui Neacșu.

În cele din urmă, sultanul Süleyman a ajuns cu oastea sa sub zidurile Belgradului. După mai bine de o lună de asediu, în care otomanii au săpat canale subterane și au tras încontinuu cu tunurile asupra cetății, au cucerit Belgradul, dând astfel o puternică lovitură regatului maghiar. Neîndoiește, victoria otomanilor a fost favorizată și de neimplicarea trupelor nobiliare conduse de Ștefan Báthory, aflat în fortăreața de la Petrovaradin, precum și a oștilor voievodului Transilvaniei, Ioan Zăpolya, care își avea tabăra la Lipova, în Banat. ■

UM 0110 ÎNTRE MIT ȘI REALITATE

(Urmare din p. 26)

Moartea suspectă a lui Dej a făcut ca „Biroul de contrainformații interne-externe anti-țările socialiste“ să inițieze cercetări în problema specială „Kwartit“, mulți dintre cei cercetați fiind și recrutați. Au fost documentate toate persoanele care ocupau funcții principale la întreprinderea minieră „Kwartit“, care se ocupa cu exploatarea uraniului. Peste ani, prin ordinul nr. 201/VL/00591555, din 7 iulie 1987, a fost înaintată UM 0110 o parte din evidența personalului româno-sovietic care a lucrat la societatea mixtă „Kwartit“ Băița din județul Bihor. Din verificările efectuate de Biroul documente secrete din fosta Exploatare Minieră „Bihor“ asupra personalului a rezultat că „documentele cu dosarele de cadre au fost distruse după anul 1965 – 1966, când activitatea acestei societăți s-a diminuat“. Cine și de ce ar fi dorit să facă acest lucru este interesant de cercetat și aflat.

Venirea lui Nicolae Ceaușescu la putere a dus la o recalibrare a activității „Biroul de contrainformații interne anti-țările socialiste“. În perioada 1963 – 1965, șeful „Biroului de

contrainformații interne anti-țările socialiste“ a fost Aurel Mircea, iar din 1965 până în 1983 structura a fost condusă de colonelul Constantin Iosif, „impus“ la conducere de tandemul Doicaru (șeful Informațiilor externe) – Pacepa. Prin decretul nr. 710 din 22 iulie 1967 privind reorganizarea M.A.I., prin care se înființa D.S.S., Direcția a III-a de Contraspionaj și Direcția a IV-a de Contrainformații Militare vor funcționa, în intervalul 1967 – 1973, în cadrul Direcției Generale de Contrainformații. „Biroul de contrainformații interne anti-țările socialiste“ își va desfășura activitatea în cadrul D.G.C. până în 1969. După această dată, care corespunde și cu reorganizarea Direcției Generale de Informații Externe, „Biroul de contrainformații interne anti-țările socialiste“ a devenit serviciu independent cu indicativul UM 0920/A (în realitate subordonat, *de facto*, lui Doicaru și Pacepa).

În intervalul 1958/1963 – 1969, toate acțiunile derulate de „Birou“ vor fi conspirate sub denumirea de „Problema Specială“ și au vizat toate aspectele civile și militare ale spionajului desfășurat de țările socialiste în România. ■

Agatha Christie

Nathalie Wood

Marilyn Monroe

Elizabeth Taylor

ALBUM ISTORIC

Vă propunem pentru această lună, de Ziua copilului, câteva personalități surprinse în fotografii făcute în copilărie.

*Winston Churchill,
șapte ani (1881)*

Tânărul Mahatma Gandhi

*Franklin Delano Roosevelt,
la doi ani, 1884*

*Vladimir Ilici Lenin (stânga),
la trei ani*

*Viitorul țar Nicolae al II-lea,
cu mama, Maria Feodorovna*

Jacqueline Kennedy, 1935

Albert Einstein

*Pablo Picasso cu sora lui Lola,
în 1889*

Charlie Chaplin

Frank Sinatra

Ernest Hemingway

Oscar Wilde

arealul de manifestare, croiul și tipologia cămășii cu altiță, răspândirea elementului pe teritoriul României în secolele XIX – XXI, cu transpunerea cartografică, în conformitate cu *Atlasul Etnografic al României*, volumul IV, *Portul și arta populară*.

De ce a ales România această temă a dosarului UNESCO? Deoarece cămașa este piesa de bază a costumului popular atât femeiesc, cât și pentru bărbați. În jurul ei, în funcție de ea, se clădește costumul popular.

„Cămașa femeiască cu altiță” este piesa de bază a costumului popular femeiesc de sărbătoare, reprezentând și astăzi în România (Moldova, Bucovina, Muntenia, Oltenia, sudul Transilvaniei) și în Republica Moldova un important mijloc de afirmare a individului în comunitate și de exprimare a identității sale culturale. Asociată cu fote, catrințe, brăie și pieptare, cămașa cu altiță se integrează în marea familie a creației țărănești destinate protejării și înnoobilării siluetei feminine. Desăvârșită de mâna femeilor de la țară, generație după generație, este un tip de măturie vizual-documentară, de înaltă performanță artistică, care face legătura dintre generații, menținând vie memoria socială.

De-a lungul mai multor secole, conform măturiiilor arheologice, monumentelor antichității romane, cronicilor, frescelor votive, acuarelelor, desenelor, fotografiilor și patrimoniului etnografic conservat în muzeele de profil, structura de bază a „cămășii femeiești cu altiță” s-a conservat cu o incredibilă statonnicie. Basoreliefurile de pe Tropaeum Traiani (108 – 109), de la Adamclisi, din Dobrogea, și Columna lui Traian (113)

*La blouse roumaine, 1940,
de Henri Matisse*

ridicată la Roma au conservat peste timp imaginea costumelor purtate de populația Dacici. Cămașile femeilor înfățișate pe metopele monumentului de la Adamclisi au toate bucățile de pânză care formează fața, spatele și mânecile încrețite pe lângă gât al cămășii pe un simplu fir de ață. Acest croi arhaic se regăsește până în zilele noastre în portul moldovenesc (cămașa cu „brezărău”), în cel muntenesc și cel oltenesc (cămașa cu „creț”).

*Țărancă din Vrancea,
Carol Popp de Szathmári,
acuarelă pe hârtie,
secția Arte Grafice,
Muzeul Național de Artă
al României*

Tablourile votive din bisericile domnești ale secolului al XIV-lea precum și cele din bisericile de țarg și satești datând din secolele XVIII – XIX înfățișează soțiile și fiicele ctitorilor – domnițe și țărânci – îmbrăcate în cămăși cu altiță. Frumusețea și originalitatea costumului popular femeiesc este redată în cuvinte pline de admirație și de călătorii străini prin Țările Române și Transilvania (secolele XVI – XIX). Foile de zestre ale unor boieri, începând din secolul al XVII-lea, includ și ele, între celelalte bunuri, cămașile cu altiță.

O altă sursă documentară pentru atestarea costumului popular femeiesc sunt desenele, acuarelele și picturile semnate de artiștii străini și români precum: Rafet, Amedeo Preziosi, Carol Popp de Szathmári, Constantin Daniel Rosenthal, Sava Henția, Nicolae Grigorescu, Camil Ressu, Theodor Aman. Din secolul al XIX-lea fotografiile țăranilor în costume populare aduc noi măturii vizuale despre cămașa cu altiță.

O MARCĂ IDENTITARĂ A ROMÂNILOR

O promotoare consecventă al costumului popular femeiesc și implicit a cămășii cu altiță a fost Casa Regală a României. Încă din anul 1885, dorind să se integreze neamului pe care îl conducea și să-i promoveze valorile specifice, regina Elisabeta a îmbrăcat costumul popular, cu precădere cel din Argeș și Muscel, la diverse evenimente, apreciindu-i bogăția și rafinamentul broderiilor, eleganța și valoarea materialelor. Ulterior, regina Maria a adoptat costumul

DE RÂNDUL CĂMĂȘII CU ALTIȚĂ

Dr. DOINA IȘFĂNONI,
Dr. GEORGETA ROȘU

La sfârșitul lunii martie, Ministerul Culturii din România și Ministerul Educației, Culturii și Cercetării din Republica Moldova au finalizat dosarul UNESCO „Arta cămășii cu altiță – element de identitate culturală în România și Republica Moldova”, dosar transnațional coordonat de România, care pledează pentru înscrierea cămășii cu altiță în Lista Reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial al umanității.

*Principesa Maria purtând cămășă cu altiță, cca 1896,
(foto A. Brand, colecția Muzeului Național Peleş)*

La realizarea dosarului au participat grupurile naționale de experți din România și Republica Moldova. În perioada 2020 – 2021 specialiștii din cele două țări au desfășurat o activitate susținută de documentare, cercetare, filmare și repertoriere a purtătoarelor de competențe din mai multe zone. S-au urmărit evoluția și viabilitatea cămășii cu altiță în actualele comunități rurale și urbane, atât în România, cât și în Republica Moldova. Grupul de lucru al Ministerului Culturii din România a fost alcătuit din experți, profesori ai Facultății de Litere a Universității București,

din cercetători ai Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române și din cercetători și muzeografi ai Muzeului Național al Țărânilor Române, Muzeului Satului „Dimitrie Gusti”, Muzeului Olteniei, Complexului Național Muzcal ASTRA și ai Muzeului de Etnografie Brașov. Elementul este înscris în *Repertoriul Patrimoniului Cultural Imaterial din România*, volumul I, 2009, edițiile fiind tipărite, dar și online. În ianuarie 2021, pe baza informațiilor culese de specialiști s-a actualizat „Fișa de inventar a cămășii cu altiță”, inclusă în Inventarul Național

al Elementelor Patrimoniului Cultural Imaterial, care se află publicată pe site-ul Institutului Național al Patrimoniului, în limbile română și engleză.

PIESA DE BAZĂ A COSTUMULUI POPULAR

Documentele reunite în dosarul de candidatură UNESCO „Arta cămășii cu altiță – element de identitate culturală în România și Republica Moldova” sunt mărturia complexității problematice acestui element, reunind aspecte definitorii ca: denumirile locale/regionale ale elementului,

Amplasarea decorului pe mâneca cămășii cu altiță, inclusiv la cămașa cu mâneca răsucită

Simplu, ingenios și adaptat mișcărilor corpului uman, croiul cămășii cu altiță se încadrează „tipului carpatic”, cel mai răspândit tip de cămașă din România. Respectând proporțiile fiecărei siluete, ea se confecționează din mai multe bucăți dreptunghiulare de pânză de in, cânepă, bumbac sau borangic, repartizate astfel: una pentru piept, una pentru spate și două pentru mâneci. La cămășile vechi (secolul al XIX-lea – primul sfert al secolului al XX-lea), altița era croită separat, fiind o bucată de pânză de cca 20 cm lungime, măsurată în funcție de lungimea mâinii femeii.

Mâneca propriu-zisă se prinde de altiță prin intermediul „încrêțului”, un registru de cusătură care are rolul de a aduce la aceeași dimensiune mâneca cu altița, încrêțind la propriu pânza mânecii. Această modalitate de croire a mânecii cămășii femeiești reprezintă o formă arhaică de realizare a piesei, permițând executarea broderiei pe bucăți (petic, altiță, mânecă). Cămașa astfel confecționată se numește „cămașă cu altiță separată și încrêț funcțional”. Pe măsură ce lățimile de pânză folosite la confecționarea mânecilor au fost mai generoase (peste 35 – 40 cm), încrêțul mânecii devine un registru decorativ, pierzându-și funcția inițială. În prezent aceasta este lucrată de la guler până la manșetă din aceeași bucată de pânză, altița păstrându-și locul

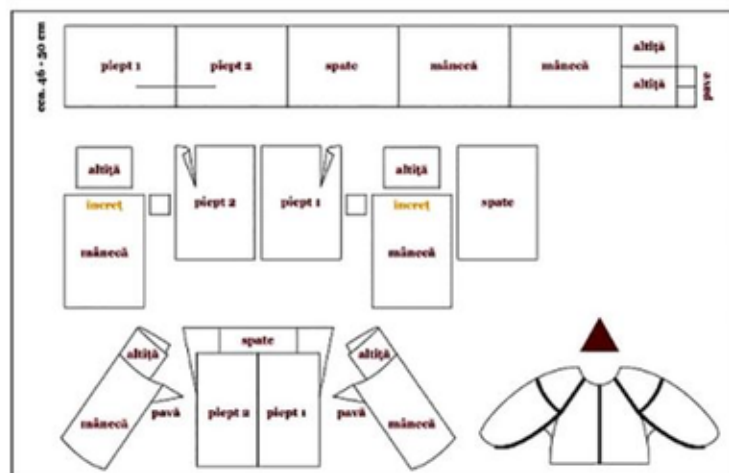
ei, pe umăr. După ce toate părțile componente ale cămășii au fost brodate, ele se unesc/încheie cu cheițe decorative lucrate cu acul sau croșeta. La final, toate părțile constitutive ale cămășii se încrêțesc în jurul gâtului pe un fir de ață (brezărău), prin cusături decorative pe muchia crețurilor (creț, sârb) sau prin fixare sub o bentiță îngustă numită guler.

Compoziția decorativă și ornamentică a acestor cămăși cu altiță pune în valoare piese princeps a costumului popular femeiesc, încununând munca femeii și conferind piesei valoare artistică și forță comunicatională. Dispunerea motivelor urmărește totdeauna o geometrie liniară, unitar ordonată în registre orizontale și verticale. Mesagerul întregului ansamblu sunt compozițiile decorative ale mânecilor cămășii. Pornind de la umăr în jos, totdeauna

se desfășoară o structură tripartită formată din altiță, încrêț și râuri; pe piept și spate sunt lucrate alte două sau patru registre verticale (râuri) pentru a sublinia liniile de croi ale piesei și a flanca gura cămășii. În cadrul fiecărui segment motivele se repetă ritmic, în registre orizontale și verticale, impunând vizual silueta femeii. Din perspectivă temporală, motivele geometrice sunt conservate în memoria comunităților umane pentru încărcătura simbolică arhaică: funcția mitico-magică a ornamenticii, de protecție a integrității fizice și mentale a purtătoarelor.

Rombul, spirala, cercul, pătratul, triunghiul, rozetele, stelele, crucea, coamele berbecului, dinții de lup, hora, pomul vieții, cu sugestive denumiri locale, sunt asociate în nenumărate variante plastico-decorative, urmărindu-se obținerea efectului de simetrie, repetiție și ritm cromatic. De la mijlocul secolului al XX-lea repertoriul ornamental al cămășilor cu altiță s-a diversificat tot mai mult, incluzând în compoziție motivele vegetal-florale, inspirate de universul familiar al satului românesc. Printr-un lent proces

Croiul cămășii de tip carpatic cu altiță, autor Ioana Corduneanu

*În prim plan regele Carol I
și arhiducele*

*Franz Ferdinand,
plan secund, de la stânga
la dreapta:*

*principele Elisabeta,
principele Carol,
principele Mărioara,
principele Nicolae,
principele moștenitoare Maria;
fotografie realizată
la Sinaia, iunie 1909,
(colecția
Muzeului Național Peleş)*

croi, câmpii ornamentali –, cămașa cu altiță prezintă o mare varietate plastico-decorativă de la o zonă etnografică la alta și uneori chiar în cadrul aceleiași unități teritoriale. Acest fenomen ilustrează unul dintre principiile de bază ale culturii populare: unitate în diversitate. Variantele decorative ale cămășii cu altiță s-au născut sub im-

tradițional ca ținută oficială la sărbătorile națiunii și astfel, sub patronajul Casei Regale, se lansează o adevărată modă a costumului popular printre doamnele române, fiind adoptat ca emblemă identitară la diverse recepții și evenimente naționale.

Sub prestigiul Casei Regale costumele din Muscel și Argeș devin adevărate embleme ale românilor, fiind asumate de intelectualitate și notabilitățile rurale la diverse evenimente culturale. Procurarea acestor costume era facilă datorită înființării Atelierele regale pentru realizarea de costume și covoare țărănești, unde lucrau femeile din respectivele zone. Astăzi costumele femeiesc din Muscel continuă să fie numite „costum național”, perpetuând simultan în conștiința românilor prestigiul Casei Regale și al culturii populare.

În Sud-Estul Transilvaniei se petrece un fenomen similar de investire a costumului popular femeiesc, în mod deosebit al celui din Mărginimea Sibiului, cu valoare de marcă identitară a românilor. Un rol important în acest demers a revenit Reuniunii Femeilor Române, înființată la Brașov în 1850, și Asociațiunii ASTRA, înființată de Andrei Șaguna în 1861. Aceste asociații

au coagulat mișcarea culturală a românilor transilvăneni, contribuind la consolidarea sentimentului de unitate etnoculturală și pregătind astfel mult așteptata Unire din 1918.

Sobru, elegant și rafinat, costumul din Mărginimea Sibiului a fost promovat ca vestimentație specific românească, fiind purtat la toate evenimentele culturale. Soțiile reprezentanților locali ai comunităților sătești care erau invitați la sărbătorile asociațiilor (primărițe, învățătoare, notărițe, preotese) îmbrăcau costumele din Mărginimea Sibiului, ca emblemă națională. Treptat, costumele specifice Mărginimii Sibiului este preluat și de ceilalți săteni, fiind purtat doar la sărbătorile publice ale comunităților; în rest, țărâșimea își îmbrăca costumele specifice zonei. În orașe, la diverse evenimente culturale, intelectualitatea română purta tot costumele din Mărginimea Sibiului pentru a-și exprima identitatea națională.

CROIUL, COMPOZIȚIA DECORATIVĂ ȘI ORNAMENTICĂ

Caracterizată printr-o mare unitate morfologică – materiale,

periu nevoii de adaptare a pieșei de bază a costumului popular nu numai la condițiile de mediu și climă, ci și la rigorile cutumiiare și morale impuse de vârsta și statutul civil al purtătoarelor. Nevoia psihologică a fiecărei generații de a-și impune propriul gust artistic și de a răspunde ecourilor unor mode, ajunse și în mediul rural, a constituit principala motivație a evoluției cămășii cu altiță.

*Regina Elisabeta a României
în costum popular de Argeș, 1872,
într-o reprezentare
a lui Healy George
Peter Alexander (1813 – 1894),
ulei pe pânză,
Muzeul Național Peleş*

REGELE CAROL I LA VARȘOVIA

ANDRZEJ DUBICKI
(Polonia)

*Fotografia păstrată în fototeca Bibliotecii Academiei
în care apar regele Carol I și principele Ferdinand în balconul Palatului Łazienki*

Regele Carol I a fost un monarh căruia îi plăcea să călătorească prin Europa. Condiționările politice și familiale au făcut să domine în călătoriile sale în special direcția occidentală. Tradiția a fost întreruptă în anul 1898 prin călătoria spre est, în Rusia. Scopul era în special reconstruirea relațiilor româno-ruse, înrăutățite serios în urma evenimentelor ce au urmat războiului cu Imperiul Otoman din 1877 – 1878. Călătoria a fost gândită și ca un fel de contrapondere la relațiile cu Austro-Ungaria, care în 1897 s-au înrăutățit, mai ales în contextul situației românilor din Transilvania.

Vizita regelui Carol în Rusia a fost pregătită îndelung, un preambul fiind, fără îndoială, vizita cu doi ani mai devreme a urmașului la tron, prințul Ferdinand, în Rusia, cu ocazia încoronării țarului Nicolae al II-lea. E interesant de remarcat că în ambele cazuri, drumul a trecut pe la Varșovia, datorită posibilității de a călători acolo cu trenul regal românesc. Primele mențiuni despre o posibilă vizită apar în corespondența diplomatică în noiembrie 1897.

Meșterita Constantina Pistol și ucenicele sale, comuna Cezieni, județul Olt (foto Doina Ișfănoni, 2020)

de șlefuire și combinare creativă a motivelor geometrice cu cele vegetal-florale compozițiile cămășilor cu altiță s-au dezvoltat treptat, pentru a corespunde cerințelor culturale și exigențelor de gust specifice fiecărei generații.

ȘI ASTĂZI AU STATUT SPECIAL

Cromatică motivelor potențază forța comunicățională a decorului, fiind, cel mai adesea, legată de valoarea simbolică acordată diferitelor culori și tonalități, în mentalitatea tradițională. Din această perspectivă totdeauna fetele tinere și mireasa aveau cămașă brodată cu roșu, pentru a fi protejate de eventualele atacuri dușmănoase ale forțelor nevăzute sau pentru a nu fi privite cu ochi răi (deochiate) de celelalte fete. Negrul sau albastrul ultramarin se considerau a fi culorile bătrâneții și mesagerii vizuali ai durerii în fața morții; cămașă cu broderie neagră se îmbrăca la înmormântări, purtându-se apoi pe toată perioada doliului, indiferent de vârstă.

În sudul Transilvaniei – zonele Orăștie, Blaj, Mărginimea Sibiului, Târnave, Valca Jiului

– se poartă tot tipul carpatic de cămașă, având toate lățimile de pânză încrețite în jurul gâtului, pe o bentiță-guler. Din punct de vedere decorativ cămașa femeiască din aceste zone se numește „ie cu umeraș și șire pe mânecă (cu pui păstă umăr)“. Această variantă decorativă a cămășii cu altiță aduce în atenție o compoziție rafinată care respectă structura cămășii cu altiță din Moldova, Muntenia și Oltenia. Cromatică este bazată pe dominantă de vișiniu, cu accente de negru. În Mărginimea Sibiului din șirul de broderie poziționat transversal, la nivelul umărului, coboară trei-cinci șiruri scurte de motive mărunte, lucrate la fir, cu motive vegetale: frunzulițe și flori stilizate.

Cromatică acestor cămăși este sobră, bazată pe dominantă de negru și fir metalic auriu. La începutul secolului al XX-lea, din această cămașă s-a dezvoltat cămașa femeiască de Săliște-Sibiu, care, într-o primă etapă, păstrează șirul peste umăr, dar intercalează între șirele de pe braț câte un rând de dului (dungi negre cusute dens). Ulterior, „duliile“ sunt înlocuite de „ciocănele“, benzi de cusătură compactă care se întind pe toată lungimea mânecilor, de

la gât la „fodori“, flancate de mici motive vegetale. La rândul lor, „ciocănele“ sunt înlocuite cu panglicile negre din catifea sau mătase.

Prestigiul social și cultural de care s-au bucurat în comunitățile tradiționale cămășile cu altiță le asigură și astăzi un statut special, beneficiind de o atenție deosebită în toate mediile: familie, școală, învățământ vocațional și universitar. În ultimele decenii, în România au fost inițiate numeroase acțiuni de revigorare a competențelor de confecționare a cămășii cu altiță. La sate, pe lângă formele tradiționale de confecționare, prin contribuția familiei și a rudelor, au apărut asociații familiale și O.N.G.-uri interesate de transmiterea artei cămășii cu altiță. În mediul urban s-au constituit reuniuni lucrative de tipul șezătorilor de altădată, în cadrul cărora femei de toate vârstele și profesiile, iubitoare ale costumului popular, învață să confecționeze cămașă cu altiță. Indiferent de mediul în care sunt lucrate, rural sau urban, cămășile cu altiță mențin activă memoria socială, contribuind la promovarea patrimoniului cultural imaterial.

Prin respectarea principiilor de bază ale artei – ritm, simetrie, repetiție, echilibrul ponderilor cromatice –, cămașă cu altiță și, implicit, întreg costumul popular femeiesc a dobândit un imens prestigiu social, fiind o ținută vestimentară cu statut emblematic, un adevărat martor vizual de spiritualitate populară. Pentru români, asociată cu celelalte piese ale costumului popular, a fost și este o adevărată carte de identitate prin intermediul căreia își pot exprima apartenența teritorială și etnică. ■

„Predica lui Skarga” de Jan Matejko, unul dintre tablourile cărui Carol I i-a acordat o atenție deosebită

Petersburg, Gheorghe Rosetti-Solescu, atașatul militar al Rusiei la București, colonel Taube, guvernatorul din Piotrków, Boris Ozerov, și alți demnitari ruși. Ceremonia de întâmpinare a durat 40 de minute, incluzând micul dejun, după care trenul regal și-a reluat drumul spre Varșovia.

CE TABLOU A ADMIRAT REGELE

În timpul vizitei la Varșovia, prințul a fost primit de crema societății varșoviene, în frunte cu prințul Aleksander Imeretinski, cu care regele se cunoștea încă de pe timpul războiului din 1877, când acesta îndeplinise funcția de șef al statului major, sub comanda directă a prințului Carol. Alături de Imeretinski, pe regele Carol I-l-au întâmpinat: viceamiralul Dmitri Sergheievici Arseniev, colonelul Niepokojczycki, prințul Vasili Dolgorukov și prințul Orlov. Reședința principală a regelui pe durata șederii sale la Varșovia a fost Palatul din parcul Łazienki. Presa a observat că în timpul ceremoniei de întâmpinare, regele a discutat mai mult timp cu prințul Maciej Józef Radziwiłł, implicat în activități de caritate. Pe drumul de la gara Wiedeński („Gara Vieneză”, clădire dispărută în prezent), de-a lungul străzilor erau postați soldați ai regimentelor din Divizia de Gardă

imperială, care luptaseră și la Plevna, sub comanda prințului Carol. Acestea erau: Regimentul lituanian, cel din Kexholm, cel petersburghez și Regimentul volinian.

Alături de rege s-a aflat și moștenitorul tronului, prințul Ferdinand, dar și o suită numeroasă alcătuită mai ales din aghiotanți regali și membri ai Guvernului. Suveranul român a ajuns la Varșovia la ora 14.53. După ce s-au cazat la Palatul din parcul Łazienki, Carol și Ferdinand au vizitat Varșovia,

trecând și pe la galeria de pictură poloneză din strada Wierzbowa. De o atenție deosebită din partea lui Carol s-au bucurat tablourile lui Jan Matejko: „Predica lui Skarga” și „Sobieski rugându-se înaintea de asediul Vienei”. Matejko era, desigur, un pictor cunoscut și apreciat în Europa, unul dintre tablourile admirate de rege, „Predica lui Skarga”, primind chiar un premiu la Salonul de la Paris din anul 1865. Acest tablou ilustra un episod din istoria Poloniei. A fost cu siguranță inițiativa organizatorilor vizitei la galerie, mai ales a preotului care-l conducea pe rege, Zygmunt Chelmski.

În ceea ce privește cel de-al doilea tablou care, aparent, a captivat atenția regelui, povestea e interesantă. Aici avem două interpretări posibile. Probabil autorul relatării vizitei avea în minte tabloul care astăzi e cunoscut drept „Jurământul lui Jan III Sobieski la Częstochowa”, realizat în perioada timpurie de creație a artistului (1859); cea de-a doua opțiune, mai puțin probabilă, ar fi o greșală privind titlul lucrării: „Regele Jagiełło și Witold se roagă înainte de bătălia de la Grunwald”.

În afară de acestea, oaspeții români au admirat tablourile pictorilor Jan Piotr Norblin, Henryk Rodakowski și Aleksander Gieryski. Regele a înmănat un dar corespunzător Societății pentru protecția cerșetorilor, în sumă de 100 de ruble. Presa varșoviană s-a grăbit să

Vitali N. Trofki

Trascul prin Polonia era mult mai comod decât alternativa prin Kiev, mai ales în contextul în care ajungea la capitala de atunci a Rusiei, Sankt Petersburg. De abia la Varșovia avea loc transferul în trenul imperial pregătit de partea rusă și care se deplasa pe un ecartament larg. Astfel, oaspeții români au avut ocazia să viziteze Varșovia și să participe la tot felul de evenimente incluse într-un program pregătit special în onoarea distinșilor oaspeți. La momentul respectiv, Varșovia era capitala Regatului Poloniei, care era parte a Imperiului Rus. După revoltele din 1830 – 1831 și 1863 – 1864, acesta și-a pierdut treptat orice aparență de autonomie. Ultimul act al egalității *de facto* a Regatului Poloniei cu alte provincii ale Rusiei a fost numirea în fruntea administrației sale, în anul 1874, a unui guvernator general (la fel ca în alte provincii cheie ale Rusiei), în locul viceregelui. Era o schimbare formală, dar care sublinia pierderea reală a ultimelor resturi de autonomie.

MOTIVELE UNEI AMÂNĂRI

În timpul vizitei regale, guvernator general la Varșovia era prințul Aleksander Imeretinski (1837 – 1900), care-și ocupase funcția în 1897, nominalizarea lui trebuind să reprezinte o concesie a noului țar față de polonezi. Imeretinski însuși optase, aparent, pentru o relaxare a acțiunilor de rusificare în Regatul Poloniei. Intenția lui reală era obținerea rezultatelor dorite, dar numai cu ajutorul unor măsuri mai blânde, care să nu stârnească nemulțumiri în rândul populației poloneze. Această tactică a fost însă discreditată grație preluării și publicării de către mediile având legături cu Józef Piłsudski a unui memoriu al lui Imeretinski adresat țarului, în care explica principiile pe care se baza politica sa de aparentă conciliere.

Vizita a fost planificată inițial pentru iunie 1898, dar a trebuit amânată pentru o dată ulterioară, oficial din cauza îmbolnăvirii unuia dintre fiii țarului. Regele Carol, într-o scrisoare către fratele său Leopold, se exprima cu destul de mult scepticism referitor la motivul amânării care-i

Prințul Aleksander Imeretinski

fusesse comunicat. Conform explicației prezentate în mod neoficial de demnitarul român trimis la Sankt Petersburg, cauza amânării vizitei era așteptarea întoarcerii unităților armatei ruse la locurile lor de staționare, fapt care avea, la rândul său, legătură cu acordarea regelui român a conducerii onorifice a Regimentului din Vologda. Inițial, termenul începerii vizitei a fost amânat pentru 15/27 iulie 1898, însă regele nu a răspuns cu mult entuziasm, din cauza caniculei din acea perioadă și a întârzierii curci de la Bad Ragaz, în Elveția, care trebuia să înceapă în 4/16 august, sau poate

chiar mai târziu, în funcție de o posibilă vizită la împăratul Franz Josef, la Bad Ischl.

Până la urmă, regele și prințul Ferdinand, moștenitorul tronului, au plecat din București în 13/25 iulie, la ora 7 dimineața; pe teritoriul Imperiului Rus trenul regal avea să ajungă după aproximativ 24 de ore, în dimineața zilei de 14/26 iulie. Toată călătoria urma să dureze 16 – 18 zile.

În dimineața zilei de 14/26 iulie, trenul regal s-a oprit la stația... Granița de la granița dintre Austro-Ungaria și Rusia. La graniță au fost întâmpinați de companiile Regimentului 7 Infanterie din Czystochowa. În întâmpinarea regelui veniseră demnitarul român trimis la Sankt

Prințul Maciej Józef Radziwiłł

UN ARTIST FRANCEZ LA CURTEA DOMNITORULUI GHEORGHE BIBESCU

DORU COJOCARU
(Académie Européenne
de Philatélie)

Filateliștii care se interesează de istoria poștală au un privilegiu rar. Cercetând piesele care le cad în mână, ei descoperă frânturi din viața celor care scriau scrisori sau, mai târziu, cărți poștale, sunt făcuți părtași, peste ani, fără să vrea, dar bucurându-se uneori că se întâmplă așa, ai preocupărilor și acțiunilor expeditorilor – mesaje către familie, prieteni ori parteneri de afaceri, texte simple sau foarte elaborate, întocmite de oameni cu cele mai diverse preocupări și cu cele mai felurite niveluri de instruire. În imensa majoritate a cazurilor, expeditorii și destinatarii ne sunt necunoscuți, interesul colecționarilor limitându-se la elementele care fac piesa demnă de luat în seamă din punct de vedere strict filatelic: timbru, ștampilă, origine sau destinație, tarife poștale aplicate etc. Atunci însă când apar și detalii suplimentare de interes, piesa în cauză devine importantă și pe alte planuri de studiu.

*Gheorghe Bibescu,
tablou din colecția Muzeului Național de Istorie*

Am avut ocazia fericită de a achiziționa în urmă cu destui ani, într-un lot de „România clasice“, o scrisoare expediată de la București la Nantes, în Franța, în anul 1843. Ea este ilustrativă pentru circulația unei trimiteri poștale din Principatul Valahiei către capătul vestic al continentului european. Șansa mea a fost ca, spre deosebire de mulți alți expeditori, cel care a scris această scrisoare să fi avut bunăvoința să semneze cu numele întreg. Și, mai ales, să semneze citeț. După lectura celor aproape două pagini care s-au mai păstrat dintre cele cinci pe care le avea scrisoarea și mai ales după aflarea numelui expeditorului, am realizat că misiva nu are doar un interes filatelic cert, ci și, în egală măsură, unul istoric, care se leagă nemijlocit de reflectarea realităților valahe prin ochii unui

amintescă acest lucru. După terminarea vizitei, oaspeții au făcut o plimbare prin Łazienki și au fost invitați la o recepție la guvernatorul general al Varșoviei. Cu aceea ocazie s-au ținut toasturi, centrate în special în jurul rememorării cursului comun de luptă în războiul din 1877 – 1878, din considerație către gazda scrii, prințul Imeretinski. Apoi, în cinstea oaspeților a avut loc un spectacol de gală la teatrul din Oranjerie, la care a fost invitată crema societății Varșoviei de la acea vreme. După cum scria ziarul bucureștean *Adevărul*, au fost prezente 300 de persoane. Repertoriul spectacolului era variat, cu accent pe dans – a fost prezentat, printre altele, baletul „Cavalerie halt” (Postój Kawalerii), foarte popular la vremea respectivă în Imperiul Rus.

SIMPATIE PENTRU REGINA ELISABETA

Carol și Ferdinand și-au petrecut noaptea la Varșovia și au plecat mai departe a doua zi, la ora 09.00, prin Vilnius, cu un vagon imperial adus de pe linia Moscova – Kursk. Plecarea regelui, celebrată cu mare pompă, a adunat pe străzi mulțimi mari de oameni. Punctul culminant al acestei părți a vizitei a fost acordarea Ordinului „Steaua Românică” prințului Imeretinski. Următoarea oprire a avut loc la Vilnius, unde regele a fost întâmpinat de guvernatorul Vitali N. Troțki. Regele a asistat, la gară, la defilarea unor unități militare. La Peterhof oaspeții au ajuns la 17/29 iulie 1898, la ora 11.00, fiind primiți cu tot ceremonialul de

țar și colaboratorii lui cei mai apropiați.

Se poate observa că s-a respectat un ceremonial și un program al șederii similar cu cel al vizitei pe care o făcuse la Varșovia cu un an mai devreme regele Siamului, Chulalongkorn, care și el fusese primit de generalul guvernator al Varșoviei, vizitase Varșovia și participase la recepția oferită în onoarea lui. Merită totuși subliniat că, poate din cauza interesului monarhului oriental, i-au fost arătate în special lucrări de artă cu tematică universală: de pildă panorama „Golgota” a pictorului polonez Jan Styka, ce i-a făcut o impresie puternică monarhului Siamului. Acesta este cel mai mare tablou cu tematică religioasă din lume. În timpul vizitei regelui Carol I, panorama se afla la Moscova; în prezent poate fi admirată în Statele Unite ale Americii.

Presa poloneză s-a raportat cu destul de multă simpatie la vizita regală. Săptămânalul *Ziarno* a consemnat sosirea perechii regale românești (în realitate, regina nu îl însoțea pe suveran în călătorie) și cu aceea ocazie, în numărul din 23 iulie (4 august) 1898, a prezentat cititorilor figurile celor doi monarhi, Carol I fiind înfățișat destul de sumar, exprimându-se în schimb o mare simpatie pentru soția lui, regina Elisabeta, al cărei portret și realizări în domeniul literaturii au fost descrise mai în detaliu. Ce e mai interesant, s-a făcut referire și la absența de câțiva ani a reginei de la Curte, concluzionând diplomatic că se explică prin motive medicale.

Rămâne o întrebare deschisă documentarea fotografică a șederii regelui Carol și prințului Ferdinand la Varșovia. Este cunoscută cel puțin

o fotografie legată de șederea regelui și a prințului Ferdinand în Palatul Łazienki din Varșovia, palat care a fost reședința regală în timpul șederii la Varșovia a monarhului și moștenitorului tronului. Fotografia s-a păstrat în fototeca Academiei Române.

E interesant dacă în cursul vizitei sale din anul 1923 la Varșovia, regele Ferdinand a amintit șederile sale anterioare în acest oraș sau dacă, din cauza circumstanțelor politice diferite, a ținut sub tăcere, plin de tact, incursiunile sale anterioare pe teritoriul deja renăscutei Polonii. ■

Plecarea lui Carol I din gara Peterhof

N° 159. Moldo-Va'achie. — La princesse Marie Bibescu.

Marișca Bibescu...

care trăia în Valahia, a scăpat atenției și interesului „Cabinetului negru” de la frontiera principatului dunărean cu Imperiul Austriac.

Ajunsă în tranzit la Viena, scrisoarea a primit de două ori ștampila cu tuș negru „AT” (*Autriche Transit*), după care a călătorit prin Bavaria, via Elveția, ajungând la punctul de frontieră cu Franța de la Huningen/Huningue. Aici primește prima ștampilă cu data, care ne ajută să plasăm cu exactitate momentul sosirii: 18 martie 1843. De la Huningue, plicul ajunge în tranzit la Paris, tot la 18 martie (ștampila cu tuș bleu pal, pe verso, care se suprapune peste cifra 7, scrisă cu tuș negru), după care sosește, în sfârșit, la destinație, două zile mai târziu, la Nantes.

Expeditorul acestei frumoase piese de istorie poștală este Charles Doussault. Născut în Bretania, la Fougères, în departamentul Ille-et-Vilaine, în anul 1814, Doussault, artist care de tânăr și-a arătat calitățile și înzestrarea deosebite, discipol al lui Desnoyers, al lui Achille și Eugene Deveria, a fost pictor, arhitect, sculptor, litograf și fotograf. Și-a făcut debutul ca portretist la Salonul de la Paris, în 1834, expunând ulterior la numeroase ediții ale prestigiosului eveniment artistic până în anul 1870. Doussault a călătorit în Balcani și Orientul Apropiat și a petrecut mai mulți ani în principatele dunărene și în Dobrogea. În 1848, împreună cu conaționalul său Michel Bouquet, a desenat ilustrațiile pentru binecu-

noscute lucrare *Album Moldo-Valaque ou guide politique et pittoresque à travers les Principautés du Danube* (Album Moldo-Valah sau ghid politic și pitoresc prin principatele dunărene), scrisă de Adolphe Etienne Billecocq, fost consul al Franței la București în perioada 1839 – 1846. Doussault era cunoscut și apreciat în Bretania natală. „Dotat cu rare calități de inimă și de spirit, el scria în timpul lungilor pelerinaje scrisori deopotrivă încântătoare și curioase, adresate diversilor prieteni, dintre care mai multe au apărut în foileton în ziarul *Le Breton*, sub titlul *Un pictor în voiaj*. Jurnalul *L'Illustration* a publicat, de asemenea, câteva fragmente din aceste povestiri și le-a completat făcând gravuri ale locurilor curioase sau scenelor pitorești zugrăvite de dl. Doussault, mai ales ale unor provincii atât de puțin cunoscute precum Moldova și Valahia” – nota o publicație din Nantes, în 1849.

S-a întâmplat ca tocmai una dintre aceste scrisori, adresată domnului Simon, la Nantes, să intre în colecția mea și să fie prezentată în acest articol. În cuprinsul ei, Doussault descrie ceremonia instalării pe tron a prințului Gheorghe Bibescu, domn al Țării Românești între 1 ianuarie 1843 și 13 iunie 1848, eveniment istoric la care a fost invitat să asiste.

Iată cum descrie pictorul francez momentul. Domnitorul călărea un cal „alb, bogat împodobit după moda turcească. Spătarul, miniștrii, boierii călăreau cai acoperiți cu harnașamente încântătoare, pe care copiii noștri nu le vor mai vedea [...], galopau în jurul lui. El călărea un cal frumos, pe care îl conducea cu eleganță și arăta cu adevărat bine. I se aruncau flori, coroane și numeroase urale îl salutau din toate părțile.

Am fost și eu invitat în sala Tronului unde, după tortura [lecturii] firmanului, prințul a ținut un discurs în valahă din care nu am înțeles decât jumătate, ceea ce mă scutește să vi-l analizez. Totul s-a petrecut cum nu se poate mai bine, dacă facem excepție de falca unui subofițer, spartă de o lovitură de copită a unui cal, și de loviturile de bici distribuite cu dărnicie de poliție la trecerea alaiului către copiii care nu intrau destul de repede în rând, dar acesta este obiceiul și nimeni nu se supără de aceste maniere atât de puțin obișnuite. În Franța, peste tot unde se distrează lumea, se găsesc jandarmi, aici unde e distracție sunt lovituri de bici.

Iată Valahia guvernată de un prinț instruit, crescut la Paris în mijlocul nostru, într-un spirit

„O stație de poștă
în Moldo-Valahia“,
desen de
Charles Doussault

vizitator francez al acestor meleaguri.

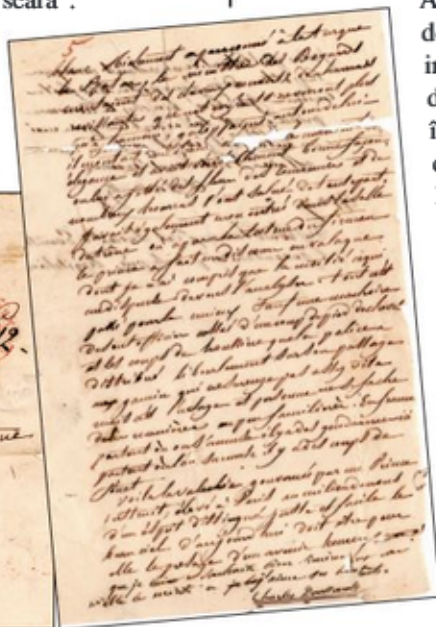
Cum circula prin Europa acelor vremuri o trimitere poștală din Valahia în Franța? În anul 1843, expeditorul trebuia să folosească singura cale de transport a corespondenței aflată în funcțiune, respectiv să trimită scrisoarea prin serviciul de poștă al Consulatului Austriei la București. De aici, plicul era trimis spre Viena cu o cursă operată pe ruta București – Căineni – Sibiu. În conformitate cu Contractul de antrepriză intrat în vigoare la 1 august 1841, valabil până în 1846, secțiunea Căineni a fost atribuită spre exploatare lui C. Sutz. Contractul prevedea ca factorul poștal care deservea ruta București – Pitești să preia sacii cu corespondența de la oficiul poștal austriac aflat în cadrul Consulatului și să-i transporte până la oficiul poștal de graniță de la Căineni – Rothenthurm-Pass (Turnu Roșu). Preluarea sacilor se făcea „de două ori pe săptămână, luna și vinerea, pentru statele Austriei, Germaniei, Italiei, Franței și Engletere, până la 7 ceasuri seara“.

La oficiul de expediere, pe fața scrisorii s-a aplicat ștampila liniară de plecare „Bukurest“ (Buk5 în catalogarea expertul german dr. Gertlieb Gmach). Ajunsă la oficiul poștal austriac de la Rothenthurm, scrisoarea a fost dezinfectată la stația de carantină (alte moli, aceleași obiceiuri...), lucru atestat de sigiliul aplicat pe verso, având cunoscutul text „NETTO DIFUORA E SPORCO DIDENTRO“ („curat pe dinafară, murdar pe dinăuntru“).

Să facem o scurtă paranteză, întrebându-ne dacă scrisoarea a făcut sau nu obiectul atenției „organelor“ austriece, respectiv dacă a fost citit conținutul ei de funcționarii „Cabinetului negru“ de la Rothenthurm. „Termenul de *Schwarzen Kabinetten* este cunoscut în Austria din secolul al XVII-lea pentru a descrie serviciul de spionaj al scrisorilor, interceptarea cărților interzise și a oricărui sistem de comunicare care putea să periclitaze Imperiul. În timpul lui Metternich, în

Austria, Cabinetul negru era foarte dezvoltat. Frica cea mai mare o inspirau scrisorile expediate – scrie dr. Hedi Faibel, expert din Israel în problema carantinelor poștale, căruia îi mulțumesc pentru detaliile oferite despre acest subiect – mai ales de oamenii de rând, nu de nobilime. La Turnu Roșu erau între doi și trei lucrători specialişti în deschiderea scrisorilor și a sigiliilor, astfel încât nimeni să nu observe deschiderea abuzivă. Pe scrisoare, sigiliul în fum negru indica efectuarea numai a dezinfecției exterioare, fără a deschide scrisoarea pentru dezinfecție internă“. Este greu de presupus că o scrisoare trimisă în Franța de un cetățean francez,

Plicul și pagina scrisorii
expediate către Nantes,
în 1843, cu semnătura
lui Charles Doussault

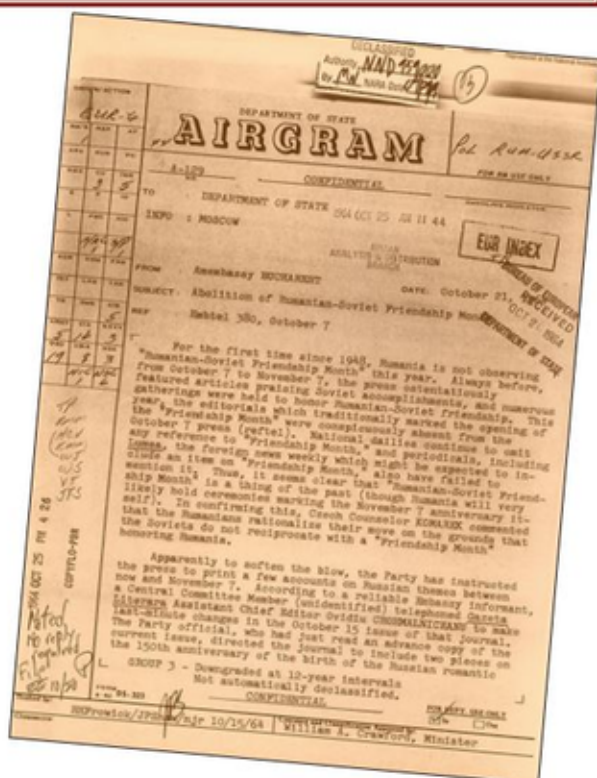

Am urmărit în episodul anterior care au fost informările trimise de misiunea diplomatică americană la București, în prima parte a anului 1964, legat de relațiile dintre România și U.R.S.S. Continuăm cu prezentarea altor documente inedite din arhivele de la Washington, pentru partea a doua a anului 1964 și 1965.

RELATIILE BUCUREȘTI - MOSCOVĂ VĂZUTE DE LA WASHINGTON

DUMITRU PREDA

În scurtă vreme un alt flux de telegrame se referea la scandalul provocat în relațiile româno-sovietice de critica adusă Planului Valev (Magazin istoric, nr. 12/2013).

La 14 iunie 1964 porneau dinspre Ambasadă S.U.A. la București două telegrame. Prima informa că, cu o zi înainte, revista *Viața economică* publicase un articol foarte dur contra Planului Valev. Se amintea și de emisiunea difuzată de Radio România la 6 iunie ca răspuns la o emisiune a Radio Moscova din 30 mai (fără să fie menționat postul sovietic) și articolul lui Costin Murgescu din 5 iunie, din *Viața economică*, în care critica opinia economistului est-german Willi Kinx privind crearea unei autorități de planificare economică suprasta-

tală. La un dejun din 11 iunie, vice-premierul Alexandru Bărlădeanu îi spusese însărcinatului cu Afaceri francez că urma să apară un articol important și din această cauză *Viața economică* a întârziat cu o zi. A doua telegramă sublinia că în articolul din revista respectivă se afirma că aplicarea Planului Valev ar avea drept consecință dezmembrarea României și pierderea Transilvaniei. Se făceau, de asemenea, aluzii la tentative sovietice de schimbare a conducerii de la București. Peste alte trei zile se revenea asupra subiectului. Violentă reacției românești, prin

articolul din *Viața economică*, față de Planul Valev și Congresul geografilor din U.R.S.S., unde ideea fusese reluată, nu li se părea diplomaților americani justificată doar de aceste două evenimente. O posibilă explicație luată în calcul era aceea că Moscova fluturase amenințarea cu revizuirea granițelor României. Un argument, apreciau diplomații americani, putea fi fraza din Declarația din 22 aprilie a conducerii de la București privind „respectarea integrității teritoriale”. Faptul că *Viața economică* apăruse cu o întârziere de o zi părea să indice că articolul fuse-

distins, drept și abordabil. Cerul frumos de astăzi trebuie să anunțe pentru ca un viitor fericit, pe care eu i-l doresc cu toată sinceritatea, căci îl merită, iar eu îi iubesc pe locuitorii ei”.

Incantație de dragoste cu atât mai autentică cu cât a fost făcută într-un cadru strict privat, într-o scrisoare adresată unui prieten. Și nu putem să nu notăm că un francez care nu pricepe o boabă românește a putut înțelege jumătate din discursul „în valahă” al domnitorului Bibescu – ce argument mai limpede, chiar dacă involuntar, ar fi putut aduce Doussault în sprijinul ideii latinității poporului român?

Într-un post-scriptum pictorul francez notează: „Nu am timp să recitesc ce am scris dacă nu vreau să pierd poșta [...] Ieri am cinat acasă la noul prinț, care îmi arată multă amabilitate”. Într-adevăr, artistul a fost apreciat de înalta societate din București, care l-a adoptat fără rezerve. A fost primit în casele boierilor și la Curte și a devenit atât de apropiat de domnitor, încât prințul Bibescu l-a invitat, în august 1843, să-l însoțească la Istanbul atunci când a mers să se închine sultanului.

La București, Doussault dă cursuri de pictură lui Georges de Bellio, viitor mare colecționar de artă și prieten apropiat al impresioniștilor francezi, și desenează un portret al Mariței Bibescu, soția domnitorului, pe care avea să-l publice în *L'illustration*, în numărul din 30 septembrie 1848, în partea a șasea a foiletonului *Album Moldo-Valaque*.

Pentru noi, filателиi, una dintre cele mai importante mărturii care ne vine prin desenele lui Doussault este „Un relais de poste en Moldo-Valachie” (O stație de poștă în Moldo-Valahia), care ilustrează episodul al cincilea găzduit de *L'illustration*. Stația unde se schimbau caii poștalioanelor apare a fi o clădire trainică, solidă, incomparabil mai arătoasă decât cele înfățișate cu circa zece ani în urmă de Raffet, în litografiile sale. O altă stație de poștă desenată de Ch. Doussault

este cea de la Călugăreni, în lucrarea *Un consul général étranger en voyage, relais de Kalougareni* (Un consul general străin în călătorie, stația de poștă de la Călugăreni). Stația de poștă Călugăreni se afla pe sectorul București – Giurgiu, atribuit spre exploatare prin Contractul poștal din 1 august 1841 lui Hristea Anghel.

Doussault a rămas la București din 1843 și până cel puțin în vara lui 1844. „Chiar în textul care însoțește albumul *Moldo-Valaque*, Billecocq ne spune că în 1843 prințul Albert al Prusiei, fratele țarului, a trecut prin București și că Ch. Doussault a fost însărcinat să facă un album cu zece acuarele, arătând episoadele mai însemnate ale acestei călătorii [...] O parte dintre aceste acuarele, reproduse prin gravură pe lemn, vor ilustra albumul *Moldo-Valaque*, iar altele, în original sau în replică, vor fi expuse în diferite rânduri la Salonul de la Paris” – scria academicianul George Oprescu.

Doussault nu a fost un artist de anvergura contemporanilor săi, care au marcat decisiv epoca în care au trăit și au rămas ca referințe în istoria artei. Ca și Michel Bouquet, Doussault este un „cronicar în imagini” al realităților din Principate înaintea Revoluției de la 1848 și în anii care au urmat. Acești artiști „ne-au priceput și ne-au simpatizat, la un moment când atenția lumii se îndrepta rareori spre noi; au așternut pe hârtie aspecte stabile, în peisagii, sau trecătoare, costume și scene, observate cu interes și curiozitate binevoitoare; ne-au servit ca propagandiști în epoca când prietenii erau rare și nesigure. Cum se întâmplă de obicei, atâta dragoste, oricât ar fi de exigent azi ochiul nostru, creează pe deasupra timpului și spațiului care ne despart de ei o recunoscătoare dragoste”, nota tot academicianul Oprescu.

Acest articol este un modest omagiu adus artistului Charles Doussault, mort în 1880, prieten și susținător al românilor, pe care l-am descoperit grație filateliei. ■

... și stația
de poștă
Călugăreni,
desene
de Charles
Doussault

Patrick Gordon-Walker primit de președintele american John F. Kennedy

Laburist în probleme de politică externă, într-o convorbire la începutul lunii iunie 1964, că era nu atât una ideologică, cât pentru hegemonie în lumea comunistă. Așa cum știm astăzi, Moscova a preferat să transmită, prin Tito, un mesaj Bucureștiului pentru reducerea tensiunilor, în locul unei polemici publice. O telegramă a Ambasadei americane din Belgrad, din 12 iunie 1964, arăta că nu este clar ce a vrut să spună comunicatul dat la sfârșitul întâlnirii Tito – Hrușciov de la Leningrad. Se speculează că „unitatea de monolit” se referă la opoziția față de chinezi. Cei cărora li se adresează în această manieră sunt comuniștii români. Sursele iugoslave sunt critice față de politica dusă de români, deși ele apreciază dorința lor de autonomie mai mare. A urmat o întâlnire între Dej și Tito, pretextul constituindu-l o vânătoare organizată în Banat (*Magazin istoric*, nr. 5/1998).

Sunt puține informații aici – se scria într-o telegramă trimisă de Ambasada americană din București, la 1 iulie 1964 – de-

spre întâlnirea Tito – Dej, dar concordă cu ceea ce a venit de la Belgrad. Întâlnirea a avut loc la inițiativa iugoslavilor, Tito vrând să transmită avertismentele lui Hrușciov, la care a adăugat propriile îndemnuri pentru evitarea unui conflict cu Moscova.

Cu câteva zile înainte, la 27 iunie, Ambasada americană din Moscova informa că era limpede că sovieticii sunt preocupați de consecințele comportamentului lui Dej. *Pravda* relatase pe larg despre întâlnirea Dej – Tito. Se pare că Tito l-a avertizat pe Dej că atitudinea lui poate avea consecințe în ceea ce privește înăsprirea comportamentului sovieticilor față de toate țările din Europa de Est. Amânarea convocării conferinței mondiale comuniste evidenția, în opinia diplomaților americani, ezitățile sovieticilor legate de cât de departe să meargă. *Izvestia* a publicat o serie de articole despre relațiile dintre statele socialiste, avertizând asupra pericolului ca diferențele ideologice să afecteze relațiile dintre statele frățeste. Fiecare

dintre ele are partea sa de vină în acest proces, dar România este cel mai serios caz. Problema era când consideră sovieticii că trebuie să intervină. Deși s-ar putea ca apartenența țărilor din Estul Europei la C.A.E.R. și Tratatul de la Varșovia să nu fie, în realitate, esențială pentru economia și securitatea U.R.S.S., nicio tentativă de retragere din cele două organizații nu va fi tolerată. În cazul României, Moscova nu va tolera la nesfârșit atitudinea acesteia, existând riscul ca „infecția să se răspândească”. Acciași diplomați americani apreciau că nu se poate prezice dinainte cum va reacționa Moscova. Se pare că Hrușciov caută mijloace de presiune asupra României care să nu ducă la o intensificare a polemicilor. Nu trebuie însă să avem îndoieli – se afirma în telegramă – în privința voinței sovieticilor de a zdrobi România, din momentul în care ar fi convinși că politica lui Dej pune în pericol interesele de securitate sovietice în Estul Europei și nu mai există vreo alternativă la utilizarea forței. Sovieticii ar putea fi înclinați să considere că pot rezolva problema României mult mai ușor decât în cazul Ungariei (1956). Și argumentau: regimul este nepopular, țara este disprețuită ca fiind oportunistă, căci a profitat de război ca să ia Transilvania, nu are legătură directă cu Occidentul și există un potențial de subversiune și în Moldova, și în Transilvania. Factorul critic rămâne acceptarea de către sovietici a diversității, dar nu a ostilității. Trebuie să avem clar în minte acest factor – avertizau ei – când elaborăm politica noastră față de Europa de Est. Dej ar trebui avertizat să

se scris în mare grabă. „În vreme ce Ambasada din Moscova ar putea avea alte opinii, pe care le primim cu interes, cred că sovieticii se vor simți obligați să răspundă de aceeași manieră *Vieții economice* și poate că vor ridica tonul polemicii” – se scria într-o altă telegramă din aceeași zi.

Se pare că opiniile diplomaților americani de la Moscova erau ușor diferite. Iată, de exemplu, ce se scria într-o telegramă expediată din Capitala sovietică, la 25 iunie. S-ar părea că românii au exploatat pentru obiectivele lor în polemica cu Moscova articolul unui obscur profesor de la Facultatea de Geografie. Directorul adjunct al Institutului de Economie Mondială și Relații Internaționale, se arăta în continuare, pretinde că nu a auzit în viața lui de Valev. Revista apare în doar 1.575 de exemplare și pare să fi fost distribuită către abonați după Declarația din 22 aprilie. Tenta antiromânească a propunerii lui Valev constă în slăbirea legăturilor zonei dunăre-

ne cu Transilvania, zona din sud orientându-se spre agricultură și integrare cu economia agricolă a Ucrainei, mai ales dacă Transilvania ar fi integrată într-o altă regiune economică. Divergențele cu Moscova privesc și intenția sovieticilor de a organiza o conferință mondială a mișcării comuniste. Acuzațiile că rușii au vrut să îl înlăture pe Dej și urmăresc să dezmembreze țara servesc la reducerea impopularității regimului, apelându-se la sentimentele naționale, pentru a-i determina pe sovietici să renunțe la eventuale acțiuni de forță. Credem că sovieticii s-au gândit la un moment dat să îl înlăture pe Dej, înlocuindu-l cu un lider mai popular și mai maleabil, ceea ce ar explica reacțiile actuale ale românilor. Dar nu credem că în clipa de față sovieticii ar fi dispuși să meargă dincolo de dispute ideologice și intervenții ale unor terți, precum Iosip Broz Tito. O lovitură de palat nu mai este posibilă, iar o intervenție în forță poate avea loc doar *in extremis*. Deși

nu este exclus ca sovieticii să-i sprijine pe unguri în pretențiile lor teritoriale, ei sunt conștienți că ar deschide o cutie a Pandorei a pretențiilor teritoriale în toată Europa de Est. Kremlinul trebuie să fie conștient că presiunile economice asupra României au ca efect întărirea legăturilor economice ale acestei țări cu Occidentul, Iugoslavia și China. Românii pot pretinde că sunt victimele presiunilor sovietice pentru a cere ajutorul Occidentului. Cum sovieticii încearcă să recâștige Iugoslavia sau să influențeze calea spre socialism în Algeria sau Republica Arabă Unită, trebuie să se arate concesiivi în propria tabără spre a fi credibili. După vizita lui Gaston-Marin în Statele Unite, sovieticii au comentat față de diplomații americani: „Acum veți avea plăcerea să negociați cu ei [cu românii]!”.

Existau în acel moment două teme majore de confruntare între București și Moscova. Prima o constituia rolul C.A.E.R., pe care Kremlinul îl dorea un organism cu puteri sporite, care să dicteze orientarea dezvoltării economice pentru țările din blocul sovietic, sub formula unei integrări economice sporite (teoretic, un fenomen similar cu ceea ce se petrecea în Occident, prin Piața Comună, în fapt o pârgă sporită de control a Moscovei asupra țărilor membre). A doua problemă în dispută era organizarea unei conferințe mondiale a mișcării comuniste, la care Moscova dorea să obțină condamnarea comuniștilor chinezi. Despre confruntarea sino-sovietică, premierul Ion Gheorghe Maurer îi declara lui Patrick Gordon-Walker, purtătorul de cuvânt al Partidului

*Alexandru Bârlădeanu primește o delegație de oameni de afaceri americani
(Fototeca online a comunismului românesc, cota 684/1966)*

Ministrul francez al Agriculturii Edgard Pisani

Ion Gheorghe Maurer și ministrul francez al Finanțelor, Valéry Giscard d'Estaing. Premierul român declarase că România nu va merge la întâlnirea din 1 martie a partidelor comuniste convocată de sovietici, probabil pentru că nici chinezii nu vor merge. A mai menționat că România nu ar primi Basarabia nici dacă le-ar da-o rușii, pentru că nu vrea să se complice cu guvernarea unui teritoriu de pe care românii au fost deportați și populația rusificată. Oficialilor din M.A.E. român prezenți – se specifica în mesaj – „le-a căzut fața” când l-au auzit. Dar Pons nu credea că Maurer a vorbit sincer.

În mai 1965 sosea la București mareșalul Andrei A. Greciko, comandantul-șef al forțelor militare ale Tratatului de la Varșovia, care era primit de Nicolae Ceaușescu și de Ion Gheorghe-Maurer. Analizând tonul comunicatului de presă, diplomații americani trăgeau concluzia că întâlnirea avusese loc pe fondul repetatelor fricțiuni româno-sovietice. La 28 iunie Ambasada americană

de la Paris informa că o sursă din M.A.E. al Franței aflate dintr-o convorbire cu un funcționar superior al Ambasadei României că lui Greciko i s-ar fi cerut ca toate comunicările cu conducerea armatei să fie făcute de acum încolo prin Guvern, nu direct, cum se procedase până atunci. Francezii nu erau foarte convinși că informația era adevărată, dar considerau că era posibil ca acesta să fi fost motivul vizitei lui Greciko la București.

Se pare că totuși așa au stat lucrurile, după cum relatea ministrul plenipotențiar al Braziliei la București într-o discuție cu un coleg occidental. El arăta că în timpul vizitei de rămas bun la premierul Maurer, acesta i-a declarat că în ultima vreme conducerea României reflectase foarte mult și ajunsese la concluzia că țara se află pe un drum corect și în asemenea condiții nu trebuia să se teamă de nimic, nici măcar de tancuri. La rândul său, Vasile Pungan, director în M.A.E., afirmase la o întâlnire informală, în data de 3

iulie, într-o discuție cu soția unui diplomat american, că România se găsea sub presiunea Moscovei, făcând referire expres la vizita mareșalului Greciko. Ambasada americană credea că schimbările făcute la nivelul conducerii armatei – înlocuirea în fruntea Marelui Stat Major a generalului de armată Ion Tutoveanu, care ocupa funcția din 1954, cu generalul-colonel Ion Gheorghe, la 16 iunie – erau determinate de dorința lui Nicolae Ceaușescu de a-și consolida controlul asupra armatei.

Între 3 – 11 septembrie 1965 a avut loc prima vizită a lui Nicolae Ceaușescu la Moscova, în cursul căreia partea română a ridicat și problema Tezaurului evacuat în timpul Primului Război Mondial. Fusesse o surpriză foarte neplăcută pentru sovietici (*Magazin istoric*, nr. 9 – 10/1999). Telegrama din 13 septembrie a Ambasadei americane din Moscova nu amintește nimic despre acest aspect. Remarcă însă că în Comunicatul publicat în *Pravda* la încheierea vizitei este conținută „cea mai largă și puternică colecție de până acum a unor declarații afirmând autonomia regimurilor din blocul sovietic și a partidelor comuniste și muncitorești în toate sferile, în interiorul blocului și în relațiile dintre partide, cât și în formularea politicilor interne și externe. Partea din Comunicat care privea relațiile economice „indică faptul că românii și-au reafirmat cu succes independența lor economică și respingerea oricărei planificări sau coordonări supranaționale de către C.A.E.R., aspect care pare a fi deja literă moartă”.

(Continuare în p. 83)

acorde acestui factor greutatea pe care o merită.

La scurt timp se deplasa la Moscova o delegație condusă de premierul Ion Gheorghe-Maurer, acesta avea convorbiri oficiale, între 6 – 14 iulie, cu Nikolai V. Podgornîi, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., Aleksei N. Kosîghin, prim-ministru, și Iuri Andropov, secretar al C.C. al P.C.U.S., responsabil cu relațiile cu partidele frățești. Prin două telegrame, din 15 și 17 iulie, Washingtonul era informat că ambasadorul Franței la București, Louis Pons, l-a întrebat pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, cu prilejul prezentării scrisorilor de acreditare, care a fost conținutul convorbirilor purtate de Maurer la Moscova. Dej a recunoscut că au fost confruntări, dar se pare că discuțiile au intrat pe un făgaș normal. Partea română este de părere că dacă într-o problemă nu se poate ajunge la un consens, ea trebuie pusă deoparte. Se pare că Moscova a căzut de acord. Într-o scurtă conversație cu consilierul Ambasadei Franței la București Jean-François Noiville, la recepția de 14 iulie, Corneliu Mănescu i-a spus că discuțiile au

avut loc la cererea părții române. Ministrul român s-ar fi întrerupt brusc când s-a apropiat de ei Ștefan Voitec, președintele Marii Adunări Naționale, spunând că deja a vorbit prea mult. Și sovieticii au pavat calea spre dialog, publicând în *Izvestia* din 3 iulie o repudiere a Planului Valev. Probabil că și Tito a jucat un anumit rol. Se pare că discuțiile prelunghite de la Moscova au contribuit la netezirea unora dintre asperitățile existente între cele două țări.

Într-o altă telegramă, din 27 iulie, se ofereau noi detalii. Potrivit ambasadorului britanic Dalton Murray (1963 – 1965), Corneliu Mănescu i-a spus ambasadorului Elveției, la recepția de la 14 iulie, că în cursul aceluiași vizite a lui Maurer la Moscova, România a ridicat problema situației și tratamentului românilor din Basarabia. Maurer a cerut sovieticilor să accepte politica de independență a românilor, asigurând că România nu dorește să se rupă de comunitatea comunistă sau să exacerbeze conflictul cu Kremlinul.

Într-o convorbire cu ambasadorul Pons, cu câteva zile înainte de plecarea sa, la 27 iulie

spre Paris, Maurer i-a declarat că orice tentativă de a convinge România să se rupă de blocul comunist ar fi contraproductivă. Au existat știri de presă că vizita lui Maurer la Paris ar fi văzută de francezi ca o posibilă ocazie pentru o ruptură de Moscova. Informația despre discutarea problemei românilor din Basarabia și Bucovina, arată diplomații americani, era confirmată și din alte surse (Bărlădeanu). Și aceștia adăugau: s-ar putea ca demersul lui Maurer să fi fost o reacție la încurajarea dată de Moscova Ungariei să ridice problema minorității maghiare din Transilvania.

La 2 februarie 1965, Ambasada S.U.A. la București trimitea o telegramă în care relata că o sursă de încredere, cu contacte solide în cercurile culturale, a informat că la întâlnirea cu scriitorii, prim-ministrul Maurer le-a cerut să insiste pe interesele naționale românești și să evite să imite linia sovietică. „Trebuie să eliminăm rămășițele sistemului de spionaj sovietic din România” – a mai spus liderul român. Remarcile erau făcute cu zece zile înainte de întâlnirea ce urma să aibă loc în Capitala Poloniei a liderilor din țările membre ale Tratatului de la Varșovia. Acolo românii au fost criticați pentru „naționalism îngust” și pentru că nu au luat poziție față de declarațiile lui Mao, liderul de la Beijing, la întâlnirea cu socialiștii japonezi din iulie 1964 privind anexările teritoriale făcute de sovietici din Europa de Est, inclusiv Basarabia. Se sublinia și plecarea precipitată a lui Dej de la Varșovia.

Peste o săptămână, o altă telegramă transmitea relatarea făcută de ambasadorul Franței Pons, participant la întâlnirea dintre

Mareșalul Andrei A. Greciko, comandantul-șef al forțelor armate ale Tratatului de la Varșovia

*Magazinul Eliseev, o atracție
prin arhitectura lui pentru străini,
și (în medalion)
Grigori G. Eliseev,
cel care l-a înființat
și ale cărui rămășițe pământești
odihnesc în cimitirul
din Sainte-Geneviève-des-Bois
(sudul Parisului)*

PREA APROAPE DE BISERICĂ

Peste toate aceste prăvălii elegante, cu sedii impunătoare, deținute de negustori din gilda a doua sau a treia, domnește, ca un loc sacru al gastronomiei, magazinul Eliseev, cu săli ca de palat, scrie Anastasia Tvetacva (1894 – 1993) în volumul ei de *Amintiri*, publicate în 1967. Surorile Marina și Anastasia, viitoare scriitoare, care nu au împlinit încă zece ani, însoțite de tatăl lor, profesorul Ivan VI. Tvetacv, de curând văduv, îi trec adesea pragul, trăind ca pe o mare bucurie vizitele lor după prăjiturile de la Eliseev.

Magazinul se află tot pe strada Tverskaia, la numărul 24, colț cu străduța Kozițki, și este înființat de Grigori Eliseev în anul 1901. Lustrele, lampadarele de bronz revarsă o lumină ca de teatru. În ea se topesc culorile și miresmele fructelor de tot soiul, nuci de cocos, struguri, cireșe japoneze, aduse din toate colțu-

rile lumii. Le încunună bananele din *O mie și una de nopți*, își amintește Anastasia, o fetiță de șase-șapte ani, cu căpșorul plin de lecturile copilăriei. „Dar peste toate tronează ananasul: modest, ca penajul unei privighetori, cu aromă și gust neasemuit.“ De altfel Eliseev era singurul magazin din Rusia unde se putea cumpăra ananas. Poate de aceea o fascinează atât pe mica vizitatoare.

Supranumit Templul lui Bachus, magazinul Eliseev este plin nu numai de fructe exotice, dar și de vinuri scumpe. O mulțime de cumpărători se îngrămădesc la vânzarea gargar-tuescă de fructe și de sticle cu etichete multicolore. Patronul pretinde că la expoziția de la Paris din 1900 a obținut „Legiunea de onoare“ acordată străinilor pentru calitatea extraordinară a

vinurilor prezentate.

Grigori Eliseev (1864 – 1949) se specializează în străinătate în vinificație și se întoarce în 1893, la 29 de ani, pentru a prelua conducerea firmei de familie, devenită în 1896 „Frații Eliseev“. În 1903, el este adjunctul comisariatului general care organizează Expoziția Universală din Saint Louis (S.U.A.).

Totuși, prosperitatea afacerii lui din Moscova este cât pe-acisă să fie compromisă. Este interzis să vinzi vin și băuturi alcoolice pe o rază de 42 de stânjeni (aproape 90 m) în jurul unei biserici. Or, față de ușa magazinului poarta bisericii celei mai apropiate se află la o distanță mai mică. Eliseev rezolvă problema transportând toate sticlele în fundul sălii și creând o nouă intrare în strada Kozițki. Prelungind cu câțiva pași drumurile credincioșilor de la templul lui Dumnezeu la templul lui Bachus, el este în regulă față de autorități și-și păstrează clientela, scria Henri Troyat, în *Viața de fiecare zi din Rusia ultimului țar*.

Grigori este și directorul unei Societăți de fabricare a berii, „Noua Bavaria“, are crescătorii de cai și herghelii de trăpași în gubernia Ekaterinoslav. La moartea soției, în octombrie 1914, care se sinucide și cu care are opt copii, nu se duce la înmormântare, iar 25 zile mai târziu se căsătorește

1913. Eleganță și abundență

O DINASTIE ȘI UN MAGAZIN ELISEEV

FLORENTINA DOLGHIN

Magazinele vechii Moscove, cele despre care își amintesc cu nostalgie marii scriitori ruși trăitori la cumpăna veacurilor XIX și XX... Sevastianov de pe strada Tverskaia, cu miros îmbietor de cozonaci și dulciuri, cofetăriile Sioux, Einem, Abrikosov, adică ciocolate, torturi, bomboane, valuri de arome, Bartels, cu ceaiuri, cafea, ciocolată, Filippov, de la intersecția aceleiași străzi Tverskaia cu o străduță, un magazin de brutărie și patiserie, cu măsuțe de marmură, unde puteai mânca piroști cu varză fierbinți și vestita în toată Moscova – și dincolo de barierele ei – pâine neagră a lui Filippov.

Se povestește că după ce brutarul livrase guvernatorului Moscovei o lădiță cu chifle calde cu miros apetisant, acesta îl cheamă urgent pe furnizor să-i arate un paianjen copt odată cu chiflele. Maksim ronțăie imediat paianjenul și, sigur pe el, îi răspunde înaltului reclamant: „E o stafidă, Excelență.” „Și de când pui tu stafide în chifle?” „De astăzi, Excelența Voastră. Este o inovație.” Ajuns acasă, brutarul ia o lădiță cu stafide și îi aruncă conținutul în coca pregătită pentru cuptor. Câteva ore mai târziu guvernatorul Moscovei primește alte chifle pline cu pete negre. A doua zi, toată Moscova vrea să le guste.

Moda este lansată. Filippov, fondatorul dinastiei de patiserie, își dublează câștigurile. Fiul său Ivan (1825 – 1878), ca și ceilalți doi frați ai lui,

diversifică specialitățile, așa încât protipendada Moscovei, dar și călătorii străini se pot desfăta cu patcurile Filippov, cu carne, cu varză, cu ouă, cu

ciuperci, cu brânză de vaci, cu dulceață, dar și cu prăjituri complicate, tarte delicioase și cu gustoasa pâine neagră sau intermediară.

construit de Matvei Kazakov, arhitect al Coroanei (care a făcut parte din echipa ce a construit marele palat de la Kremlin), pentru văduva secretarului de Stat al Ecaterinei a II-a, Grigori Kozițki. Clădirea a aparținut apoi prințesei Anna Beloselskaia-Belozerskaia, născută Kozițkaia, iar din 1824, ca un fel de templu al artelor, prințesei Zinaida Volkonskaia (1792 – 1862), scriitoare, care a avut acolo un salon literar frecventat de Pușkin.

Casa, grandioasă, cu modificări majore în 1790 și 1898, având mai mulți proprietari, are un aspect neglijent când decide să o cumpere Grigori Eliseev. Un arhitect petersburghez, Gavril Baranovski, va superviza lucrările și în trei ani, acesta va demonta monumentală scară de marmură albă și, combinând subsolul cu mezaninul, va crea un hol vast pentru vânzări. Coloane impunătoare, cu capiteli aurite, un plafon înalt, bogat decorat, lustre elegante de cristal, ca niște ciorchini de struguri, vitralii vor conduce clădirea spre un stil neo-baroc. Ca niciun curios să nu tragă cu ochiul la metamorfozele construcției, vreme de trei ani totul este înconjurat de o pădure de panouri mari de lemn și de câini postați la intrare. Merge zvonul că va fi o pagodă, un castel maur sau un templu al lui Bachus.

Ceremonia de inaugurare a magazinului Eliseev din Moscova, ziua lui de naștere, are loc la 23 ianuarie/5 februarie 1901, acum 120 de ani, cu mare pompă (te-deum, sfîntire, un cor țigănesc), în prezența generalului guvernator al Moscovei, marele prinț Serghei Aleksandrovici, cu soția, Elizaveta Fiodorovna, a fondatorului industriei

Raionul pentru eliberarea comenzilor, de unde se aprovizionează în anii '50 elita Moscovei

vinicole rusești, Lev Golișin, a unor oaspeți care primesc bilete tipărite pe hârtie elegantă, cu borduri aurite. „Încă de dimineață, mulțimea umple strada – scrie Vladimir Ghiliarovski (1855 – 1935), martor și istoric al Moscovei, în lucrarea *Moscova și moscoviții* (1926) –, minunându-se de fațada elegantă a clădirii, de decorațiile aurite de pe pereți și de pe plafon, de ceasurile englezești, de imensul pendul aurit.“ Magazinul se adresează indubitabil în principal publicului înstărit. Vanzătorii vorbesc cu cumpărătorii în câteva limbi, sunt extrem de politicoși și atenți. Maniera de prezentare a produselor uimește și ea. Stivele piramidale, sugerând belșugul (de altfel, același Ghiliarovski denumește magazinul „templul lăcomiei“), sunt o noutate.

Cu bustul lui Piotr Eliseev,

Frumoasele galantare, altădată pline cu delicatese, astăzi goale

fondatorul dinastiei, în holul de la intrare, și cu cârnații, biscuiții, delicatesele, rîndurile de șuncă, afumată sau fiartă, salamurile afumate, curcile și găștele umplute, varietățile de brînzeturi, din toate colțurile lumii (bric, schweizer, parmezan), icrele, morunii, nisetrii, soiurile de vinuri și cristalele de Baccarat, ccaurile din China, India, Japonia, Ceylon, ca într-o expoziție, luxosul magazin Eliseev, cum îi spun toți moscoviții, după numele proprietarului, intră în Revoluția din Octombrie 1917, este naționalizat și... închis. Rusia sovietică introduce deja comerțul pe cartelă. Se redeschide în 1921, în timpul NEP-ului (Noua Politică Economică), sub denumirea de Gastronom nr. 1. Nimeni nu-i va spune așa însă, ci tot Eliseev. Interiorul nu mai este la fel de luxos, pereții s-au coșcovit, suprafețele aurite la fel, lipsesc mai multe componente din cristallurile somptuoaselor lustre, oglinzile imense nu mai au aceeași strălucire, în spatele rafturilor sunt altfel de vânzatori. Nu la fel de politicoși.

MANAGERUL, VICTIMĂ POLITICĂ

În vremea Marelui război pentru apărarea patriei Gastronom nr. 1 este utilizat ca centru special de distribuție a mărfurilor pentru oficialii de partid și pentru autoritățile U.R.S.S. În zilele „panicii de evacuare“, 15 – 17 octombrie 1941, când exista teama ocupării Moscovei de naști, rezervele de alimente ale magazinului sunt împărțite gratuit locuitorilor orașului, iar în anul următor el revine la regimul de comenzi pentru nomenclatură, simultan cu accesul marelui public, care se așază

cu o tânără divorțată. Mirele are 50 de ani, mireasa 31. Cei doi se vor retrage în Crimeea după Revoluția din Octombrie și vor părăsi Rusia în ianuarie 1920, mergând, prin Istanbul, la Paris, unde Grigori și-a cumpărat o casă dinainte de Revoluție. Vor trăi acolo cu banii pe care îi depusese în băncile străine. Asta în vreme ce copiii se zbat să se descurce sub noul regim bolșevic: cel mare, chirurg, participant la Primul Război Mondial, va fi împușcat de regim în 1938, la Ufa.

POVESTEA LUI PIOTR

Eliseevii au magazine, cinci la număr, și la Sankt Peterburg, amplasate ultracentral, pe Prospektul Nevski, dar și o fabrică de dulciuri. Primul magazin este deschis în 1813 de fondatorul dinastiei de negustori Eliseev, Piotr (1776 – 1825), bunicul lui Grigori. Se spune că la începutul anilor 1800, la masa de Crăciun, în miez de iarnă, Piotr Eliseevici Kasatkin, grădinarul contelui Șeremetiev, i-a oferit niște fragi foarte gustoși boierului, al cărui șerb era. În admirație față de măiestria grădinarului, prințul l-a eliberat și i-a dat 100 de ruble ca bani de drum. Cu acești bani ar fi început imperiul comercial al Eliseevilor. Piotr renunță la numele Kasatkin și ia numele tatălui, Eliseev.

În 1834, urmașa lui Piotr în ale negustoriei, soția, Maria Gavrilovna, care îi supraviețuiește soțului 16 ani, ajutată de cei trei băieți, cumpără din Olanda două nave cu aburi pentru transportul „produselor coloniale”, iar continuatorul ei, Serghei, fiul cel mare, un vapor cu elice, „Aleksandr II”,

Sectorul de icre, pește, brânză din subsolul magazinului

ceea ce aduce prosperitate firmei. Familia, în care este o tradiție ca fetele să se căsătorească cu fiii altor mari negustori, Fomin, Tarasov, Novinski, face și acte caritabile, filantropice. Înființează un azil de bătrâni, „Elizavetinski”, care funcționează până în 1917 în Insula Vasilievski (azi este cantină studentescă), în amintirea fiicei unuia dintre membrii familiei, Elizaveta Grigorievna, moartă la numai 20 de ani; construiește o biserică, la Serdobol, în Carelia (1820), donează milioane de ruble pentru construcția unui nou cartier în Peterburg, între Neva și Ohta, și pentru ajutorarea unci Case a săracilor. Are participare consistentă la primele bănci din Rusia (sau chiar le conduce, ca președinți sau vicepreședinți): comercială pe acțiuni (1864), de scont și de credit (1869), de comerț exterior

În 1947 piramidele de conserve au reprezentat o atracție unică

(1871). Blazonul familiei, înmobilat în 1915, printr-un ucuz al lui Nicolae al II-lea, are scris pe el „Fiți viteji”. În 1874 casa de comerț „Frații Eliseev” obține dreptul de a-și imprima pe mărfurile proprii stema de stat.

„Castelul Eliseev”, cum i se spune grandioasei case a familiei, unică prin modernitatea ei (canalizare, încălzire, electricitate, ventilație), cu parc și alei de teci ciudați, ce cresc cu coroanele în jos, va deveni, la naționalizarea moșiei, în 1917, gospodărie agricolă colectivă, condusă de fostul paznic, Mihail Starkov.

Încă din 1896 firma Eliseev, care aduce în țară aproape 23% dintre toate vinurile străine ce se beau în Rusia, la concurență cu soiurile din Crimeea, 15% dintre brânzeturi și 14% din uleiul de măsline, are prăvălii și la Moscova, și la Kiev, nu numai în vechea capitală, Sankt Peterburg. Pivnițele Eliseev din Insula Vasilievski, întinse pe mai bine de 1 km și a căror construcție începe în 1862, sunt o curiozitate a orașului de pe Neva. Casa de comerț Eliseev devine furnizor al Curții.

INAUGURARE CU POMPĂ

Dacă la Peterburg lui Grigori Eliseev nu-i este greu să se hotărască asupra așezării elegantului său magazin, respectiv, pe Perspektiva Nevski, la Moscova, el caută o vreme locul potrivit pentru sediul inaugurat în 1901. Știe că îl vrea între Arbat, Bolșaiia Dmitrovka și Petrovka, adică la cam 1 km de Piața Roșie. Un politician, Aleksandr Gucikov, și el fiu de negustor, îi sugerează o clădire istorică, un fost palat,

Episodul anterior s-a încheiat cu trădarea lui Talleyrand la negocierile cu țarul de la Erfurt. Să urmărim în continuare care a fost politica împăratului francez față de Țările Române.

NAPOLEON BONAPARTE ȘI PRINCIPATELE ROMÂNE

SERGIU IOSIPESCU

Noua confruntare, victorioasă, a Franței cu Austria în 1809, efortul militar rus de cucerire a Finlandei (februarie 1808 – septembrie 1809), restabilirea relațiilor anglo-otomane prin Tratatul de la Dardanele (ianuarie 1809) au amânat deznodământul chestiunii statutului Principatelor Române. Reluarea operațiilor militare la Dunăre – subsumate vechii definiri a regelui Frederic al II-lea al Prusiei drept „războiul chiorului cu orbul” – nu a dus la rezultatele mult așteptate de țar.

Asediul Brăilei de trupele ruse

● Pacea din 1812, o enigmă încă ● Manevrele lui Kutuzov ● Talleyrand, continuatorul lui Frederic al II-lea ● Marele Ducat al Varșoviei și Principatele Române, pilonii politicii de îngrădire a Rusiei și pe vremea lui Napoleon

Pe parcursul anului 1811 țarul Alexandru I, susținut pe sub mână de Cabinetul de la Saint James, asigurat de concursul regen-tului Suediei, Charles-Jean Bernadotte, fostul mareșal napolconian, pregătise invadarea Marelui Ducat al Varșoviei, spre asigurarea cooperării cu Prusia în viitoarea confruntare cu Franța.

În același timp Talleyrand, bine plătit de ruși, dezvăluise țarului detaliile proiectelor lui Napoleon pentru refacerea integrală a Poloniei și declanșarea războiului împotriva Rusiei în primăvara anului 1812. Talleyrand atrăgea însă o serioasă luare aminte Curții de la Sankt Petersburg asupra necesității încheierii grabnice a păcii cu otomanii. Similarele

aprehensiuni ale lui William Pitt privind capacitatea militară a Imperiului Rusiei de a purta războiul pe două fronturi erau împărtășite în cel mai înalt grad de reprezentantul Marii Britanii la Poartă, Stratford Canning, a cărui acțiune diplomatică s-a concentrat asupra încheierii cu orice preț a păcii și eliberarea forțelor ruse de la Dunăre, fără de care soarta vii-

„Spre amintire“! Cumpărătorii se fotografiază într-un spațiu-simbol, intrat în patrimoniul cultural al Capitalei

la cozi ca să cumpere puțin salam sau icre, pentru mesele zilelor de sărbătoare. Moscoviții vechi vin și din cartiere depărtate de centru, pentru atmosfera specială care domnește între pereții lui. Știu că la Gastronom nr. 1 pot găsi 50 g sau 100 g de delicatose de altădată și că vânzătorii își iau rămas bun spunându-le: „Vă mai așteptăm“. În 1956 revista *Life* face un reportaj bogat ilustrat despre fostul magazin Eliseev, în principal casă de comenzi pentru oamenii partidului și familiile lor, dar și pentru scriitori și oameni de artă.

Anul 1982 zguduie acest simbol al Moscovei prerevoluționare, unde spiritul ei încă dăinuie. Iuri Sokolov, managerul lui de top, cum i-am spus azi, cel în timpul conducerii căruia, vreme de zece ani, fluxul de mărfuri se triplează, care face din „Eliseev“ o oază într-un deșert de lipsuri și prin mâinile căruia trec sume uriașe, este arestat pentru delapidare și luare de mită în valoare de... 300 de ruble. și nu numai el, ci și alți funcționari. Cazul trezește un interes aparte. Sokolov a făcut frontul, este foarte respectat, dar nimerește în lupta pentru putere

dintre potențialii primi-secretari ai partidului care îi vor succeda lui Brejnev, adică între Iuri Andropov și Viktor Grișin, prim-secretarul comitetului municipal de partid al Moscovei, în a cărui „parohie“ intră corupții de la Gastronom nr. 1. Cel puțin așa se spune, că acesta ar fi fost mobilul declanșării anchetei. Documentare TV (2006) și chiar un serial artistic (2011), intitulat *Afacerea Gastronom nr. 1*, filmat în studiourile cinematografice, și nu la fața locului, pentru că magazinul funcționează non-stop, sunt construite pe acest scenariu.

Cu puțin timp înainte de noiembrie 1982, când moare Leonid Brejnev, Sokolov este pus sub urmărire, cu microfoane plantate în birou și cu supraveghere video. Se vede cum dă plicuri cu bani subalternilor, prime. Altfel, este un întreprinzător talentat, știe să negocieze avantajos, conduce cel mai bun magazin de produse alimentare din Uniunea Sovietică, vizitat nu numai de ruși, ci și de mulți străini. El cumpără instalații frigorifice de la finlandezi, astfel că pierderile de marfă sunt minime, dar în scripte se pot face ajustări și icrele, fructele exotice,

cega, morunul, băuturile scumpe pot merge la „oamenii utili“.

La început, directorul neagă acuzațiile, mizând pe sprijinul înalților cumpărători, Galina Brejneva, fiica liderului sovietic, Iuri Ciurbanov, soțul ei și prim-adjunct al ministrului de Interne, practic toți capii Sovietului din Moscova, care se aprovizionează prin intrarea de serviciu din Kozîțki. Apoi, după moartea lui Brejnev, spune cinstit ce a făcut. Are chiar caiete în care și-a notat ce și cui ce a dat. Sentința se pronunță în noiembrie 1984, Sokolov este condamnat la moarte și o lună mai târziu este împușcat. O victimă a luptei politice.

Gastronom nr. 1 din Tverskaia 14, un fel de moștenire culturală a Moscovei, are însă mai multe vieți. Trece și prin perestroikă, de data asta cu rafturile goale, ca niciodată în istoria lui. În 1999 este pe punctul să fie dărâmat, urmând să se construiască pe locul lui un mare centru comercial, dar se renunță la proiect. În 2003 este refăcut după schițele lui Grigori Eliseev și redevine o bijuterie culturală a Moscovei, ce-i drept, cu scări rulante și case de marcat noi, singurele concesii făcute modernității. Oamenii nu mai intră pentru a cumpăra produse oricât de exotice, pentru că le găsesc în orice supermarket.

Iar aniversarea celor 120 de ani, din februarie 2021, vine cu vestea, larg comentată în presă, că magazinul Eliseev se va desființa. În martie se anunță reduceri de 50% la toate produsele, dar oamenii vin nu atât să cumpere, cât să fotografieze unul dintre cele mai frumoase spații comerciale din țară, simbol și patrimoniu al Moscovei, aflat în declin. Există și glasuri care îi dau șansa de a renaște curând. ■

sinteză a relațiilor internaționale. Dincolo de necunoscute – în primul rând deznodământul campaniei napoleonice în Rusia –, se enunțau câteva certitudini și consecințele lor: invincibila forță navală britanică, ceea ce ar împiedica alianța Porții cu Franța; orice alianță a otomanilor cu creștinii „nu ar putea avea decât consecințe dezastruoase”. Raportul invocă și dezvăluirea de către Kutuzov în cursul negocierilor a tratatului de la Erfurt pentru a demasca ostilitatea și intențiile lui Napoleon față de Imperiul Otoman, neîmplinite datorită opoziției Austriei (?). Aproape subliminal sunt introduse câteva fraze spre a obține efectul scontat: „Situația actuală dovedește că între toate statele creștine numai Rusia poate frâna avântul dezlănțuit al împăratului Franței spre cuceririle proiectate”; „Avantajele tangibile pe care le-am obținut aranjându-ne afacerile

fără să așteptăm într-un viitor eventuale profituri [subl. S.I.] sunt de preferat în virtutea împrejurărilor actuale”. Și, în sfârșit, leit-motivul pericolului pe care îl reprezintă Napoleon pentru Poarta otomană, indiferent de rezultatul confruntării franco-ruse.

Spre a grăbi deznodământul, Stratford Canning a trimis la București pe curajosul gentilom scoțian Thomas Gordon (1788 – 1841) cu mesaje pentru ambele delegații. Gordon a luat legătura cu Luca Chirico, consulul rus la București. Ulterior, Thomas Gordon a intrat în serviciul Rusiei, fiind ofițer de stat major și luptând în 1813 în legiunea ruso-germană a generalului conte Ludwig von Wallmoden. A participat la Războiul de eliberare a Greciei, a cărui istorie a scris-o. Și dacă delegația otomană a fost „lucrată” la București, la Constantinopol Înalțul Divan s-a aflat sub presiunea neîncetată a

onorabilului reprezentant al Angliei, care nu a ezitat să prezinte un așa-zis plan secret, chipurile sustras de la Curtea vieneză, atunci aliata Franței, pentru împărțirea Imperiului Otoman, plan de inspirație, desigur, napoleoniană. În mijlocul atâtor știri contradictorii, hotărârea definitivă pentru încheierea păcii cu frontiera pe Prut a aparținut sultanului Mahmud al II-lea. Sultanul ar fi fost influențat și de mama adoptivă, sultana valide Nakşidil, legendar identificată cu Aimée du Buc de Rivéry, o creolă

odinioară dispărută pe mare, inamica lui Napoleon. Acțiunii lui Stratford Canning i-a fost atribuită celebra caracterizare a ducelui de Wellington: „cel mai important serviciu adus vreodată tuturor de un singur om”.

Astfel, la 28 mai 1812, prin Tratatul de la București Principatul românesc al Moldovei a fost sfâșiat, ținuturile dintre Prut, Dunăre, Nistru și Marca Neagră fiind anexate Imperiului Rusiei, un „imperiu autocratic și sclavagist”, după caracterizarea eminentului istoric rus și sovietic Evgheni Tarle.

O întreagă istoriografie rusă, sovietică, sovieto-moldovenistă sau ruso-moldovenistă a susținut cu vehemență inexistența atunci, la 1812, a unei națiuni române și, dimpotrivă, plămădirea sub pulpana Imperiul Rusiei a unei națiuni moldovene în ținutul dintre Prut, Dunăre, Nistru și Marca Neagră, denumit în 1813 de administrația țaristă „oblastia” (regiunea) Basarabia.

Iar, la nici nouă ani de la anexiune, rezistența locală impunea măsuri de reorganizare a „oblastiei”. În raportul său din 27 martie 1822 către împăratul Alexandru I, adevărat testament politic, vice-cancelarul Rusiei, contele Ioannis de Capodistria, recomanda în ceea ce privea reorganizarea provinciei Basarabia „păstrarea legilor și obiceiurilor, a limbii și privilegiilor țării în perspectiva aflării astfel, pe bazele acestor concesiuni, a unui regim conform *spiritului național* [subl. S.I.] al locuitorilor, nevoilor și obișnuințelor lor”. Înalțul demnitar al statului rus nu putea să nu constate realitatea. Din vremurile lui Miron

Sultanul Mahmud al II-lea

toarei confruntări franco-ruse era nesigură.

De mai bine de două veacuri încheierea păcii în condițiile iminentei declanșării a campaniei napoleonice în Rusia continuă să rămână enigmatică.

Insensiva otomană la Dunăre obținuse câteva succese în 1811 și Divanul otoman era decisa să nu accepte decât restabilirea *statu-quo-ului* dinaintea declanșării războiului. Aceasta însemna însă năruirea întregului ideal balcanic al țarului Alexandru I și al consilierilor săi de taină. Instrucțiunile către negociatorul principal, generalul Kutuzov, reflectă febrilitatea țarului de a obține frontiera Dunării și Delta, anxietatea Principatelor Române. Apoi, în fața pericolului campaniei napoleonice, deznădăjduită speranță, din ce în ce mai modestă, a oricărei

Generalul Mihail Kutuzov,
principalul negociator rus

anexiuni: principatul Moldovei și oferta cedării Țării Românești Austriei; sau o parte din Moldova de la Siret la Nistru și, în disperare de cauză, măcar partea principatului românesc de la Prut la Nistru, cu Delta, un tratat de alianță și o indemnizație de 20.000.000 de taleri!

Incă din ianuarie 1812 Napoleon făcuse cunoscut Porții intenția sa de a restabili Regatul Poloniei și de a reda Imperiului Otoman Crimeea, dezideratul sultanilor de la 1769–1774 înapoi. Imediat reprezentanții Suediei la Constantinopol au început o acțiune de manipulare a Divanului otoman, conform ordinelor

regentului Bernadotte, comunicând așa-zisele intenții ale împăratului francezilor de a ataca Imperiul Otoman de îndată ce va înfrânge Rusia. Negocierile ruso-otomane desfășurate la Giurgiu, apoi la București au fost purtate din partea sultanului de o delegație condusă de Mehmed Said Ghalib Efendi, locțiitorul marelui vizir, secondat de marile dragoman Dimitrie Moruzi.

La 26 aprilie 1812 Ghalib Efendi transmitea Înalțului Devlet un raport cifrat care făcea bilanțul negocierilor, document esențial, încăpșete ignorat, publicat încă din 1965 de doamna Chantal

Lemercier-Quelquejay, după decriptarea făcută de Pertev Boratav.

Presărat cu pitorești invocații de „Doamne ferește“, pentru izbăvirea imperiului de vreo năpastă, raportul începea cu o

... pe Thomas Gordon,
un scoțian care avea să intre ulterior
în serviciul Rusiei

Stratford Canning, reprezentantul
Marii Britanii la Poartă
l-a trimis la București...

ANUL NAPOLEON ȘI VALAHII DIN ARMATA IMPERIALĂ

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

2021 este Anul Napoleon pentru că, la 5 mai 1821, împăratul a expiat, la orele 17.49, departe de Franța pe care o iubise cu patimă, în neprietenoasa insulă Sfânta Elena din Atlanticul de Sud. Pendulul din camera sa a fost oprit la acea oră. La fel cum s-a oprit întreaga lume care l-a admirat sau l-a detestat. Cu el apunea cea mai strălucitoare epocă a patriei sale, ce prin el, prin voința sa neștrămutată, atinsese apogeul!

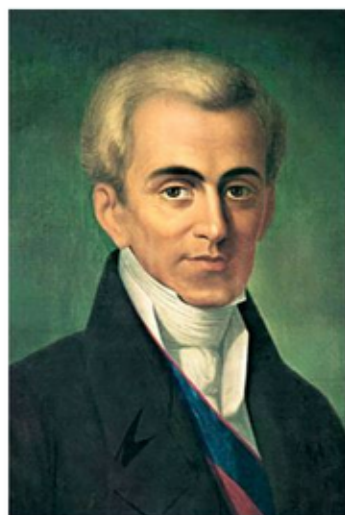
*Insigna comemorativă emisă de
The Saint Helena Napoleonic Heritage, Ltd.*

Împăratul însuși sintetizase, în chip admirabil, destinul care l-a purtat de pe piscurile apoteoze la cea mai umilitoare, neagră și tristă detenție, nelipsită însă de sublim prin radicala modificare ce o adusese și prin felul cum a știut să o înfrunte, să o sfideze și să spere în eliberare, în pofida tuturor evidențelor: „Doar neșansa a lipsit faimei mele; am purtat coroana imperială a Franței, coroana de fier a Italiei, iar acum Anglia mi-a dat o alta, mai mare și mai glorioasă, aceea purtată de Mântuitorul lumii, o coroană de spini.”

Longwood House, reședința modestă, prost izolată, încât vântul intra prin toate crăpăturile și prin canaturile ferestrelor ce nu se închideau etanș, este din 1858 proprietatea Franței, iar consulul onorific francez din Sfânta Elena, Michel Dancoisne-Martineau, este muzeograf, administrator și paznic în același timp al casei și al impunătorului cenotaf. În 2017, acesta a publicat volumul *Je suis le gardien du tombeau vide* (Sunt păzitorul mormântului gol; Editura Flammarion). Dar gestionarea instituțională a domeniului se află

sub oblăduirea unei fundații, The Saint Helena Napoleonic Heritage, Ltd. La fel ca în secolul al XIX-lea, reședința suferă din cauza climei nefavorabile și a izolării insulei, ce face dificilă introducerea ei într-un circuit turistic constant, care ar putea aduce venituri substanțiale, atât de necesare unor lucrări de restaurare. Anual sunt circa 200 de vizitatori francezi, ceea ce este foarte puțin.

În anul bicentenarului, Fundația a emis o insignă comemorativă din a cărei comercializare să se obțină fonduri pentru conservarea clădirii. A fost bătută în două variante, din metal alb și din metal aurit. Pe avers au fost compuse câteva elemente iconice spre a fi evocată copleșitoarea personalitate a marelui dispărut: bicornul de la Eylau deasupra spadei de la Austerlitz, cu lama goală încrucișată cu teaca, totul suprapus marelui colan al Legiunii de Onoare care înconjoară insignă și formează marginea acesteia, închisă jos de însemnul acelui înalt ordin. Aceste simboluri ale măririi imperiale fuseseră depuse pe sarcofagul cu care au fost repatriate, în 1840, rămășițele

Contele Ioannis de Capodistria era obligat să recunoască caracterul românesc al populației de pe teritoriul dintre Prut și Nistru, răpit de ruși în 1812

Costin, chiar de la „Valahiile” – Moldova și Țara Românească – lui Ștefan cel Mare, națiunea română medievală și timpuriu modernă nu încetase să evolueze pe întreg pământul locuit de români.

În concepția geopolitică europeană a împăratului Napoleon I, cadrilaterul Boemiei și Dunărea cu deșulul său la Marea Neagră aveau o însemnătate

primordială pentru securitatea continentului. Cedarea celor din urmă Rusiei i se păruse totdeauna de neacceptat.

Și, peste ani, la 1840, când rămășițele pământești ale împăratului erau readuse pe malurile Senci, consulul general francez la București, Adolphe Billecoq, scria că românii, „cărora, în jocul politic european, de la moartea lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Viteazul, le căzuseră numai cărți rele, recunosc astăzi și spun cu glas tare că dacă în vremea Păcii de la Pressburg, steaua lor cea bună ar fi adus în Principatele dunărene, dacă nu chiar pe Napoleon, dar măcar un corp de oaste de-al lui care să ocupe țara și să lase aici sămânța unei administrații franceze, aceasta ar fi fost ziua cea bună din analele nefericitei lor țări, zi ce ar fi făcut să înainteze cu 50 de ani civilizația aici, impunând prin aceasta independența”.

Nu aveau apoi să treacă nici 20 de ani și, după Războiul Crimeii, moștenirea napoleoniană, principiul naționalităților, susținut de Franța lui Napoleon

al III-lea, dădea roade prin înfăptuirea la Gurile Dunării și Marea Neagră a României moderne.

Cu deosebire istoricii francezi au înfățișat politica lui Talleyrand drept o continuare a celei ilustrate de Vechiul Regim monarhic. La o analiză atentă se dovedește însă că Talleyrand, prinț de Benevent, a reprezentat o continuare a ideilor lui Frederic al II-lea al Prusiei de corupere a sistemului echilibrului european prin aneuri compensatorii. Iar Napoleon, prin crearea Marelui Ducat al Varșoviei și susținerea Imperiului Otoman, implicit a Principatelor Române, în fața expansionismului rusesc, era tocmai un urmaș al celei mai bune tradiții a diplomației franceze de la Richelieu la Vergennes, ministrul de Externe al regelui Ludovic al XVI-lea. Chiar și Războiul din Spania, dincolo de logica blocusului continental, era reluarea în dinastia Bonaparte a efortului final al lui Ludovic al XIV-lea de a instala pe Bourboni la Madrid, spre a asigura frontiera franceză de la Pirinei. ■

MITOLOGICĂ (Monoverb: 4 – 7)

Laurian BUTURE

Soluția rebusului IOAN-VODĂ CEL VITEAZ, din nr. 5/2021

HASDEU – APA – A – AUR – OTET –
ROSCANI – TA – ABIE – I – ARC – CLE
– ACTEU – IU – CAHUL – N – COSTIN
– AO – MILA – TURCI – ITA – MARICA
– MARIA – IOAN

Soluția jocului ISTORICĂ, din nr. 5/2021

LADISLAU ÎN BĂTĂLII ÎNVINGE
(LA-D-I/S-LA-U/IN-BA-T/A-L-II/
IN-V-IN-GE)

1960, în regia lui Abel Gance, apărea Constant, primul valet al împăratului, cu un bicorn pe cap, însărcinat a-l lărgi pentru stăpânul său care i-l îndesa, cu forță, până la urechi, spunându-i că mai trebuie purtat vreo trei – patru zile. Pe masa din preajmă se aflau alte trei pălării ce așteptau să fie fasonate. Atunci când se enerva – mai ales în sânul familiei ce avea pretenții financiare insurmontabile –, Napoleon trântea bicornul de pământ și, uneori, îl călca în picioare de furie! Dar acesta se putea deforma și sub influența intemperiei, de ploaie sau zăpadă, în timpul campaniilor, de aceea erau necesare exemplare de schimb.

Acest bicorn era marca distinctivă a împăratului. Când îl vedeau pe front, trupele erau electrizate și se aruncau în luptă, urmându-l, orbește, oriunde s-ar fi aflat. Ducele de Wellington – care avea o admirație fără limită față de ilustrul său adversar (așa cum o arată portretele acestuia, pictate sau sculptate, păstrate în Aspley House, reședința londoneză a feldmareșalului britanic) – a spus că pălăria imperială face cât „50.000 de oameni pe un câmp de luptă”.

Karl von Steuben, pictor german educat și stabilit la Paris, autor de scene istorice între care „Întoarcerea lui Napoleon din Insula Elba”, „Napoleon I în Sfânta Elena dictând memoriile sale generalului Gourgaud” și „Moartea lui Napoleon I în Sfânta Elena”, a pictat, în 1826, o foarte interesantă natură statică, „Viața lui Napoleon în opt pălării” – subtitrată „Studii după natură” – în care sugerează, în chip elocvent, ascensiunea, victoriile, stabilirea statutului și decăderea eroului în funcție de felul cum este așezat bicornul, având în fundal

peisaje contigue subiectului.

Napoleon a fost primul om de stat modern care a știut cum să întrebuințeze propaganda în folosul său și al proiectelor sale. Și-a constituit un stil vestimentar personal, inconfundabil, pentru toate ocaziile pe care le prevedea protocolul curții sau regulamentele militare. A încurajat pictorii și sculptorii să-i preamărească figura și faptele de arme. Așa a fost statuata, pentru întregul secol ce a urmat, pictura cu temă istorică, bataillistă, suscitată de campaniile sale, executate nu numai de artiștii contemporani lui, ci și de generațiile viitoare, până după 1900.

Ce legătură au valahii cu armia lui Napoleon? Ei nu au fost, istoric, decât oponenți ai săi, luptând în armata austriacă. Dar, membrii Asociației „6 Dorobanți” au decis, în urmă cu 14 ani, să își lărgesc perioadele ce le ilustrau și să se alăture Regimentului 57 de Linie, poreclit „Le Terrible” pentru curajul demonstrat în luptă. Așa că, înainte de a deveni dorobanți, valahii noștri au primit botezul focului la Austerlitz, apoi au luptat, cu bravură, la Znaim, Jena, Leipzig și Waterloo, ca *fusiliers*, *grenadiers* și *sapeurs* (căci mulți sunt bărboși și numai la aceste trupe de geniu era admisă podoaba capilară). Unii au ajuns și în Corsica, insula natală a împăratului.

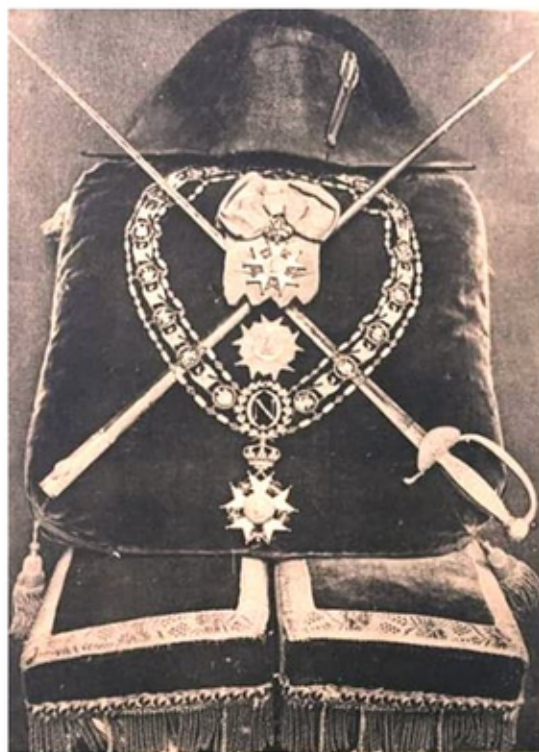
Așa că era normal să își dorească a poseda insigna comemorativă, să și-o prindă pe pieptul uniformei în care au înfruntat baionetele austriece, prusiene, rusești sau britanice. Înmânarea glorioaselor însemne a fost făcută într-o ceremonie, la 9 mai 2021.

În anii de prizonierat, Napoleon a fost dat uitării, dar după ce s-a stins, figura lui eroică, proteică, a luat dimensiuni colosale și interesul pentru ea s-a întins până astăzi, inspirând și influențând generații de-a rândul de militari, oameni politici, juriști, plasticieni, literați și istorici. Soldații combatanți în războiul franco-prusian sau în Marele Război au fost îmbărbătați de amintirea Marelui Om!

Judicioasa remarcă a lui Chateaubriand s-a adeverit: „În viață, a pierdut lumea, mort, el o stăpânește”! ■

... și o imagine de grup
(aceste două fotografii au fost realizate de A. Stroe)

*Simbolurile imperiale
depuse pe sarcofagul cu care au fost repatriate
rămășițele împăratului, în 1840*

pământești ale lui Napoleon („les cendres“, termenul folosit de împărat în testamentul său și, ulterior, adoptat în toate documentele din epocă). Pe revers – de fapt, partea care nu poate fi văzută prea ușor, unde se află agrafa – este schițat, sus, conturul micii insule a exilului și silueta bustului împăratului, cu bicornul pe cap, iar jos textul: „Saint Helena/Napoleonic Heritage Ltd/1821 – 2021“, și, în cazul exemplarelor aurite, numărul din aceea ediție limitată.

Insigna are un diametru de 3,2 cm, iar cu extensiile elementelor din compoziție – spada și teaca – atinge 4,8 cm.

Bicornul imperial era articolul care îl caracteriza pe Napoleon. Era o pălărie simplă, de o formă pe care nimeni, niciunul dintre mareșalii și generalii săi, nu o aveau. Practic ieșea din regulamentele de uniformă ale acelei vremi, foarte stricte și foarte stufoase. În vreme ce toți comandanții de la eșalonul superior al Marii Armate aveau pe marginea

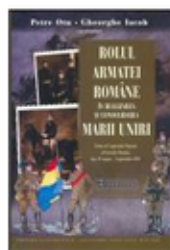
bicornului un galon de aur, mai lat sau mai îngust, și pene scurte de struț, negre sau albe, în funcție de grad, și în unele cazuri, chiar un penaj înalt, de altă culoare, pălăria împăratului nu avea vreun ornament în afara cocardei tricolore fixată cu o gansă de mătase neagră. Începuse să poarte acest model inconfundabil din 1801, când era Prim-Consul. Până atunci, ca general, avusese și el un bicorn cu galon de fir, așa cum l-au reprezentat pictorii Jean-Léon Gérôme în „Napoleon în Egipt“ (1867 – 1868), Antoine-Jean Gros în „Bonaparte vizitând ciurmații din Jaffa“ (1804), Jacques Louis David în „Bonaparte traversând Alpii prin Pasul Grand Saint-Bernard“ (1801) și Paul Delaroche, într-o compoziție cu același subiect, „Bonaparte traversând Alpii“ (1848), dar mai puțin eroică și impunătoare ca anterioara, pentru că-l arată pe bravul comandant călărind un asin, așa cum fusese în realitate, și nu un focos pur-sânge arab.

Bicornul era executat de pălărierul Poupard, care își avea magazinul la Palais-Royal, și costa destul de puțin, 60 de franci. La începutul anului erau comandate patru pălării. Pentru că duritatea pălăriei noi îl deranja pe împărat, aceasta era purtată, pentru câteva zile, până lua forma capului, de mamelucul Roustan, devotată gardă de corp. Trebuie să fi fost o imagine foarte ridicolă a vedea pe acel vajnic războinic egiptean, în straiele sale orientale, care, în loc de turban, avea pe cap bicornul imperial! Doar că, în apartamentele particulare ale lui Napoleon, nu era admisă nicio persoană străină de cercul foarte restrâns al intimilor acestuia. În primele secvențe ale filmului „Austerlitz“, din

Se trece în revistă garda

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Petre Otu, Gheorghe Iacob** (coordonatori) – **ROLUL ARMATEI ROMÂNE ÎN REALIZAREA ȘI CONSOLIDAREA MĂRII UNIRI. VOLUM AL CONGRESULUI NAȚIONAL AL ISTORICILOR ROMÂNI, IAȘI, 29 AUGUST – 1 SEPTEMBRIE 2018**

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2020, 282 pp.

● **Ioan Popa** (coordonator), **Tetiana Toma, Laurențiu Toma, Victor Sibiianu** – **ROMÂNII DIN COMITATELE ALBE DE JOS, CLUJ-COJOCNA, SATU MARE, UGOCEA, ARAD, CARAȘ-SEVERIN, TIMIȘ ȘI TORONȚAL ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. „RAPOARTELE” ASTREI**

Editura Armanis, Sibiu, 2020, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2020, 469 pp.

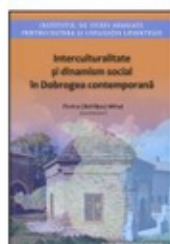
● **Cornel Sigmirean, Aurel Pavel** – **ELITĂ ȘI NAȚIUNE. FUNDAȚIA „GOJDU” (1871 – 2008)**

Argonaut Publishing, Cluj-Napoca, 2019, 461 pp.

● **Vasile Brezeanu** – **DIN CAIEȚELE UNUI AUTODIDACT. STAN PASCU. JURNALE DE FRONT, ISTORIE ȘI CULEGERE DE FOLCLOR**

Pucioasa, 2019, 144 pp.

● **Florica (Bohîlțea) Mihuț** (coordonator) – **INTERCULTURALITATE ȘI DINAMISM SOCIAL ÎN DOBROGEA CONTEMPORANĂ**

Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020, 314 pp.

● **Robert Offner, Thomas Sindilariu** (Hg.) – **SECHSTER BAND: SCHWARZER TOD UND PESTABWEHR IM FRÜHNEUEZELTICHEN HERMANNSTADT. PESTORDNUNGEN DER STADTÄRZTE JOHANN SALZMANN (1510, 1521), SEBASTIAN PAUSCHNER (1530) UND JOHANN STUBING (1561)** (bearbeitet und herausgegeben von Robert Offner und Thomas Sindilariu)

Schiller Verlag, Hermannstadt – Bonn, 2020, 231 pp.

● **Cristina Preutu, Ionuț Nistor** (coordonatori) – **DICTIONARUL PICTORIILOR DIN ROMÂNIA SECOLULUI AL XIX-LEA** (sub egida Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”, coordonare și prefață Adrian-Silvan Ionescu)

Editura Oscar Print, București, 2020, 288 pp.

● **Cristina Preutu, Ionuț Nistor** (coordonatori) – **ISTORIIILE REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA. VOLUM AL CONGRESULUI NAȚIONAL AL ISTORICILOR ROMÂNI, IAȘI, 29 AUGUST – 1 SEPTEMBRIE 2018**

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2020, 274 pp.

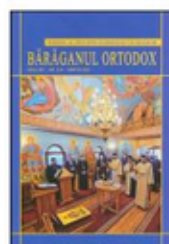
● **Pr. Dr. Ioan Dură** – **PREOCUPĂRI PE TĂRĂMUL ISTORIEI BISERICESȚI. STUDII – ARTICOLE – CONSEMĂNĂRI**

Editura Magic Print, Onești, 2021, 202 pp.

● **Daniel Estulin** – **PROIECTE GLOBALE 2045** (traducere din limba engleză de Anca Irina Ionescu)

Editura Meteor Press, București, 2021, 351 pp.

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (Periodic al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor)

Anul XIX, Nr. 214, martie 2021, 23 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)

Anul XVII, Nr. 4 (195), aprilie 2021, 52 pp.

MĂNĂSTIREA PLUMBUITA

Prima tiparniță bucureșteană a fost înființată la Mănăstirea Plumbuita, în jurul anului 1573, iar prima carte e tipărită în anul 1582, un Te-traevanghel slavon.

Mănăstirea Plumbuita, adică „cea acoperită cu tablă de plumb“, denumire sub care începe să fie pomenită începând cu primii ani ai secolului al XVII-lea, este așezată în stânga șoselei Colentina, pe un fel de peninsulă înconjurată de apele lacului cu același nume. Mănăstirea Plumbuita este un ansamblu arhitectural complex, rezultat al evoluției de mai multe secole, a înnoirilor și întregirilor făcute de un șir de domni ctitori.

Prima ctitorire are loc în anul 1560, când voievodul Petru cel Tânăr, fiul lui Mircea Ciobanul și al Doamnei Chiajna, începe ridicarea mănăstirii. Va fi terminată de domnitorul Mihnea Turcitul (1577 – 1583; 1585 – 1591). Biserica suferă mari distrugerii în anul 1595, iar în 1614 este grav afectată de un incendiu.

Un eveniment deosebit s-a petrecut la 20 – 21 octombrie 1632, când oștile tătărești, venite în sprijinul lui Radu Iliaș, au fost înfrânte în apropierea lăcașului

Biserica mănăstirii

de oastea lui Matei Basarab, care ocupase tronul Țării Românești cu sprijinul voievodului Transilvaniei, Gheorghe Rákóczi I. Matei Vodă, spre a marca victoria, reclădește în anul 1647 sfântul lăcaș din temelii, adăugându-i și o casă domnească. Ansamblul monastic este înconjurat cu ziduri puternice de incintă, care urmăreau un plan ușor trapezoidal. A fost sfințit la 10 aprilie 1647. În afară de biserică, mănăstirea mai cuprindea o casă domnească amplasată spre colțul de sud-vest, un arhondaric, inițial stăreție, în partea opusă, și o cuhnie, singura construcție de acest gen care se mai păstrează din epoca lui Matei Basarab, situată pe latura de nord-est. Chiliile călugărilor se înșirau pe latura de sud-est, continuând în unghi de la Casa Domnească până la clădirea cuhniei.

Pământul patriei noastre a fost din belșug împodobit prin evlavie creștină a străbunilor cu sfinte lăcașuri de închinare. Una dintre aceste multe mănăstiri-cetăți, cu arhitectura specifică unei epoci de glorie, cu o istorie nu în totalitate cunoscută, cu o înfățișare de martoră bătrână a unor vremuri de credință este și Mănăstirea Plumbuita de la Colentina.

Maria CARANICA,
elevă clasa a XI-a,

Colegiul Național „Spiru Haret“, București

Casa domnească

Desen de Constantin Lecca (1807 – 1887)

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

NAȘTEREA SECTORULUI BANCAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA. PRIMUL DECENIU

ALEXANDRU M. TĂNASE

Anul acesta, la 8 mai, s-au împlinit 30 de ani de la înființarea celei mai mari bănci comerciale a Republicii Moldova. Actul legal care a stat la baza înființării acestei bănci comerciale a fost Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 8 mai 1991, prin care activitatea filialelor/diviziunilor unei bănci comerciale a fostei Uniuni Sovietice a fost transferată unei bănci moldovenești nou înființate. Anul 1991 poate fi considerat

anul nașterii sistemului bancar moldovenesc, având în vedere că la 4 iunie 1991 s-a înființat și Banca Națională a Moldovei (B.N.M.). Evoluțiile complexe care au urmat în primul deceniu (1991 – 2001) aveau însă să prevestească schimbări majore, unele chiar dramatice.

Prim-ministrul A. Sangheli semnează aderarea Moldovei la F.M.I. și Banca Mondială, la 12 august 1992 (foto din colecția autorului, primul din dreapta)

Așa a luat ființă Banca Comercială Moldova – Agroindbank (M.A.I.B.), care a moștenit filiala/diviziunile fostei bănci sovietice specializată pentru operațiunile din sectorul alimentar și comerțul cooperatist. La puțină vreme a urmat Banca Comercială Moldindconbank (M.I.C.B.), care a preluat activitățile de finanțare a industriei și construcțiilor capitale. M.I.C.B. a fost înființată la 25 octombrie 1991 prin

reorganizarea Băncii de Stat pentru Industrie și Construcții a fostei U.R.S.S. Aceasta a avut o evoluție mai tumultuoasă, întrepătrunsă în anumite etape cu Investprivatbank, o bancă în lichidare în prezent. Banca Comercială Banca Socială (B.S.), aflată în lichidare în prezent din 2016 în urma unei fraude de răsunet, unică în istoria perioadei de tranziție (estimată la un miliard de dolari S.U.A. și încă neclădită), a preluat

activitățile bancare din gospodăria comunală, comerțul de stat și deservirea populației. Un caz mai aparte a fost cel al Băncii de Economii (și aceasta aflată în prezent în lichidare tot din 2016, împreună cu Banca Socială și Unibank), care a preluat activitatea fostei Case de Economii și care a fost transformată ulterior în bancă cu atribuții suplimentare în creditarea spațiului locativ particular. O altă bancă, Eximbank,

CITIREȘAR

5

1841. Primul recensământ național al populației din Marea Britanie spulberă impresia falsă despre personalul mult prea numeros de la Curtea reginei Victoria: 99 de persoane, cu regina inclusiv, la palatul Buckingham, 85 la Windsor, 174 la Saint James. Valeții, divizați în trei echipe, fac de serviciu rulându-se: zi plină, o jumătate de zi, zi liberă. Neavând un șef direct, două treimi din personal vin și pleacă de la serviciu așa cum consideră că este potrivit. Se creează astfel impresia unei Curți costisitoare, în străinătate subiect de ironii pentru dezordinea care ar domni la Buckingham Palace.

6

1933. La Camden, în statul New Jersey, se difuzează primul film în sistem *drive-in* din Statele Unite: comedia britanică „Two White Arms”. Conceptul cinematografului în aer liber, în propriul automobil, aparține lui Richard Hollingshead, care a auzit-o adesea pe mama lui plângându-se: „Ce ne-or fi trebuind sălile de cinema, unde stăm incomod, în vreme ce automobilele au așa canapele confortabile...”. Atunci i-a venit fiului ideea. A plasat un proiector Kodak pe acoperișul mașinii proprii și a agățat un ecran de arbori. Contra 25 de cenți de vehicul și 25 de persoană oamenii puteau urmări filme. Bine primit, acest concept nu se dezvoltă decât după Al Doilea Război Mondial. Atunci intră automobilul în fiecare familie, iar cinematografia devine divertisment familial.

Azi, în condiții de pandemic, în mașini se administrează vaccinul anti-Covid 19. La Köln, în vara trecută, pe aleile parkingului din aeroport, s-a organizat un fel de „safari art”. Spațiul, transformat în muzeu volant, a adunat operele unor artiști germani, 300 la număr, ce au putut fi văzute din automobile, rulând câținel pe alei.

12

1967. Curtea Supremă de justiție americană declară anticonstituțională pe întreg teritoriul Statelor Unite orice lege care interzice căsătoriile așa-numite „interraciale”. Este o decizie istorică, botezată „Loving v. Virginia” (Loving versus statul Virginia), care are la bază dragostea dintre Richard și Mildred Loving, Romeo și Julieta anilor 1950. Ea este neagră, el alb, se iubesc din adolescență într-o Americă segregacionistă, în 1958 se căsătorește în districtul Columbia, iar la întoarcerea lor în Virginia, sunt arestați în miez de noapte pentru a fi violat interdicția de mariaj între persoane de rase diferite. Sunt condamnați la închisoare pentru un an. Dar, în 1963, cei doi decid să se bată în fața Curții Supreme a S.U.A. pentru a le fi anulată condamnarea. Și reușesc.

13

1755. La Petersburg sosește un nou ambasador britanic, Sir Charles Hanbury-Williams, cu misiunea de a o convinge pe țarina Elisabeta I (1741 – 1762) să intre într-o alianță contra Franței și Prusiei, politică susținută de cancelarul ei, Aleksei Bestujev-Riumin. La un dincu el ajunge lângă marea ducesă Ecaterina, nora Elisabetei și viitoare împărăteasă, Ecaterina a II-a, căsătorită de zece ani cu fiul țarului. Ecaterina îl place, îl consideră „vesel și simpatice” și Sir Williams devine repede mentorul ei mai în vârstă. Îi despart 21 de ani. Amândoi îl admiră dansând pe polonezul Stanislaw Poniatowski, de 22 de ani, secretar personal al lui Williams, un tânăr cu o înfățișare cuceritoare, curând iubit al Ecaterinei și din 1764 rege al Poloniei.

28

1624. O vânatoare din această zi îi revelează lui Ludovic al XIII-lea al Franței un pământ promițător pentru ce avea să fie reședința de la Versailles. Cumpără câteva pogoane, 117, în total, de la 16 proprietari diferiți, ca să constituie un domeniu frumos pe colina din fața satului, pe platou și în pădure. Acolo poruncește să se ridice o primă construcție, o casă de vânatoare, destul de mică, unde regele invită, la început, numai bărbați. Până în 1632, când suveranul achiziționează moșia Versailles, a menseiului François de Gondi, arhiepiscopul Parisului, locul rămâne modest. Abia peste 50 de ani, în 1682, prin alte construcții și extensii repetate ale domeniului, Versailles devine reședință a regelui Franței, Ludovic al XIV-lea.

dă tulbure de dezintegrare a Uniunii Sovietice, fondatorul și acționarul principal al V.B. a reușit să înregistreze noua bancă la fosta Bancă de Stat a U.R.S.S., la 22 februarie 1990 (licența nr. 246). Puțin mai târziu a fost efectuată prima tranzacție, la 12 aprilie 1990, iar la 1 septembrie 1991, V.B. a fost reorganizată în societate pe acțiuni și reînregistrată la B.N.M. După multe dificultăți instituționale, aceasta a reușit să se mențină operațională cu sprijinul Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD: linii de credit și participare la capitalul băncii) și al altor instituții financiare internaționale. Această bancă a fost primul și cel mai ilustrativ exemplu al dificultăților imense cu care s-au confruntat toate băncile comerciale în primul deceniu al tranziției. În prezent, Victoriabank ocupă poziția a treia în Republica Moldova, cu un volum total de active de 15.787 milioane lei moldovenești (740 milioane euro), la finele lunii februarie 2021. Din 2016, V.B. este parte a Grupului Banca Transilvania, România. BERD este încă acționar indirect prin interme-

diul unui vehicul de investiții înregistrat în Olanda.

După V.B., înființarea de noi bănci comerciale private a continuat, astfel că la finele anului 1995, sistemul bancar moldovenesc cuprindea 27 de bănci comerciale și trei filiale ale unor bănci străine din România și din Transnistria. Dintre cele 27 de bănci comerciale, 17 aveau licențe pentru activități interne și internaționale. Analistii sectorului bancar moldovenesc din acei ani au comentat repetat că Moldova era de fapt „supra-bancarizată”. În prezent, în Moldova mai au licență de funcționare doar 11 bănci comerciale, dintre care cele mai multe sunt deținute de acționari străini de renume.

Toate aceste evoluții bancare au fost posibile în contextul istoric din acea perioadă de început a tranziției. La 27 august 1991, Moldova și-a declarat independența, dar Banca Națională a Moldovei (B.N.M.) a fost înființată încă din 4 iunie 1991, cu atribuții specifice unei bănci centrale. În iunie 2021, B.N.M. marchează primii 30 de ani de activitate, lucru remarc

în cadrul seminarului virtual organizat de BNM la 7 aprilie 2021. Seminarul s-a bucurat și de participarea guvernatorului Băncii Naționale a României, domnul academician Mugur Isărescu, care a subliniat independența băncii centrale ca fiind „esențială”.

Revenind la contextul istoric, trebuie menționat faptul că Moldova a început procedurile de aderare la Fondul Monetar Internațional (F.M.I.) și la Grupul Băncii Mondiale din 1991, imediat după declararea independenței. Acest proces, la care am luat parte, a fost deosebit de anevoios. Toți indicatorii macro-economiici ai noului stat recent înființat erau în conformitate cu vechea metodologie și practică socialistă, în care fosta U.R.S.S. a avut un cuvânt greu de spus. Introducerea termenilor bancari în limba română (care ea însăși răzbea cu greu într-o societate care timp de cinci decenii până în 1991 fusese educată în limba rusă) a fost un proces dificil și lung, în care instituțiile financiare internaționale (F.M.I. și altele) au jucat un rol major. Trecerea de la indicatorii macro-economiici socialiști la cei din economiile de piață a fost un adevărat salt calitativ spectaculos. În final, aderarea Moldovei la F.M.I., la pregătirea căreia am luat parte din partea Fondului, a fost semnată de prim-ministrul de la acea vreme, domnul Andrei Sangheli, la 12 august 1992. Tot atunci s-a aderat și la Grupul Băncii Mondiale.

B.N.M. a avut în perioada de început o politică monetară deosebit de restrictivă. Recomandările F.M.I. erau urmate cu strictețe, ceea ce a permis

*Sediul central
al Băncii
Comerciale
Moldova –
Agroindbank,
în 1991*

*Începuturile
modeste
ale
Victoriabank*

a fost înființată ceva mai târziu, la 29 aprilie 1994, tot printr-un proces de reorganizare.

Băncile comerciale mai sus amintite, care au preluat activitățile diviziunilor teritoriale ale băncilor sovietice, și-au asumat (în afara activității pur comerciale) implicit și povara cheltuielilor provenite din servicii acordate gratuit (până în 1998) pentru conturile finanțelor publice și ale unui mare număr de instituții bugetare.

Toate aceste bănci noi au fost înființate ca societăți pe acțiuni de tip închis, în temeiul Hotărârii de Guvern menționată deja, dar în anul 1997 au fost introduse modificări legisla-

companii și persoane fizice. În multe cazuri acestea numărau mii de acționari, între care unii dețineau efectiv una sau doar câteva acțiuni. În practică, acest lucru a condus la o situație ciudată în care deciziile majore de guvernare corporativă erau luate de acționari care dețineau un număr mic de acțiuni și care au început să se coaguleze în grupuri de interese. Unele dintre aceste grupuri, în forme evolute, bineînțeles, mai există și astăzi. Au fost însă și cazuri în care unii acționari nu manifestau transparența necesară cerută de standardele internaționale.

Standardele de contabilitate

Sediul Băncii Naționale a Moldovei

au început să fie adaptate la practica țărilor dezvoltate, iar primele audituri internaționale s-au făcut pe datele anului 1993 de firma de audit internațional KPMG. Totodată, în prima parte a primului deceniu de tranziție, noile bănci s-au transformat în scurt timp în bănci universale, iar între timp unele dintre aceste bănci au fost listate la Bursa de Valori a Moldovei, deși lichiditatea bursei era atunci redusă.

De la început, cea mai mare bancă comercială a Moldovei a fost M.A.I.B. La sfârșitul anului 1991, această bancă a intrat în perioada de tranziție cu un bilanț de 28,9 miliarde ruble sovietice și a reușit prin politici manageriale adecvate să-și dezvolte activele, capitalul total, numărul total de clienți, portofoliul de împrumuturi și depozitele atrase (în prezent, activele totale ale M.A.I.B. au ajuns la 30.996 milioane lei (1.452.3 milioane euro).

Într-un fel oarecum surprinzător pentru contextul istoric prevalent în acei ani, Moldova a oferit un cadru propice pentru dezvoltarea băncilor particula-

re, chiar mai înainte de dizolvarea fostei Uniuni Sovietice. Cazul băncii comerciale Victoriabank (V.B.) este deosebit de ilustrativ. Această s-a înființat la 22 decembrie 1989 prin colectarea unor sume bănești de la populație și companii sau prin preluarea unora dintre clienții altor bănci comerciale. Într-o perioa-

În prezent, sistemul bancar moldovenesc nu mai include/ cuprinde instituțiile bancare din teritoriul din stânga Nistrului, filiale în această regiune fiind închise la recomandarea partenerilor externi ai Moldovei.

*Banca Republicană
din Tiraspol
(așa-zisa Bancă Centrală)
și rubla transnistreană/
cupon, 1994,
cu portretul lui A.V. Suvorov*

Cu toate avantajele conferite de la înființarea lor (prin reorganizarea diviziunilor teritoriale sovietice), toate băncile comerciale moldovenești erau mici în comparație cu băncile celorlalte țări în tranziție. Banca Socială și Banca de Economii au avut un final dezastruos după mulți ani de conducere defectuoasă, în special în ultima decadă. Banca de Economii a trecut printr-un proces continuu de schimbări contradictorii în privința acționariatului. În final, statul și-a pierdut pachetul de control în capitalul băncii și a devenit un acționar minoritar. Din 2016, banca este în curs de lichidare. Cu excepția celor trei bănci implicate în furtul secolului (Banca de Economii, Banca Socială și Unibank), multe alte bănci (11) au falimentat de-a lungul ultimelor trei decenii sau sunt în lichidare. Ele au avut fiecare în parte destine diferite, dar în esență nu au respectat norme elementare de prudență bancară. Cu unele dintre aceste bănci am lucrat efectiv până când acționarii lor au început să ia măsuri care nu erau conforme cu practicile bancare sănătoase și cu cerințele de transparență.

Înotă aparte se impune a fi făcută pentru băncile comerciale care erau sucursale ale unor bănci din România, cum a fost cazul Băncii Turco-Române și al Bankcoop. Soarta acestora în România este cunoscută, dar imaginea lor în Moldova a avut de suferit puternic odată ce băncile-mamă au intrat în faliment acasă. În același timp, trebuie menționat și faptul că B.N.M. nu a fost la înălțimea cerințelor statutare și/sau internaționale în materie de supraveghere bancară specifică unei bănci centrale, dacă ne referim la fraudă bancară, la landromatul rusesc sau la falimentarea unor bănci comerciale.

În final, ne exprimăm speranța că acest demers modest va servi ca punct de pornire pentru

o enciclopedie pentru generațiile viitoare cu toate evenimentele istorice majore din sectorul bancar moldovenesc, mai ales că primele două dintre marile bănci comerciale și B.N.M. celebrează anul acesta trei decenii de la înființare. Lecțiile care se desprind din această scurtă incursiune în perioada de apariție și consolidare a sistemului bancar moldovenesc sunt multiple, începând cu necesitatea stringentă a unei supravegheri bancare permanente și de calitate. Mai mult, modul în care au evoluat băncile comerciale la începuturile tranziției confirmă faptul că transparența bancară este condiție fundamentală pentru un sistem bancar sănătos, domeniu unde încrederea este cel mai de preț activ. Fără implementarea unor principii bancare verificate în țările dezvoltate, guvernanta corporatistă a băncilor comerciale are de suferit în mod sigur, iar finalul (falimentul) este inevitabil mai devreme sau mai târziu. De asemenea, cooperarea cu organismele financiare internaționale s-a dovedit nu o singură dată benefică pentru Moldova și sistemul său bancar. Ca și pentru celelalte țări în tranziție, de altfel. ■

Articolul reprezintă păreri personale ale autorului. Analizele și păreri exprimate nu sunt cele ale B.N.M. și/sau ale vreunei bănci comerciale și/sau ale oricărui altor instituții citate. Analiza și datele sunt bazate pe informații existente la mijlocul lunii aprilie 2021.

*Cuponul moldovenesc,
înlocuit în noiembrie 1993
de leul moldovenesc*

într-o bună măsură ținerea sub control a unor evoluții economice care astăzi pot ușor fi calificate ca adevărate derapaje economice. Cu toate acestea, rata de refinanțare pentru băncile comerciale ajunsese în martie 1994 la 377%, nivel neobișnuit pe piețele interne de credit. Rezervele minime obligatorii ale băncilor comerciale au fost, de asemenea, foarte ridicate (în anul 1994 – circa 28%). A urmat încetul cu încetul un proces de relaxare a acestei politici economice dure. De exemplu, rata de refinanțare a fost redusă treptat până la nivelul de 19%, în aprilie 1996. Rezervele minime obligatorii au fost, de asemenea, reduce la 8%, la finele lui 1996.

Eforturile făcute de Moldova în procesul dificil al tranziției către o economie de piață au fost recunoscute de comunitatea internațională. Moldova a reușit să obțină cotări bune de la principalele

agenții internaționale de rating în anii '90. Acest avantaj a fost însă pierdut din cauza gravelor evoluții politice și financiar-bancare, în special din anii 2012 – 2015.

În ceea ce privește moneda națională, Republica Moldova este un caz aparte. După independență, această țară a folosit încă rubla sovietică, ulterior rubla rusească și

propriile cupoane până la 29 noiembrie 1993, când a decis, cu sprijinul F.M.I., introducerea monetei naționale (leul moldovenesc). Primul leu moldovenesc a fost semnat de primul și cel mai longeviv guvernator al B.N.M., domnul Leonid Tălmaci.

În primii ani de existență, leul moldovenesc a reușit să se mențină stabil față de moneda de referință din Moldova acelor ani și anume dolarul S.U.A., în jurul cursului inițial de la data introducerii monetei de 3,85 lei/USD. Acest lucru a avut un impact pozitiv asupra băncilor comerciale, dar marea criză financiară de pe piețele internaționale de capital din august 1998 a dat o lovitură puternică stabilității bancare din Republica Moldova, iar leul moldovenesc a început un proces de devalorizare destul de pronunțat (18,01 lei/USD, în aprilie 2021). La această depreciere a contribuit și acumularea unei datorii externe în primul deceniu după independență.

Un aspect specific sistemului bancar moldovenesc este prezența celei de-a doua bănci

centrale din așa-zisa Republică Moldovenească Transnistreană (P.M.R.). Transnistria, care avea o populație de circa 469.000 de persoane în 2018, nu a fost recunoscută ca stat distinct de comunitatea internațională, cu excepția Federației Ruse. Între Moldova ca atare și Transnistria a existat și mai există încă graniță, deși fac parte din același stat recunoscut internațional. În anii '90 ai secolului trecut, trecerea din Moldova în Transnistria se făcea numai după formalități vamale foarte amănunțite, în special atunci când în delegațiile din care am făcut parte existau și cetățeni străini din țările dezvoltate. Suspiciunea organelor de control era deosebit de mare, iar timpii de așteptare erau cel mai adesea foarte lungi, din motive care în Europa păreau hilare. În multe cazuri era nevoie de intervenția Ministerului Afacerilor Externe de la Chișinău pentru ca delegațiile să fie lăsate să își continue misiunea.

In primul deceniu, unele bănci moldovenești (de exemplu Victoriabank și M.I.C.B.) aveau sucursale în stânga Nistrului la Tiraspol sau Slobozia, un aspect care a implicat riscuri bancare substanțiale. Controlul activităților desfășurate de aceste sucursale era dificil în practică. Dialogul cu așa-zisa bancă centrală (Transnistrian Republican Bank), care a emis rubla transnistreană, a fost destul de dificil, întrucât multe dintre companiile care acționau în această regiune desfășurau activități nu dintre cele mai transparente și ca atare nu exista interes pentru dialog sau colaborare.

Împăratul Yoshihito

Japonia, au avut loc la 20 decembrie, ora 14.30, la Catedrala „Sf. Nicolae” din Tokyo. Serviciul religios a fost oficiat de episcopul Serghie, șeful Bisericii ortodoxe ruse din Japonia. Sicriul cu corpul neînsușit al lui Nicolae Xenopol, depus în fața altarului, a fost acoperit cu coroane

și jerbe de flori din partea soției, suveranilor niponi și a autorităților japoneze, precum și a diplomaților statelor aliate acreditați la Tokyo.

Potrivit relatărilor cotidianului *Japan Times*, la ceremonia religioasă au participat reprezentanții suveranilor niponi, șefii celor două Camere ale Dietei, prim-ministrul Terauchi Masatake, membri ai guvernului, ambasadorii și miniștrii statelor aliate din capitala Japoniei, reprezentanți ai Casei Imperiale, ofițeri superiori din Ministerul de Război și Ministerul Marinei, alte personalități.

După încheierea slujbei, care a durat o oră, cortegiul mortuar s-a îndreptat spre Cimitirul Aoyama, din centrul capitalei. Sicriul a fost escortat de un escadron de cavalerie și Fanfara Gărzii Imperiale. Traseul parcurs de cortegiu a fost flancat de două regimente de infanterie, un batalion de artilerie și o companie de militari de ordine.

Încă un semn al importanței acordate trimisului diplomatic al României de Guvernul Japoniei: a fost înmormântat în sectorul din cimitir destinat înalților demnitari ai statului, respectiv cel rezervat Agenției Metropolitane de Poliție. Pe parcursul ceremoniei înmormântării au fost trase 19 salve de tun în onoarea diplomatului român.

Înainte de plecarea din Japonia, în iulie 1918, Felicia Xenopol a încredințat serviciile de pomenire a soțului său preotului Turpin de la Biserica „Sacre Coeur”, situată în zona Azabu.

Cu ocazia vizitei întreprinse în Japonia de principele Carol, în perioada 20 iunie – 27 iulie 1920, acesta a depus o coroană de

flori la mormântul lui Nicolae Xenopol. Totodată, la cererea familiei acestuia precum și a lui Take Ionescu, ministrul de Externe român și prieten apropiat al răposatului, a fost solicitat sprijinul Ministerului Afacerilor Externe al Japoniei pentru deshumarea și repatrierea osemintelor diplomatului român.

La 18 decembrie 1920, exact după trei ani de la deces, osemintele lui Nicolae Xenopol au fost deshumate și așezate într-un sicriu special, confecționat din zinc.

Cu sprijinul maiorului Victor Cădere, șeful Misiunii militare române din Siberia (al cărei scop era repatrierea prizonierilor ardeleni din armata austro-ungară încarcerată la Vladivostok; *Magazin istoric*, nr. 5/2019) sicriul a fost transportat cu trenul de la Tokyo în portul Tsuruga, pe țărmul vestic al Japoniei. A doua zi, a fost transferat pe un vapor japonez care pleca la Vladivostok. Pe cheiul din Tsuruga, un pluton de soldați japonezi a dat onorul diplomatului român.

Prim-ministrul
Terauchi Masatake (stânga)

Sicriul a trebuit să aștepte la Vladivostok o ocazie potrivită, până la 21 martie 1921, când a fost luat pe vasul englezesc „Gujarat”, care a transportat, prin Oceanul Pacific și Oceanul Indian, o parte dintre prizonierii ardeleni. Transportul sicriului precum și actele însoțitoare au fost încredințate locotenentului Gheorghe Onișca, de la Misiune. Potrivit raportului acestuia, sicriul a fost debarcat în portul italian Trieste. De aici, a fost transportat cu trenul prin Italia, Austria și Cehoslovacia

Take Ionescu a rostit
un frumos elogiu funebru

NICOLAE XENOPOL MORT LA DATORIE

ION SCUMPIERU

La câteva zile după 19 noiembrie 1917, când și-a prezentat scrisorile de acreditare împăratului Japoniei, Yoshihito, în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar pentru stabilirea relațiilor diplomatice între România și această țară (Magazin istoric, nr. 11/2017), deschizând și prima Legație a țării noastre la Tokyo, Nicolae Xenopol, fost senator și ministru secretar de Stat la Ministerul Industriei și Comerțului, s-a îmbolnăvit. Anterior, în România avusese două crize renale, depășite prin intervenții chirurgicale, care i-au șubrezit sănătatea.

Din păcate, boala a recidivat la Tokyo. Și din acest motiv, s-a mutat de la Hotelul Imperial, unde locuise după sosirea în Japonia împreună cu soția, Felicia, și secretarul său particular, locotenentul Alexandru Bianu, într-o reședință situată în zona Azabu, Kasumi-cho, unde își aveau sediile și alte misiuni diplomatice. Aici a continuat tratamentul ambulatoriu până la 8 decembrie, când a trebuit să fie transportat la Spitalul „Sf. Luca” din Tokyo. Deși inițial a cunoscut o perioadă de ameliorare, ulterior, starea sănătății sale s-a agravat în urma unei hemoragii renale și, cu toate eforturile medicilor japonezi, Nicolae Xenopol s-a stins din viață la data de 18 decembrie, ora 11.00, la vârsta de 59 ani. Este, poate, primul trimis extraordinar al României care încetează din viață în cursul exercitării misiunii într-o țară străină.

Tragicul eveniment a constituit un șoc puternic atât pentru autoritățile din ambele țări, cât și pentru comunitatea diplomatică acreditată în Japonia.

Știrea despre îmbolnăvirea și respectiv decesul reprezentantului diplomatic al României a ajuns la cunoștința Guvernului român, care se găsea la

Iași, prin Legația Italiei la Tokyo, ce reprezentase interesele țării noastre în Japonia, până la sosirea lui Nicolae Xenopol în capitala niponă.

La rândul ei, Ambasada Japoniei la Petrograd a comunicat Legației țării noastre din capitala Rusiei vestea decesului lui Nicolae Xenopol precum și măsurile întreprinse de autoritățile japoneze.

La Tokyo s-au organizat funeralii impresionante prin care autoritățile nipone au exprimat compasiunea și respectul lor pentru reprezentantul diplomatic al României, țară aliată în conflagrația mondială în curs de desfășurare. Împăratul Yoshihito și împărăteasa, prim-ministrul și ministrul de Externe au trimis mesaje de condoleanțe soției defunctului, Felicia Xenopol. De asemenea, suveranul nipon a transmis o telegramă de condoleanțe regelui României, Ferdinand, în care deplânge încetarea din viață a diplomatului român. Presa din Japonia a acordat spații importante prezenței și misiunii la Tokyo a trimisului extraordinar al României, Nicolae Xenopol, publicând inclusiv știri despre îmbolnăvirea și decesul acestuia.

Funeraliile, de care s-au ocupat Casa Imperială, Ministerul de Externe și Ministerul de Război din

Prețuit ca economist mai ales în America Latină, Mihail Manoilescu a fost un admirator al modelului economic fascist. Continuă povestea întrevederilor pe care le-a avut cu liderul italian (Magazin istoric, nr. 5/2021).

MANOILESCU ȘI MUSSOLINI OPT ÎNTÂLNIRI ÎN 14 ANI

CRISTIAN ȘTEFAN

Congresul Corporațiilor din mai 1932 era o manifestare cu iz propagandistic a autorităților italiene, la care fuseseră invitate personalități ale lumii științifice, precum și politicieni și publiciști din străinătate. Pe Manoilescu, aflat în faza de familiarizare cu doctrina și practica corporatistă, congresul îl interesa „enorm”. Dintre italieni, erau prezenți atât fruntași ai regimului fascist, cum erau mareșalul Italo Balbo, desemnat președinte al Congresului, miniștrii Bottai și Alfieri, precum și doctrinari reprezentativi, precum Ugo Spirito, Carlo Emilio Ferri, Gino Arias – dintre care unii vor rămâne apropiați de persoana și de scrierile lui Manoilescu.

Mihail Manoilescu la deschiderea Expoziției și târgului de mostre ale industriei din România Mare, 1921

Numele cel mai cunoscut dintre cărturarii străini invitați la Ferrara era cel al economistului german Werner Sombart (1863 – 1941), care se adresase celor prezenți vorbind liber într-o frumoasă limbă italiană, pe care o stăpânea ca fost student la Roma și Pisa. Manoilescu luase cuvântul, tot în italiană, imediat după el, dar citindu-și textul pregătit dinainte. „Trebuie să fii român ca să ai îndrăzneala de a vorbi după Sombart și de a cânta după Caruso”, comenta el dezinvoltura gestului său. Își începu discursul cu o impresionantă figură de stil măgulitor-lingușitoare la adresa gazdelor, comparând importanța istorică a Revoluției Franceze cu cea a experienței fasciste din Italia. El se servea pentru aceasta de figu-

ra filosofului german Immanuel Kant, reputat, între altele, pentru faptul că se plimba în fiecare seară pe unul și același traseu, binecunoscut de concetățenii săi din Königsberg. Totuși, într-o seară, schimbându-și traseul, el porni către vest, ieșind în fața curierului care aducea vești despre Revoluția Franceză. Dacă ar fi fost astăzi în viață, el s-ar fi îndreptat către sud, declara Manoilescu, așteptând vești din Italia fascistă. Această întorsătură de frază de efect i-a adus, așa cum era de așteptat, ropute de aplauze din partea asistenței. Numai cine a fost aplaudat de italieni știe ce sunt aplauzele, scria el în memorialistică despre discursul său, „ce provocase explozia în punctul calculat dinainte”. Încheia la

Catedrala „Sf. Nicolae”

și a intrat în țară la Satu Mare, de unde a ajuns la Gara Filaret din București, la jumătatea lunii mai 1921, după un periplu care a durat aproape cinci luni.

Ceremonia reînălțării rămășițelor pământești ale lui Nicolae Xenopol a avut loc la Cimitirul Bellu, miercuri 18 mai 1921.

Așa cum informează ziarul *Universul*, din 19 mai 1921, la ceremonie au luat parte membri de familie, reprezentanți ai Guvernului și Partidului Conservator-Democrat, foști colegi de la Baroul de avocați din București, Academia de Comerț, Ministerul de Industrie și Comerț. Din partea Corpului diplomatic acreditat la București au fost prezenți miniștrii Marii Britanii, Franței, Italiei și însărcinatul cu Afaceri al Olandei.

Cel mai important vorbitor de la ceremonia funerară a fost Take Ionescu, ministrul Afacerilor Străine, șeful Partidului Conservator-Democrat din care a făcut parte și Nicolae Xenopol. Acesta a clogiat personalitatea lui Nicolae Xenopol ca „orator minunat, ziarist de seamă, avocat de frunte, economist strălucit” și luptător pentru înfăptuirea idealului reînălțării naționale a României.

Imagine de la Simpozionul organizat în anul 2017 în Japonia pentru marcarea celor 100 de ani de la sosirea la Tokyo a primului reprezentant diplomatic român

Referindu-se la misiunea în Japonia a lui Nicolae Xenopol, el a spus: „După rugăciunile mele stăruitoare primise greaua sarcină să meargă în Extremul Orient, ca să ducă el, cel dintâi, cuvântul și vaza României la aliata noastră cea mai depărtată. Din Japonia, Xenopol mi-a trimis, cu toate greutatea comunicății, minunate scrisori, din care unele mi-au sosit după ce plânsesem moartea lui prematură. Nicu Xenopol își înțelegea misiunea lui de ministru al României ca un apostolat. Începuse deja o serie de conferințe asupra României și a legitimității revendicărilor ei. Știu de la colegii lui din Corpul diplomatic din Tokyo, că trimisul nostru avusese un mare succes și că era nu numai stimat și iubit de toți, dar era și admirat pentru chipul cum ducea războiul cel sfânt în contra celor care au provocat marele cataclism [...] A murit acolo, departe de țară, departe de familie, de prieteni, departe de tot ce fusese viața lui, neavând lângă el decât pe soția în veci neconsolată, care cu atâtea pictate a așteptat ziua de azi, în care cel puțin trupul soțului, care a iubit-o și pe care l-a iubit, va fi aici și încredințat pentru vecie pământului românesc, pământului pentru a cărui sporire și slavă Nicu Xenopol și-a dat viața. Fie-i țărâna ușoară!”

La catafalcul lui Nicolae Xenopol au mai vorbit P. Dobrescu din partea Baroului, G. Tașcă din partea Academiei și M. Manolescu din partea Ministerului Industriei și Comerțului, clogind meritele celui dispărut, ca avocat și economist. La sfârșitul ceremoniei, sicriul a fost coborât în cavoul familiei situat în apropierea Capellei, Figura 52.

Misiunea în Japonia a lui Nicolae Xenopol, încredințată acestuia de Guvernul român, trebuie evaluată și apreciată atât pentru obiectivul său important pe care l-a urmărit cât și pentru circumstanțele excepționale în care a avut loc, în special situația grea, incertă în care se afla România din cauza evoluțiilor militare imprevizibile de pe întregul front al Primului Război Mondial.

Având în vedere demersurile întreprinse, în urmă cu 104 ani, de N. Xenopol în calitate de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României împreună cu autoritățile japoneze, care au condus la stabilirea relațiilor diplomatice între România și Japonia, asigurând astfel bazele oficiale ale dezvoltării viitoare a legăturilor de prietenie și colaborare dintre cele două state, se cuvine să-i aducem, mereu, prinosul nostru de recunoștință, pe deplin meritat, pentru devotamentul său și sacrificiul suprem făcut spre binele ambelor țări. ■

Benito Mussolini și Italo Balbo (primul din stânga lui)

său, industriașul piclar Dumitru Mociorniță.

Adeziunea publică la corporatism a lui Manoiilescu a avut loc în cursul ședinței Senatului din seara zilei de 17 august 1932, consacrată dezbaterilor pe marginea Mesajului pe care noul Guvern îl adresase Parlamentului. Discursul său avea două părți distincte – una, strict politică, în care își explica acțiunile sale în favoarea Restaurăției și ca ministru în 1930 – 1931, precum și, punctual, în problema conversiunii datoriilor agricole, și o a doua, în care argumenta avantajele sistemului corporatist în raport cu cel democratic.

La începutul intervenției, Manoiilescu anunțase o interpeleare cu caracter mai degrabă tehnic, privind pregătirea și înzestrarea armatei (la care ministrul de resort avea să îi răspundă la 2 septembrie). De aici, discursul alunecase către o chestiune mai generală, ținând de (in)capacitatea statului român democratic de a se ridica la nivelul așteptărilor cetățenilor. Principiile de continuitate, competență

și răspundere, neasigurate de statul actual, puteau fi asigurate doar de statul corporatist sau, în formularea ideologului nostru, de regatul românesc corporativ. Sistemul corporatist, pe care îl descria drept asocierea organică a corporațiilor, a breslelor, era natural și tradiționalist. Înfiptuirea lui trebuia însoțită de descentralizarea administrativ-teritorială a țării, ținând cont de tradițiile istorice, mergând până la federalizare.

CA SĂ NU SPARGĂ VESELA DE PORȚELAN

Declarația sa de adeziune la corporatism a stârnit la început surpriza, apoi dezaprobarea unui grup de senatori național-țărăniști. Respingând criticile lui Manoiilescu la adresa funcționării nesatisfăcătoare a regimului democratic, Madgearu declara că acesta exprima în măsura cea mai mare posibilă voința și interesele cetățenilor, iar competența, continuitatea și responsabilitatea statului erau

asigurate nu de conducerea politică, ci de aparatul administrativ descentralizat.

Trecând la dezbaterile doctrinare privind corporatismul, Manoiilescu reproducea în memorialistică fraza pe care i-ar fi adresat-o Madgearu: „Cunosc raporturile dvs. cu Mussolini și dorința dvs. veche de a încerca să jucați un asemenea rol în țara noastră”. Acest citat, preluat ca atare în numeroase lucrări istoriografice, nu era însă reproduș întocmai, ci sintetiza, mai degrabă, două luări de cuvânt, aparținând parlamentarilor național-țărăniști Constantin Corodeanu și Virgil Madgearu.

Constantin Corodeanu făcea aluzie, sub forma unei întrebări-constatare, la intimitatea doctrinară dintre Manoiilescu și regimul fascist italian. Reproducerea în continuare schimbul de replici pe această temă.

„Virgil Madgearu: D-l Manoiilescu a nutrit atâtea timp visul de a fi un Mussolini aici în România [...]

Mihail Manoiilescu: D-le Madgearu, este o vorbă românească: să nu pictezi pe dracu' pe perete.

Virgil Madgearu: Eu nu pictez pe dracu' pe perete, dar nici nu mă pictez Dumnezeu, ca să mă închin la mine, cum faci d-ta.”

Chiar dacă Manoiilescu s-a străduit, atunci și mai târziu, să taxeze drept „copilărie” afirmațiile lui Madgearu, eticheta de emul al lui Mussolini – odată pusă – avea să îl însoțească în tot restul carierei publice.

Continuând discuția, Constantin Corodeanu afirma că sistemul corporatist fascist pleca de la o premisă greșită și ajungea la concluzii odioase, fără să detalieze subiectul. Manoiilescu

modul ditirambic, afirmând că în Italia se pregăteau formele noi care vor încadra de acum încolo viața popoarelor. Venise să soarbă din această sursă de idei originale și creatoare, care era fascismul, pentru a duce înapoi în România câteva picături din noua înțelepciune romană, veșnic renăscută. Acest episod, adus și readus periodic în atenție de adversarii săi științifici și politici, avea să contribuie mult la promovarea imaginii unui Manoiilescu aflat la remorca fascismului italian și, în plus, avid de succese oratorice facile, obținute prin abdicarea de la rigurile discursului academic.

ADEZIUNEA PUBLICĂ LA CORPORATISM

După încheierea manifestării, Manoiilescu s-a îndreptat spre Roma unde, potrivit cererii sale anterioare, a fost primit la 9 mai de Mussolini. În memorialistică însă, el puna acest eveniment într-o altă lumină, scriind că, dintre participanții la Congres, numai Sombart și el fuseseră chemați de dictatorul fascist – când, de fapt, el îi solicitase primirea în audiență. Chemarea putea fi valabilă, cel mult, pentru Sombart...

La a patra (și a treia în *tête-à-tête*) întâlnire a lor, Mussolini se arăta încântat de figura de stil cu Kant, pe care dorea să o popularizeze. Manoiilescu și-a prezentat impresiile despre lucrările Congresului, care i s-au părut, mai degrabă, un soi de ceartă între avocați asupra interpretării textelor care reglementau juridic corporatismul, rămânând la suprafața lucruri-

*Economistul german
Werner Sombart*

lor, după care și-a manifestat mirarea că nu s-au prezentat realizările concrete ale regimului italian. Ideologul român și-a exprimat părerea că fascismul ar trebui să evolueze social mai spre stânga, idee cu care dictatorul se declara de acord.

În ultima ei parte, convorbirea a alunecat pe teme de actualitate politică. Mussolini se interesa de planul unei Confederații Dunărene, inițiat de diplomația franceză, pe care îl admitea, cu condiția să nu afecteze interesele Italiei în zonă.

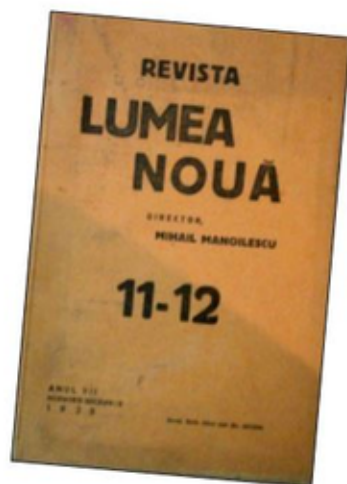
Nu poți fi mai catolic decât Papa și nici mai corporatist decât Mussolini, comenta Manoiilescu în memorialistică. Peste ani (atunci când lanțul de iubire se rupsesse în câteva locuri), avea să indice și motivul acestei situații: corporatismul italian (de la care venise să soarbă idei originale și creatoare) nu a fost niciodată profund și organic. Ideologul român tindea spre o construcție social-economică organică a corporatismului, în timp ce în varianta oficială italiană, inspirată de Duce, prevala dimensiunea politică dictatorială. Dar cel vizat nu avea să-i afle niciodată

părerea în această privință. Iar celor care puneau semnul egalității între corporatism și fascism, obișnuia să le răspundă că nimic nu l-ar fi împiedicat să declare pe față, dacă ar fi fost adevărată, încadrarea sa politică în rândul fasciștilor.

Înapoiat în țară, Manoiilescu a început publicarea revistei *Lumea Nouă*, care prezintă importanță atât pentru evoluția gândirii și acțiunii corporatiste în țara noastră, cât și pentru laboratorul de creație al lui Manoiilescu, privit ca ideolog al naționalismului economic.

După demisia Guvernului Iorga, regele încredințase mandatul de formare a noului guvern lui Alexandru Vaida-Voevod, care anunța data noilor alegeri parlamentare pentru iulie 1932. Cum prezența în Parlament era, pentru Manoiilescu, „o problemă capitală”, el candida pentru un mandat de senator pe locul rezervat Colegiului Industrial al Camerei de Comerț și Industrie. După o campanie agitată, era ales în dauna contracandidatului

*Publicația inițiată
și condusă
de Mihail Manoiilescu*

În aceste condiții, regimul democratic și economia de piață trebuia să cedeze locul unei organizări social-economice de orientare corporatistă.

La încheierea lucrărilor Congresului, au fost trimise câte o telegramă regelui Italiei și premierului Mussolini, după textul propus de Manoiilescu. A doua zi, la 18 noiembrie 1932, el îl întâlnea pentru a cincea oară (și a patra oară în particular) pe Mussolini. La început, oaspetele de la București și-a exprimat opiniile laudative despre manifestarea științifică, după care discuția s-a îndreptat către teme politice de actualitate. Mussolini se arăta de acord cu poziția din acel moment a ministrului român al Afacerilor Străine, Nicolae Titulescu, care condiționa ameliorarea relațiilor politice cu Uniunea Sovietică – și, eventual, încheierea unui tratat bilateral – de recunoașterea unirii Basarabiei. Cu autorizarea Ducelui, Manoiilescu i-a furnizat această informație lui Titulescu, care, la rândul său, i-a răspuns printr-o telegramă de mulțumire la Napoli, unde ajunseseră, între timp, soții Manoiilescu.

Tot în cadrul întrevederii a fost abordată și problematica paneuropeană, căreia Manoiilescu îi acorda în acel moment o certă importanță. În context, el i-a vorbit Ducelui cu căldură despre liderul acesteia, contele Coudenhove-Kalergi (*Magazin istoric*, nr. 5/2003), care până atunci încercase în zadar să obțină o întrevedere cu Mussolini. Cu recomandarea lui, liderul paneuropean era primit la Roma peste puțin timp.

După doi ani de „pregătire răbdătoare și temeinică în răspândirea ideilor corporatiste”,

Richard von Coudenhove-Kalergi, căruia i-a mijlocit o întâlnire cu liderul italian

Manoiilescu anunța înființarea, sub președinția sa, a Ligii Național-Corporatiste la 23 noiembrie 1933. Acest eveniment era redactat într-un stil la fel de bombastic și de gol de conținut ca și cel întreprins de alte formațiuni politice, deși ideologul combătea acest mod de adresare, iar pe fond combătea partidismul, în care vedea expresia dezbinării naționale.

Noua formațiune își propunea organizarea național-corporativă a țării și o restructurare gospodărească a vieții naționale, pe care statul democratic nu era în stare să o realizeze. Se propunea constituirea a două mari categorii de corporații: economice, care organizau producția țării, și social-culturale. Împreună, ele asigurau pacea socială, reprezentarea proporțională a regiunilor, o cumpănă dreaptă între români și minoritari și grijă față de banul public. Tot corporațiile alcătuiau cele două Camere ale noului Parlament – Camera Economică (în locul Adunării Deputaților), care urma să îi cuprindă pe

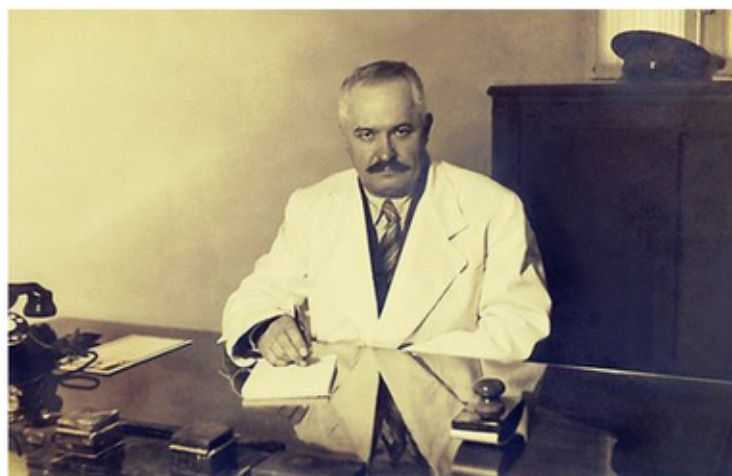
reprezentanții agricultorilor, industriașilor, meseriașilor, lucrătorilor, comercianților și funcționarilor particulari, și Senatul Social-Cultural (în locul Senatului), format din trimișii cultelor religioase, armatei, magistraturii, școlilor și ai funcționarilor de stat, precum și ai intelectualilor liber-profesioniști – medici, avocați, ingineri, artiști etc.

Anunțul constituirii noii formațiuni, scria Manoiilescu, ar fi fost întâmpinat în toată țara „cu cea mai mare însuflețire”, așa încât exista un „număr enorm” de înscrieri. Este greu de apreciat până la ce punct se lăsa protagonistul nostru în voia visurilor sale politice și de la ce punct încolo brava în fața opiniei publice. În fapt, audiența populară era restrânsă, iar avalanșa de înscrieri era o himeră. Locul pe scena politică românească al noii formațiuni era cu totul periferic, așa încât, după aproximativ doi ani de la înființare, nimeni – nici chiar fondatorul ei – nu mai vorbea despre Ligă.

În ianuarie 1934, Manoiilescu conferența la Institutul Social Român despre „Sistemul economic italian” și la Institutul de Cultură Italiană despre „Universalitatea fascismului”, conferințe la care au asistat și diplomați de la Legația Italiei la București.

În martie același an, apărea un interviu pe tema corporatismului, acordat de Manoiilescu ziarului *Corriere della Sera* din Milano, în care vorbea despre progresele corporatismului în România și perspectivele unei apropiieri politice de Italia.

(Va urma)

Industriașul Dumitru Mocionă,
pe care Manoiilescu l-a învins la alegerile pentru Senat

Îl atenționa că făcea o confuzie voită între fascism și corporatism. Fascismul era o revoluție, pe când corporatismul era construcția care urma această revoluție și păstra pe cea revoluției din care ieșise. Nu însemna că oricine propunea, pe cale constituțională, ideea unei reprezentări corporative a națiunii este fascist și recunoștea tot cortegiul de fapte al revoluției fasciste. Statul corporatist, continua Manoiilescu, însemna era gospodarilor, prin opoziție cu statul de astăzi, care întruhipa era demagogilor. În replică, Corodeanu îl asigură că și el își dorea o lume nouă (aluzie la statul țărănesc), dar nu pe cea imaginată de Manoiilescu.

Presa cenzurată din Peninsula a reacționat favorabil, pe alocuri chiar „a exultat de bucurie“, la anunțul adesiunii lui Manoiilescu la corporatism. Ziarul de larg tiraj *Corriere della Sera*, de pildă, reproducea câteva fraze din cuprinsul declarației de la Senat, în care Manoiilescu evidenția deficiențele funcționării statului democratic și recomanda, ca soluție, adoptarea

sistemului social-economic corporatist în România.

Autoritățile italiene nu s-au mulțumit să adreseze doar simple felicitări pentru prestația lui Manoiilescu de la Ferrara și anunțul adesiunii sale la corporatism. La sfârșitul lui septembrie, ele trimiteau o invitație de participare la Congresul Academiei Italiene, însoțită de bilete de tren și de rezervări la hotelurile de lux „Excelsior“ și „Grand“ din centrul Romei pentru soții Manoiilescu – toate cheltuielile fiind suportate de Fundația Volta, care sponsoriza manifestarea. Din România, mai fuseseră invitați Iorga (care a trimis comunicarea, fără să participe personal) și Argetoianu, a cărui prezență dezagrabilă „îi întuneca bucuria“ șederii la Roma. Cunoșcând relațiile tensionate dintre cei doi, Dimitrie Ghica, fostul lor coleg din Guvernul Iorga, revenit ca ambasador în Italia, nu i-a invitat la dejun, cu explicația doar pe jumătate glumească că se vor încăiera între ei și îi vor sparge vesela de porțelan, aflată pe inventarul Legației.

PERSPECTIVELE APROPIERII POLITICE DE ITALIA

Congresul cu tema „Europa“, organizat sub auspiciile Academiei Italiene, își propunea să genereze o dezbatere pluridisciplinară privind destinația culturii și al civilizației europene, în general, și soluțiile la criza economică aflată în desfășurare, în particular. Manoiilescu îl califica, exagerându-i însemnătatea, drept cea mai strălucită reuniune de intelectuali organizată în Europa în întreaga perioadă interbelică.

Ideologul român a prezentat o comunicare din sfera filosofiei istoriei, în care aprecia corporatismul drept unica formulă prin care popoarele Occidentului se puteau adapta la noile realități economice. Distrugerea monopolului industrial european impunea micșorarea exigențelor capitalismului, începând cu scăderea nivelului ratei dobânzii.

Afiș de propagandă al Ligii Național-Corporatiste

ATITUDINI DIFERITE FAȚĂ DE NORD STREAM II

Ulterior, experiența pozitivă a președinției slovace a Consiliului U.E. (în a doua jumătate a anului 2016) a nuanțat semnificativ poziționarea țării. Între U.E. și V4, Slovacia favorizează instituționalizarea cooperării între statele zonei euro, așa după cum o învederează susținerea Bratislavei pentru proiectul unei Europe cu mai multe viteze, cu un nucleu dur deschis celor ce doresc și pot să i se alăture, instituirea unui buget separat al zonei euro și înființarea unui Birou al Procurorului Public European (proiect față de care se opun Ungaria și Polonia). Delimitându-se de pozițiile parlamentarilor slovaci de extremă dreaptă (aparținând Partidului Poporului – Slovacia Noastră), ce militează pentru organizarea unui referendum de ieșire a Slovaciei din U.E. și, în general, de retorica eurosceptică din trecut, la începutul lunii ianuarie 2017, Guvernul condus de prim-ministrul slovac Robert Fico a cerut liderilor europeni să nu cedeze

tentației organizării unor referendumuri de tip Brexit. Mai mult decât atât, în contrast cu retorica anti-islamică precedentă ce critica politica europeană de migrație masivă, în cursul unei întrevederi cu cancelarul german Angela Merkel, din aprilie 2018, Fico a subliniat că fiecare țară europeană trebuie să

*Premierul slovac Robert Fico
și cancelarul german Angela Merkel*

contribuie la soluționarea crizei refugiaților. Pe ansamblu, integrarea aprofundată în cadrul U.E. este răspunsul Bratislavei la amenințarea marginalizării grupului V4 în cadrul U.E.

Pe de altă parte, semnând declarația comună „Europa puternică – Uniune de Acțiune și Încredere” a V4, dată publicității la începutul lunii martie 2017, Slovacia s-a angajat să întărească rolul statelor naționale în procesul de luare a deciziilor la nivel comunitar. Mai mult decât atât, Guvernul Fico a mizat pe forța grupării regionale atunci când a implicat-o în activități comune în cadrul U.E. menite a apăra interesele naționale ale Slovaciei și ale altor țări est-europene. Din acest punct de vedere este relevantă

lupta sa împotriva standardelor duble ale calității alimentelor vândute de companiile multinaționale sub același brand pe piețele europene – de calitate superioară pentru consumatorii vest-europeni (de exemplu, din Austria) și calitate inferioară pentru consumatorii est-europeni (de exemplu, din Slovacia). Așa poate fi interpretată inițierea de Guvernul de la Bratislava, la Varșovia, în martie 2017, a unui summit V4 extraordinar, consacrat eliminării dublului standard în ceea ce privește calitatea produselor alimentare vândute în U.E.

O anume ambivalență o regăsim și în pozițiile adoptate de Guvernul slovac în sectorul securității energetice. Pe de o parte, Slovacia urmărește să-și extindă conexiunile energetice cu partenerii din Europa Centrală în vederea integrării piețelor de gaz din regiune. Pe de altă parte, în pofida opoziției instituționalizate a grupului V4 față de proiectul Nord Stream II, fiind dependentă de gazul rusesc și interesată de exportul acestuia către Ucraina, Slovacia a îngăduit dezvoltarea de către Gazprom pe teritoriul său a capacităților de tranzit ale gazului rusesc, esențiale pentru succesul proiectului Nord Stream II.

DIFERENȚE ECONOMICE STRUCTURALE ȘI DE VIZIUNE

Inițial, Ungaria lui Viktor Orbán părea decisă să-și „redobân-

Reuniunea Parteneriatului Estic din 2017

S-a discutat mult la noi dacă România ar fi fost bine sau nu să facă parte din Grupul de la Vișegrad. Mai puțin despre cum s-a constituit și cum a evoluat această organizație și mai ales dacă mai are relevanță (Magazin istoric, nr. 5/2021).

GRUPUL DE LA VIȘEGRAD TREI DECENII DE EXISTENȚĂ

ADRIAN POP

Nord Stream II, un subiect de dispută în interiorul Grupului de la Vișegrad, în ciuda opoziției instituționalizate afișate

Diferențele dintre răspunsurile individuale ale țărilor V4 la criză pot fi explicate prin percepțiile diferite față de cauzele și remediile crizei zonei euro și viitorul proiectului european în general. Ele au fost și continuă să fie marcate de ruptura dintre două culturi politice opuse, responsabile de existența unui pol „suveranist” și a unui „pro-european” în cadrul U.E.

Slovacia – singura dintre țările V4 care au aderat la uniunea economică și monetară, în ianuarie 2008 – a părut că regretă apartenența la zona euro pe parcursul crizei, încercând, fără succes, să se opună salvării Greciei de la faliment. Pentru a

intra în euro-zonă, Slovacia implementase o serie de reforme curajoase și impopulare menite a controla mai bine finanțele publice și a satisface cerințele necesare accederii. Conform acordului din iulie 2011, ea s-a văzut însă în situația de a fi obligată să

contribuie cu echivalentul a circa jumătate din bugetul său pentru salvarea unei țări ce beneficiase timp de trei decenii de fonduri europene nerambursabile, dar care a ignorat sistematic criteriile specifice zonei euro și și-a falsificat finanțele publice.

Un vals diplomatic la nunta din 2018 a ministrului de Externe al Austriei, Karin Kneissl, care a ținut să îl aibă ca invitat pe președintele Federației Ruse, Vladimir Putin

așa-numitului club al „prieteniilor coeziunii”, din care fac parte țările Grupului de la Vișegrad, prin oferirea de avantaje naționale unor membri individuali ai acestuia, în detrimentul unui rezultat mai bun de ansamblu la nivel de grup.

Poziții aproape identice au fost îmbrățișate de membrii V4 în ceea ce privește vecinătatea estică a U.E. Alături de Suedia, Polonia a fost, în 2009, inițiatorul lansării, la Praga, a Parteneriatului Estic – inițiativă menită să dezvolte relațiile dintre U.E. și șase țări cu care aceasta se învecinează la răsărit (Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina), ce s-a bucurat de o largă susținere din partea celorlalte țări membre ale Grupului de la Vișegrad.

MAI CURÂND EUROSCEPTICE, SUVERANISTE ȘI PRO-RUSE

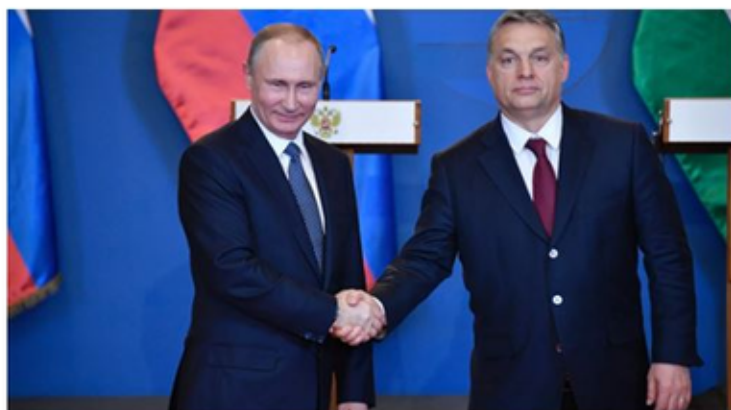
Față de Balcanii Vestici, pozițiile țărilor V4 au fost inițial mai puțin coezive. Dacă Republica Cehă, Ungaria și Slovacia au acordat de la bun început prioritate regiunii în agendele lor de politică externă, Polonia, implicată profund în dimensiunea estică a Politicii Europene de Vecinătate (PEV), a fost cea mai

puțin angajată dintre țările V4 în această regiune. Președinția U.E. (în a doua jumătate a anului 2011) și cea a Grupului de la Vișegrad (iulie 2012 – iunie 2013) au oferit însă Poloniei prilejuri de a-și spori implicarea în regiunea Balcanilor Vestici, realizând că nu va putea să-și realizeze ambițiile de a modela PEV fără o angajare mai activă și pe dimensiunea sa sudică. Și tot Polonia, în februarie 2011, prin vocea aceluiași ministru de Externe ce lansase Parteneriatul Estic, Radosław Sikorski, a propus crearea unei fundații europene pentru susținerea democrației în toate țările aparținătoare vecinătății U.E. (European Endowment for Democracy) –, inițiativă care în 2011, la finele mandatului Poloniei la președinția rotativă a U.E., a fost agreată de restul țărilor membre ale U.E.

Poziții comune au fost prezentate de țările V4 și în problema crizei refugiaților. În fapt, tocmai criticarea sistemului cotelor impus de Bruxelles și măsurile concrete de stopare a valurilor de refugiați au remodelat, încă o dată, alături de regimurile politice conservatoare și autoritare de dreapta, identitatea Europei Centrale, impunând-o ca atare în conștiința publică. Iar aceasta cu atât mai mult cu cât Austria (care, deși aparține Europei de Vest în sistemul O.N.U., prin așezare,

istorie și legături multidimensionale, își definește apartenența la Europa Centrală), prin coloratura guvernului și pozițiile adoptate, a părut că desăvârșește această percepție publică a Europei Centrale. Într-adevăr, Guvernul austriac al cancelarului Sebastian Kurz s-a aliniat multora dintre pozițiile pro-rusești și anti-imigrație ale lui Viktor Orbán, iar colaborarea dintre Austria și țările V4 s-a intensificat în timpul președinției maghiare a Grupului de la Vișegrad (iulie 2017 – iunie 2018). Focalizată pe dezvoltarea infrastructurii de transport, susținerea Balcanilor Vestici pe calea europeană și întărirea frontierelor externe ale U.E., colaborarea a antrenat formate extinse de cooperare precum Vișegrad plus (V4+), Triunghiul Slavkov (Austria, Republica Cehă, Slovacia) sau Inițiativa celor Trei Mări (proiect inițiat în 2016, ce reunește 11 membri, majoritatea, cu excepția Austriei, aparținând statelor ce s-au alăturat U.E. începând cu 2004). Prezența Austriei în aceste forumuri de cooperare regională ce gravitează în jurul țărilor V4 exprimă dorința Austriei ca prin multiplicarea instrumentelor sale de politică externă să poată să-și asume un rol mai important în cooperarea pe plan regional și european. În fapt, Austria a sperat să devină un dublu pod: între membrii vestici și estici ai U.E., pregătind terenul unei Uniuni mai coezive în perspectiva preluării de către Viena a președinției Consiliului U.E.; și între U.E. și Rusia, în perspectiva unei detensionări a relațiilor dintre Occident și Kremlin.

Mai recent, în noiembrie 2020, cele două țări plasate în avangarda Grupului de la Vișegrad, Ungaria și Polonia, s-au

*În ultima sută de ani, Budapesta și Kremlinul
au colaborat în mai mare măsură decât s-au confruntat*

dească suveranitatea“ cu orice preț, refuzând ultima tranșă a împrumutului F.M.I. pe care-l contractase anterior, renaționalizând fondurile private de pensii și impunând taxe suplimentare băncilor și companiilor multinaționale. După ce a adoptat o nouă Constituție – ce a consolidat puterea executivului în detrimentul separației puterilor în stat (aprilie 2011) – și o avalanșă de legi (200 într-un an și jumătate), între care și una ce a înăspriț regimul mass-mediei, deteriorarea dramatică a situației financiare a țării l-a determinat pe Orbán, la cumpăna anilor 2011 – 2012, să apeleze din nou la F.M.I. Retorica anti-Soros și anti-imigrație plasează însă în continuare Budapesta în avangarda polului „suveranist“ din cadrul U.E.

Confruntate cu perspectiva unui nucleu european format în jurul euro-zonei, Republica Cehă și Polonia au avut reacții opuse. Sub Václav Klaus, Republica Cehă s-a pronunțat în repetate rânduri împotriva monetei unice, manifestându-și satisfacția față de neapartenența la zona euro. Rejctând *de plano* ceea ce el numea „sclavia euro“,

Klaus era dispus să riște plasarea țării sale pe orbita unui cerc concentric secundar al U.E. Pentru Klaus, o Europă fiscală sau redistributivă era un proiect născut mort din start. Între perspectiva salvării țărilor europene supra-îndatorate și dezintegrarea europeană, Klaus o prefera pe cea din urmă. Prin contrast, Polonia, deși profund atașată suveranității sale din rațiuni istorice și nemembră a euro-zonei, s-a plasat în avangarda celor care au susținut oportunitatea plasării proiectului european pe o linie de dezvoltare federalistă. Pe de altă parte însă, caracterul similar al sistemelor bancare ceh și polonez, manifestat prin predominanța băncilor din zona euro și existența unor puternice autorități naționale de supraveghere bancară, a determinat Republica Cehă și Polonia să adopte poziții similare, de sprijinire prudentă a proiectului european al Uniunii Bancare.

Un alt domeniu în care pragmatismul economic a reprezentat temelia adoptării unor poziții comune a fost politica de coeziune. Datorită unei planificări adecvate și implementării unei strategii eficiente de absorbție,

fondurile primite de țările V4 în cadrul politicii de coeziune au contribuit semnificativ la reducerea decalajelor acestor țări față de restul țărilor U.E. Beneficiare nete ale bugetului U.E., ele au făcut lobby la Bruxelles pentru un buget sporit al U.E. în viitorul exercițiu bugetar, inclusiv la capitolul fonduri de coeziune. Prin contrast, contributorii neti la bugetul U.E., în frunte cu Germania, au insistat pe o cheltuie mai bună și mai inteligentă a fondurilor politicii de coeziune, ca argument pentru plafonarea sau chiar diminuarea lor. Deși vital interesate să-și coordoneze pozițiile pentru negocierea Cadrelor Financiare

*Ministrul polonez de Externe
Radosław Sikorski*

Multianual 2014 – 2020, țările V4 au înregistrat doar un succes parțial în acest domeniu la nivel de grup, coordonarea dovedindu-se în practică mai dificil de implementat decât se scontase. Cauzele au fost multiple, incluzând diferențe economice structurale și de viziune strategică privitoare la viitorul U.E. între țările V4, dar și încercarea unor țări net contribuitoare de a destrăma coeziunea

RUGUL APRINS ȘI LEGIONARI

Părintele Daniil Sandu Tudor la Schitul Rarău

MARIUS VASILEANU

În pandemia de dezinformări, de intoxicații și de fake news, manifestată inclusiv pe teme religioase și spirituale, care a început cu mai mulți ani în urmă, după 1989, câteva dintre acestea fac referire și la Rugul Aprins. Cea mai puerilă și absurdă dezinformare de acest tip este că Rugul Aprins ar fi, vezi Doamne, o mișcare cu profil legionar.

Am mai scris, aleatoriu, inclusiv aici, pe acest subiect, dar revin pentru că, descopăr, asemenea falsificări continuă să penetreze pe alocuri ori să apară sub neașteptate forme. Una dintre aceste flagrante minciuni este că Sandu Tudor (*Magazin istoric*, nr. 12/2017), întemeietorul Rugului Aprins, ar fi fost un simpatizant, ba chiar membru al Mișcării Legionare.

Mai nou, am descoperit-o într-un minuscul volum al unei grupări pseudo-religioase pornite în siajul „învățăturilor” arhitectului George Văsâi (1935 – 2001). Am arătat într-un articol separat, dedicat lui George Văsâi (*Magazin istoric*, nr. 1/2020) traseul sinuos avut de acesta. Un tânăr capabil care deținea toate datele unei frumoase cariere de arhitect, născut într-o familie de oameni foarte credincioși, căci amândoi părinții au hotărât să meargă la mănăstire pentru a se dedica vieții monahale, atunci când unicul lor fiu era deja student și aparent pe picioare proprii.

George Văsâi, un apropiat al multor oameni ai Bisericii încă din copilărie, ajunge în studenție într-un pelerinaj pe Rarău la schitul păstorit de părintele Daniil Sandu Tudor, fiind însoțit de doi colegi de facultate. Acești colegi își amintesc că părintele Daniil, a cărui intuiție era deosebit de acută, l-a avertizat încă de pe-atunci pe studentul

George Văsâi despre pericolele unor practici pseudo-spirituale precum spiritismul. George Văsâi însuși își notează că părintele Daniil l-a atenționat chiar asupra unor posibile „alunecări” de ordin mental în ceea ce-l privește.

UN ALTFEL DE MODUS VIVENDI

Arestat în lotul Rugului Aprins, alături de ceilalți confracți, viața lui George Văsâi intră în vrie.

Închisoarea Aiud

impus în conștiința publică europeană printr-o decizie fără precedent în istoria recentă a construcției europene. Ele au decis să blocheze prin veto bugetul U.E. pentru perioada 2021–2027 (buget care, între altele, este destinat și asistenței pentru atenuarea consecințelor pandemiei de COVID-19), întrucât legea bugetară prevede o clauză care condiționează accesul la bani de respectarea statului de drept. Provenind de la două țări central-europene bine-cunoscute pentru pozițiile lor autoritare (în Ungaria puterea executivă s-a consolidat

mult, iar în Polonia independența justiției și libertatea presei au fost mult diminuate), dar și populiste și naționaliste, atitudinea în sine nu este una surprinzătoare și se potrivește cumva cu tendințele politice de ansamblu ale perioadei post-normale pe care o trăim. Cu toate acestea, într-o perioadă de profundă criză europeană și globală generată de pandemie, acest deficit de solidaritate este departe de a fi unul normal.

Exemplele menționate sugerează retrospectiv, din perspectiva a trei decenii de existență, următoarea concluzie: plasate

inițial în avangarda țărilor est-europene ce au îmbrățișat calea europeană și euro-atlantică, în prezent țările Grupului de la Vișegrad se poziționează mai aproape de polul eurosceptic, suveranist și pro-rus din cadrul U.E., decât de cel pro-european, federalist și anti-rus al acestuia, ceea ce nu exclude însă și existența unor poziții naționale contrare sau ambivalente în anumite domenii și dosare din cadrul acestora – toate însă dictate de pragmatism și re-focalizarea pe preeminența intereselor naționale, în detrimentul celor comunitare. ■

RELĂȚIILE BUCUREȘTI – MOSCOVA VĂZUTE DE LA WASHINGTON

(Urmare din p. 50)

La 8 octombrie o telegramă a Ambasadei americane la București informa despre relatarea făcută de ambasadorul Franței, Pons, privind întâlnirea dintre ministrul Agriculturii Edgar Pisani și Ion Gheorghe-Maurer. Premierul român îl informase despre dezacordurile și deosebirile de păreri evidențiate în timpul vizitei lui Ceaușescu la Moscova. Sovieticii doriseră să obțină sprijinul României pentru Acordul de non-proliferație atomică, pe care ulterior ministrul de Externe Andrei Gromîko îl făcuse public. România refuzase forma propusă.

La 25 octombrie 1965 Washingtonul era informat că, pentru prima dată din 1948, în România nu s-a mai ținut „Luna prieteniei româno-sovietice”. Până atunci, între 7 octombrie și 7 noiembrie se succedau ma-

nifestări cu această tematică. Potrivit unei surse de încredere, un membru al C.C., neidentificat, l-a sunat pe redactorul șef adjunct al *Gazetei literare*, Ovid Crohmălniceanu, și i-a cerut să introducă în ultimul număr un articol despre Mihail I. Lermontov, spunându-i că nu se ține luna prieteniei, dar trebuie să se includă articole despre mari realizări culturale ruse. În timpul lunii prieteniei, nu se permiteau manifestări culturale occidentale. Anul trecut pentru prima oară în această perioadă s-au organizat o expoziție cu tema „Transporturi în S.U.A.” și alte manifestări occidentale. Românii procedează cu mare precauție, era concluzia raportului.

La ceremoniile organizate la Moscova la 7 noiembrie pentru aniversarea marii revoluții sovietice, România era reprezentată doar de Ion Gheorghe Maurer, care a fost ultimul

șef de delegație primit de Brejnev. Amânarea conferinței mișcării mondiale comuniste, care trebuia să condamne partidul comunist chinez, era văzută cu ușurare de conducerea de la București, care a profitat de conflictul sino-sovietic, dar privea cu teamă o posibilă apropiere între cele două țări.

Telegramele prezentate reflectă munca depusă de diplomații americani pentru a prezenta Washingtonului o imagine cât mai fidelă a noului curs al politicii duse de București față de Moscova, încercând să stabilească în ce măsură era vorba de o delimitare sinceră de U.R.S.S. și care puteau fi limitele sale. Desigur că cercetări ulterioare, deschiderea unor fonduri arhivistice azi inaccesibile (la București, Washington și Moscova) vor putea stabili mai sigur în ce măsură imaginea rezultată din aceste telegrame era cea corectă. ■

unde provin astfel de intoxicări, de ce se străduie – poate – unii să găsească un pedigree onorabil Mișcării Legionare prin preluarea forțată, prin fals, a unor personalități niciodată legionari, nici măcar simpatizanți, întru totul onorabile.

Nu este mai puțin adevărat că paragraful citat conține și cioburi de adevăr, așa cum îi stă bine unci dezinformări. Se cunosc angajamentele părintelui Arsenie Papacioc și cele ale părintelui Adrian Făgețeanu la legionarism. Cu precizarea că, atunci când au descoperit mistica reală, au abandonat doctrina legionară. Pe de altă parte, cum am mai subliniat aici, poetul Ion Barbu (Dan Barbilian) nu a avut nimic de-a face cu căutarea isihastă – ceea ce constituie fundamentul Rugului Aprins – date fiind excesele vieții sale intime. În sfârșit, poetul și medicul Vasile Voiculescu nu a avut nicicând de-a face cu legionarii, a refuzat constant orice angajament politic, fiind cu totul dedicat căutărilor de ordin spiritual.

În general, trebuie subliniat, niciunul dintre membrii emblematici ai Rugului Aprins nu a avut nimic de-a face cu legionarismul, cu excepția celor câțiva marginali despre care am amintit mai sus. Dimpotrivă, membrii marcanți, precum Sandu Tudor ori Alexandru Mironescu, au polemizat adesea cu legionarismul și cu reprezentanții săi.

Paradoxal, chiar dacă în ultimele decenii ale vieții s-a afirmat ca o personalita-

Ziarul Credința, o mostră a acelei forme de convivialitate specifică perioadei interbelice, rarism întâlnită în România de astăzi

te deosebit de puternică, fiind un duhovnic foarte căutat, părintele Arsenie Papacioc a fost un membru cu totul marginal al Rugului Aprins, unii cercetători considerând că nici nu poate fi socotit drept membru, întrucât a avut contacte pasagere cu Mănăstirea Antim. Părintele Papacioc a ajuns la Mănăstirea Antim în anul 1949, așadar după sistarea conferințelor Rugului Aprins.

Dar nici legionarii adevărați nu au agreat asemenea dezinformări. Unul dintre studenții Rugului Aprins, prezent la conferințele din anii '40, doctorul Nicolae Nicolau, are o perspectivă decentă asupra a ceea ce s-a petrecut atunci, acolo. Chiar dacă simpatiile sale legionare, de care nu s-a delimitat niciodată, au determinat arestul și ani grei de închisoare,

dr. N. Nicolau recunoaște în cele câteva mărturii caracterul pur spiritual al celor petrecute la Rugul Aprins. Singura „deformare”, provenită din convingerile sale politice, este aceea că Rugul Aprins ar fi fost o formă de rezistență premeditată la instalarea comunismului în România, uitându-se a sublinia „o formă implicită, iar nu explicită”.

FRUMUSEȚEA STĂ ÎN OCHII PRIVITORULUI

Într-o scriere cu caracter memorialistic apărută, din păcate, într-o formulă editorială foarte precară (text litografiat) la începutul anilor '90, doctorul Nicolae Nicolau face câteva mărturii prețioase, de o deosebită onestitate. Reamintesc, pe lângă seniorii Rugului Aprins, la întâlnirile din anii '40 petrecute la Mănăstirea Antim (București) s-au strâns, în timp, o seamă de tineri studenți. Printre aceștia: viitorii preoți și/sau monahi Nicolae Bordașiu, Andrei Scrima, Roman Braga, Antonie Plămădeală, dar și viitorul epidemiolog Traian Bălea, viitorul logician Valeriu Streinu, sau viitorul medic Nicolae Nicolau ș.a. Și aici procentul era net în defavoarea legionarilor, numai cel din urmă avea să-și manifeste până la finalul vieții credința

*Părintele
Andrei Scrima*

*Părintele Roman Braga
la cea de-a doua detenție*

După eliberare, se dovedește că nu a ieșit întărit spiritual din detenție, ci dimpotrivă. Practică în mod curent spiritismul, derivatele sale de ordin mental sunt din ce în ce mai grave, astfel încât ajunge să fie internat la Spitalul Nr. 9 (București), în secția de psihiatrică, de mai multe ori. Cu toate acestea, cum se mai întâmplă, asemenea persoane au o anumită putere de atracție, George Văsai și-a făcut câțiva adepți. Aceștia continuă și astăzi să editeze pretinse scrieri apocrife ale maestrului lor, să practice spiritismul etc.

Ei bine, într-un astfel de volum editat în mod evident după moartea lui George Văsai – dar apărut ilegal, în sensul că nu are nici ISBN, nu este trecută nici editura, nici anul apariției, intitulat *Acatistul Rugului Aprins. Sfatului și cugetării isihaste* și semnat părintele George Văsai – găsim următoarele informații referitoare la părintele Daniil Sandu Tudor sub semnătura autorului (pagina 9): „George, Ipodiaconul, cel mai mic în ierarhia văzută a Bisericii, dar cel mai iubit de Daniil ieroschimonahul, starețul schitului Rarău, duhovnicul și îndrumătorul meu, care prigonit de comuniști, bolnav în închisoarea Aiud, s-a săvârșit cu Duhul, sfintele sale oseminte se odihnesc acum, neștiute de nimeni, în cimitirul dureroasei închisori din Aiud, loc de pocăință și ispășire a celor mai dârji dintre legionari, căci, când era în Lume director de

ziar, a aderat la Mișcarea Legionară, alături de arhimandrit Roman Braga, părintele Arsenie Papacioc, ieroschimonah Andrei Făgețeanu, matematician Ioan Barbu și dr. poet Vasile Voiculescu și încă mulți alții, care deja sunt trecuți în Lumea dreptilor și fericitelor” (am păstrat întocmai, cu tot cu erori, grafia pasajului citat).

Dincolo de comicul unor afirmații („cel mai iubit” de îndrumătorul său), ABSURDUL afirmației că Sandu Tudor ar fi aderat la Mișcarea Legionară este evident. În interbelic, exact în perioada când a apărut ziarul *Credința* (1933 – 1938), pe care îl conducea, jurnalistul și poetul Sandu Tudor a polemizat intens cu legionarii, fapt pentru care nu o dată aceștia l-au și atacat furibund. Suspectăm că de aici i s-au și tras jurnalistului o seamă de alte denigrări, la fel de absurde. Toate cunoștințele și toți prietenii lui Sandu Tudor cunoșteau simpatia mai degrabă de stânga – îndreptate către o formă de creștin-democrație –, niciodată de extremă dreapta. Era prieten și a publicat în paginile ziarului *Credința* și ale revistei *Floarea de Foc* oameni de toate culorile politice, însă. Căci interbelicul românesc, dincolo de excese, avea cel puțin în mediile intelectuale un altfel de *modus vivendi*, o formă de convivialitate rarism înțel-

nită în România de astăzi. Dar, după cum el însuși declară într-o serie de trei articole omonime, nu este „nici de dreapta, nici de stânga”. Sandu Tudor era regalist, autohtonist și visa la o formă de păstrare a identității românești pe care o numea „universalism românesc”. Nu în ultimul rând, Sandu Tudor a luat adesea apărarea evreilor, a căror situație nu era deloc ușoară în interbelic – a se vedea și articolul său de solidarizare cu aceștia, intitulat *Sunt vândut jidanilor* (*Credința*, 13 aprilie, 1935).

CARACTERUL PUR SPIRITUAL

Dincolo de prostie sau neștiință, putem presupune de

*Părintele Arsenie Papacioc,
într-un portret realizat
de pictorul Paul Mecet*

NINJA DE LA ORIGINI NEDESLUȘITE LA ISPRĂVI FANTASTICE

Un ninja, ilustrație
din 1815, de Hokusai

ANDREI OPREA

„Cu multă vreme în urmă, [...] când domnea haosul în provincia Kanto, aveam mereu pregătite arcurile și săgețile noastre. În vremile acelea, erau și anumiți criminali numiți rappa.

Erau precum hoții, fără să fie de-adevăratelea hoți. Acești răufăcători erau inteligenți și curajoși și aveau un rol important în armata unui daimyo.

Oricare ar fi motivele pentru care se numeau rappa, puteau să își urmărească cu abilitate prada, să își forțeze adversarii să fugă din propriul lor teritoriu, iar apoi să-i înfrângă.

Se strecuraseră în provinciile învecinate. Printre tehnicile lor se numărau pirateria nocturnă, jaful, atacurile și răpirile. Erau inteligenți și creau planuri și comploturi la care oamenii obișnuiți nu s-ar fi gândit niciodată.

Învățând din vechile cărți, știau să amestece adevărul cu minciuna și îmbinau în mod excepțional aspectele înțelepciunii cu cele ale înșelăciunii.“

Astfel descrie cronicarul Miura Joshin, vasal al clanului de *daimyo* (nobil feudal) Hojo, o componentă a oștirii patronilor săi în timpul confruntărilor cu rivalii, clanul Takeda. Cel mai adesea, indivizii amintiți de autor purtau denumirea de *ninja* (*Magazin istoric*, nr. 8/2016), *shinobi no mono* sau *shinobi*, alături de diverse alte pseudonime sau nume de cod: *rappa*, *seppa*, *kusa*, *kagimono-kiki*, peiorativ *nusubito* etc.

În epoca lor de glorie, cu precădere în perioada Sengoku a Japoniei (1467 – 1603/1615), au influențat rezultatul campaniilor militare, schimbând destinul multor *daimyo* importanți. Formau un contrast clar cu războinicii „tradiționali“ ai perioadei, samurailor – rareori luptau în bătălii deschise, fiind specialiști în tactici de tip gherilă. Adesea, îi interesa prea puțin gloria sau fidelitatea față de seniori feudali, preferând un trai de mercenar.

ÎNCEPUTURI LEGENDARE

Există foarte multe teorii în istoriografie referitoare la originile ninja și ale artelor marțiale *ninjutsu*. Din nefericire, s-au păstrat foarte puține documente scrise de acești indivizi, iar istoria lor dinaintea epocii Sengoku ține într-o oarecare măsură de mențiuni mai curând departe din surse târzii. De exemplu, prințul legendar Yamato Takeru, din

Doctorul
Nicolae Nicolau

în doctrina legionară. Cei 10 – 12 studenți mai devotați au primit la rândul lor, din partea părintelui Ioan Kulîghin (*Magazin istoric*, nr. 9/2018), binecuvântarea pentru a practica rugăciunea isihastă. Ei bine, nicăieri în mărturiile sale, legionarul Nicolae Nicolau nu vine cu dezinformările amintite la începutul articolului de față. Dimpotrivă, iată ce scrie acesta în articolul său intitulat *Rugul Aprins al Maicii Domnului* (vezi volumul *Din documentele rezistenței*, 1992, volumul 4, editat de Asociația Foștilor Deținuți Politici din România, pagina 33): „Nu se polemiza la Antim – deși nu lipseau personalități cu aptitudini verificate pentru polemică ori pentru dispute cazuistice –, nu se polemiza cu nicio altă religie, cu niciun alt cult, cu nicio sectă oricât

de mărunță sau cu vreo asociație proteiformă de tipul celor care aveau să se numească mai târziu «neoprotestante». Substanța expunerilor era fără excepție de ordin pur apologetic. Desigur că, printre rânduri și gânduri, se întrededa de către cei mai avizați că argumentele ținteau spre un adversar și țintuiau un adversar extra-confesional. Fapt care constituia o realitate și era în însăși rațiunea existenței acelui ceneclu. «Partea adversă», ale cărei argumente erau și ele analizate, apărea descoperită, denudată de orice sens, în toată precaritatea ei penibilă».

În mod evident, în lectura politică pe care o face N. Nicolau „partea adversă” este comunismul. Numai că, se uită ceva: totdeauna în istorie misticul se poziționează pieziș față de duhul acestei lumi, indiferent de formele în care acesta din urmă se manifestă. Așadar, frumusețea stă în ochii privitorului, acolo unde se vorbește despre Dumnezeu cel viu, cum adesea se făcea la Rugul Aprins, și au făcut-o continuu membrii săi emblematici, toate celelalte sunt pur și simplu umbrite și arătate în adevărata lor micime. În perspectiva Luminii neînscrise, duhul lumii acesteia este denudat. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iulie 2021, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cum a evaluat Hitler armata finlandeză
în cadrul întrunirii din 30 martie 1941?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din aprilie 2021 este:

„-150”

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Neculai Fătu**, din **Brăila**, jud. **Brăila**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2022.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București
E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

Un sohei, călugăr războinic,
fotografiat în Epoca Meiji
(1868 – 1912)

RĂUFĂCĂTORI ȘI „RĂZBOINICI DIN MUNȚI“

Spionajul militar are o istorie mai îndelungată în Japonia, cel puțin din secolul al VI-lea, indivizii responsabili fiind desemnați încă de atunci în moduri peiorative. Însă este greu de observat exact momentul istoric când nu mai vorbim de acțiunile unor agenți *ad hoc*, ci de prezența unor specialiști anume antrenați. Istoricii plasează primele momente în care s-au remarcat *shinobi* în plan militar fie spre finalul secolului al XII-lea, odată cu Războiul Genpei, fie în veacul al XIV-lea, în timpul conflictelor dintre Curtea imperială din sud și Curtea imperială din nord (1336 – 1392), cea din urmă subordonată *de facto* shogunilor Ashikaga (1336 – 1573).

În secolul al XII-lea, apar consemnate trei familii importante de *ninja*: Momochi, Hattori și Fuji-bayashi, în provinciile Iga

și Koga. După Războiul Genpei, odată cu instaurarea shogunatului din Kamakura (1192 – 1333), asasinatelor politice au ajuns la ordinea zilei: dintre primii trei shoguni, al doilea și al treilea au murit uciși, stingându-se astfel dinastia respectivă. Adesea, diversele facțiuni care luptau pentru putere preferau să angajeze specialiști, mai ales în interesul de a ascunde conexiunea dintre asasinat și comanditar.

În 1331 – 1333, împăratul Godaigo (1319 – 1338) a încercat să înlăture shogunatul de la putere și să restaureze puterea Curții imperiale, privată de multe drepturi în urma Războiului Genpei. Armata suveranului, alcătuită mai ales din „războinici din munți“ și *akuto* (gangsteri, răufăcători) a fost condusă de Kusunoki Masashige (1294 – 1336), originar din provincia Iga și considerat de anumiți istorici a fi fost un *ninja*. Utilizând diverse strategii militare neconvenționale și care nu erau pe placul samurailor – lupte de gherilă, raiduri, arte marțiale nonconformiste –, acesta a dus la împlinire obiectivele împăratului.

Împăratul Godaigo,
într-o pictură din 1339
de Monkan-bo Koshin (1278 – 1357)

Reușita nu a durat, în 1336 formându-se shogunatul Ashikaga, cu propriul candidat la tronul imperial – „Curtea imperială din nord“ –, iar Japonia fiind astfel divizată până în 1392, când sudul a pierdut conflictul. Cu toate acestea, Kusunoki Masashige a rămas un erou popular. În 1880, a primit, onorific, din partea împăratului, cel mai mare rang al Curții. În mod neobișnuit pentru un presupus *ninja*, este recunoscut drept un model de loialitate și credință pentru samurai – îi este atribuită zicala „de aș avea șapte vieți, să le dau țării mele!“ –, el alegând să facă *seppuku*, sinuciderea rituală specifică samurailor.

INFILTRĂRI DUPĂ SOCOTEALA LOR

În secolul al XV-lea apar primele documente și relatări care îi asociază direct pe *ninja* cu regiunile Iga și Koga – umplute de dezertori de pe urma conflictului dintre cele două Curți imperiale. Spre finalul veacului, în timpul Războiului Onin (1467 – 1477) – o dispută pentru conducerea shogunatului Ashikaga, de asemenea anvergură, încât a declanșat perioada de război civil Sengoku –, regăsim prima mențiune necontestată istoriografică a participării *ninja* la un conflict militar. Aceștia au fost angajați de ambele părți din război, ajutându-l pe un *daimyo* numit Rokkaku Takeyori să fugă de vrăjmași prin teritoriul lor, iar apoi atacându-l pe acest nobil la scurt timp după.

Cel puțin în timpul perioadei Sengoku, regiunile

veacul al IV-lea d.H., care, deghizat în servitoare, ar fi asasinat două căpetenii de trib inamice, este uneori supranumit *ninja* în literatura târzie, deși nu poate fi vorba de o legătură cu mercenarii de peste 1.200 de ani. Există și legende conform cărora *ninjutsu* a fost inventat de divinitățile antice japoneze.

Punctele de vedere ale *shinobi* din veacurile timpurii sunt greu de cunoscut din pricina lipsei surselor. Manualul *Shoninki*, scris în 1681 de Natori Masatake, care expune tacticile *ninja* din regiunea Kishu – astăzi prefectura Wakayama – amintește sumar această istorie. Spune doar că „*ninjutsu* a existat în Japonia din vechime, însă a ieșit la iveală în timpul Războiului Genpei (1180 – 1185; *Magazin istoric*, nr. 6/2009), când Kuro Yoshitsune – referindu-se la Minamoto no Yoshitsune, unul dintre cei mai cunoscuți samurai ai epocii respective – a ales mai mulți războinici curajoși și i-a folosit în luptă“.

Relatarea continuă, amintind sumar alte episoade când au fost utilizați de generali japonezi, unul din veacul al XIV-lea, iar apoi mai multe din ultimul secol și jumătate înainte de momentul scrierii. Pentru acești indivizi așadar, probabil că nu poate fi vorba de o istorie a *ninja* și a *ninjutsu*, imposibil de cunoscut, ci de o istorie a interacțiunii lor cu lumea din afară.

Din perspectiva istoricilor, sunt mai ușor de identificat diverse fenomene social-culturale care au influențat *ninjutsu* la mai multe secole distanță, sau precursori ai *ninja*. Printre cele mai importante procese în timp se numără emigrația din China și din Coreea în Japonia, începută mai ales din secolul al VII-lea,

Legendarul Yamato Takeru, deghizat, ca servitoare, se pregătește să săvârșească un asasinat, ilustrație de Tsukioka Yoshitoshi, din 1886

când probabil au fost importate și diverse arte marțiale și curente religioase budiste și taoiste ce s-au amestecat cu tradițiile locale.

Alt fenomen fundamental a fost fuga și autoexilarea multor războinici între secolele VIII – XI, apoi și în cel de-al XIV-lea, în regiuni izolate, după ce armatele de care aparțineau au fost distruse în luptă. Cel mai adesea, aceștia se adunau în provinciile montane Iga și Koga – astăzi parte a pre-

fecturilor Mie, respectiv Shiga –, care, în veacurile ulterioare, au fost recunoscute drept principale centre de practicare a *ninjutsu*.

Există și o teorie conform căreia pirații maritimi din Kumanô, la sud de Iga, ar fi influențat dezvoltarea *ninjutsu*. Protejați de preoții locali, aceștia practicau metode de luptă cu bogată influență religioasă, iar, ulterior, au creat mai multe astfel de școli. Influența lor ar fi dus la incorporarea anumitor arme în arsenalul *shinobi*, cu precădere a cârligului, și la introducerea mai multor tehnici de eschivare și de autoapărare.

Este de asemenea posibil ca tehnicile *ninjutsu* să se fi dezvoltat în paralel cu apariția *sohei*, a călugărilor războinici. Aceștia dobândiseră un statut autonom, nu se aflau în subordinea autorităților, nu plăteau taxe și adesea purtau războaie deschise cu templele rivale sau chiar cu nobili *daimyo*. Au reprezentat un factor de dezordine și instabilitate regională până spre finalul veacului al XVI-lea. Antrenându-se în munți, este posibil să fi interacționat și să se fi influențat reciproc cu diverșii proscrisi locali, inclusiv cu strămoșii *ninja*.

Minamoto no Yoshitsune în luptă cu un șef bandit, pictați de Utagawa Kuniyoshi (1798 – 1861)

Asediul castelului Osaka din 1615, o pictură cu lungimea de 8 m, realizată de mai mulți artiști în veacul al XVII-lea

ar fi picrit asasinat – există însă și teoria că ar fi murit de cancer esofagian. Ucigașul ar fi fost un *shinobi* trimis de Oda Nobunaga, primul dintre „marii unificatori” ai Japoniei, înalt doar de un metru, pe nume Ukifune Jinnai. Conform legendei, ar fi reușit să se strecoare în latrina castelului lui Uesugi Kenshin, unde ar fi stat ascuns „mult timp”, până când ținta sa s-ar fi așezat, moment în care l-ar fi înjunghiat pe nobil cu sabia. Ukifune Jinnai ar fi sărit imediat în groapa de murdărie de la poalele cetății, reușind să respire prin teaca sabiei, până când a avut ocazia să fugă nevățat.

Cel mai bine-cunoscut comanditar de *ninja* a fost un tânăr nobil pe nume Matsudaira Motoyasu – viitorul Tokugawa Ieyasu, al treilea „mare unificator” al Japoniei (*Magazin istoric*, nr. 11/2016). În tinerețea sa, acesta era un vasal al clanului Imagawa, aflat în declin în urma înfrângerilor suferite împotriva lui Oda Nobunaga. Matsudaira Motoyasu s-a supus în secret rivalului seniorului său, însă se afla într-o poziție dificilă – *daimyo* Imagawa îi ținea familia ostatică.

Astfel, a hotărât să cucerească rapid castelul Kaminojo în 1562 – un punct strategic important,

care i-ar fi oferit un avantaj masiv lui Oda Nobunaga –, având de gând apoi să ofere prizonierii în schimbul familiei sale. Și-a trimis astfel unul dintre cei mai loiali supuși, care a angajat 80 de *shinobi* din Koga. Deghizați în soldați ai clanului Imagawa și comunicând prin parole secrete, s-au strecurat noaptea în cetate, pe care au incendiat-o și cucerit-o, obținând și ostacii necesari lui Matsudaira Motoyasu.

În 1579 – 1581, după ce mai mulți *ninja* din Iga au luptat alături de un rival al lui Oda Nobunaga, „primul mare unificator” a atacat direct regiunea. Au avut loc trei campanii sângeroase, ultima invazie aducând șase armate, însumând între 40.000 și 60.000 de oșteni. În cele din urmă, provincia a fost cucerită, tacticile de tip gherilă ale locuitorilor nefiind suficiente contra unui atac atât de copleșitor.

Mulți dintre *ninja* supraviețuitori au fugit spre est, alăturându-se lui Tokugawa Ieyasu – Matsudaira Motoyasu își schimbă numele între timp. Acesta încorporase deja mulți *shinobi* din Iga în oastea sa, numind și un general din rândul lor, Hattori Hanzo. În momentul în care Oda Nobunaga a picrit asasinat de un comandant al său în 1582, Tokugawa

Ieyasu a scăpat nevățat mulțumită ajutorului mai multor familii de *ninja* din Iga.

Cu toate că regiunea lor de baștină a fost trecută prin foc și sabie, *shinobi* din Iga au continuat să lupte în războaiele din Japonia, inclusiv în invazia japoneză a Coreei (1592 – 1598; *Magazin istoric*, nr. 2/2020) și în bătălia hotărâtoare pentru controlul țării de la Sekigahara, din 1600.

Odată cu instaurarea păcii și a shogunatului Tokugawa din 1603 (*Magazin istoric*, nr. 6/2017), *ninja* și-au pierdut mare parte din importanța militară. *Shinobi* din Iga și Koga au participat la asediul castelului Osaka din 1614 – 1615, iar cei din Koga și la reprimarea răscoalei creștinilor din Shimabara din 1637 – 1638, mereu de partea autorităților Tokugawa. Altfel, mai mulți au ajuns gărzi de corp ai familiei shogunului sau spioni ai acestuia pentru a asigura supunerea nobililor. În total însă, se pare că numărul acestora nu a depășit 500. Foștii *ninja* mai ghinionisti au devenit fermieri sau negustori.

Epoca Edo (1603 – 1867), suprapusă cu perioada shogunatului Tokugawa, a fost și momentul când isprăvile *ninja* din trecut au devenit legendare, exagerate, și au căpătat aspecte melodramatice. De exemplu, atunci a apărut imaginea stereotipică a unui *shinobi*, inspirată din teatru, ca fiind un războinic îmbrăcat din cap până în picioare doar în negru. *Ninjutsu* a devenit o artă marțială aproape magică în ochii publicului, o imagine perpetuată până în zilele noastre, departe de originile sale: tehnici de luptă ale unor grupuri de războinici proscrisi, nevoiți să își asigure supraviețuirea în condiții dificile. ■

Iga și Koga erau organizate în jurul a mai multor *jizamurai* – grupări de războinici, care se asociau apoi între ele și la nivelul întregii provincii. În general, fiecare sat era condus de un nobil mic, ce avea în subordine un număr de războinici și pe țărani care le furnizau hrana, pe care, la nevoie, avea dreptul să le acorde calitatea de samurai, luptători, sau, dimpotrivă, să îi execute în caz de insubordonare.

Acești războinici locali își spuneau *kokuji*, „oamenii țării”, formând astfel un contrast cu lumea din afara celor două provincii. Ocazional, *jizamurai* din regiunile Iga și Koga se și aliau între ele pentru a face față pericolului extern. Când discutăm despre *ninja* și *ninjutsu* așadar, nu este vorba de o singură artă marțială și o singură societate, ci de mai multe tradiții și istorii paralele, mai mult sau mai puțin asemănătoare între ele, care însă își recunoșteau similitudinile reciproce și contrastele față de ceilalți războinici japonezi.

Odată cu instaurarea stării de război civil în perioada Sengoku, când autoritatea centrală a shogunului își pierduse majoritatea puterii, iar diverșii *daimyo* locali se sfădeau neconținut (*Magazin istoric*, nr. 2/1979), *ninja* au început să fie din ce în ce mai căutați. Nu întotdeauna îi regăsim în aceste cazuri pe războinicii din regiunile Iga sau Koga – puteau să fie și *ninja* locali, aflați în subordinea unui *daimyo* –, însă erau întrebuințați în moduri asemănătoare. Adesea în schimbul unor sume generoase, se strecurau în fortărețe – „specialitatea” *ninja* din Koga –, puneau la cale asasinat și realizau atacuri de gherilă.

În cadrul perioadei, iese în

Rokkaku Yoshikata,
ilustrație din 1867
de Utagawa Yoshiiku (1833 – 1904)

evidență statutul lor de mercenari, care nu ascultau neapărat de ordinele samurailor. Un exemplu în acest sens a fost asediul castelului Futo din 1561, când un grup de *shinobi* din Iga, angajați de *daimyo* din clanul Asai, au luptat împotriva nepotului lui Rokkaku Takeyori, Rokkaku Yoshitaka. Acești *ninja* aveau sarcina să organizeze un atac nocturn, în sprijinul asediatorilor.

Trupele Asai însă au luat-o

Uesugi Kenshin,
potrivit cutumei samurailor,
scrie o poezie despre moarte,
atunci când simte
că se află în preajma ei,
într-o pictură
de Tsukioka Yoshitoshi (1839 – 1892)

înaintea lor, începându-și propriul asalt. Generalul a încercat să le ordone acelor *ninja* să atace la rândul lor, însă au refuzat, explicându-i cum un samurai nu ar fi în stare să le înțeleagă tacticile și că aveau să aștepte momentul oportun. Mai mult, l-au amenințat că aveau să se întoarcă la casele lor dacă nu li se permitea să acționeze după propria socoteală.

Conducătorul acestor *shinobi*, Shima Wakasa no Kami, i-ar fi propus apoi generalului să își retragă trupele vreme de o oră, timp în care aveau să își declanșeze operațiunea. Oștenii Asai trebuia apoi să atace în momentul în care vedeau că ia foc cetatea. Comandantul a fost de acord, însă, în dezordinea retragerii soldaților, aceștia s-au îmbulzit peste un contingent aliat care nu știa de acest plan.

În confuzia nopții, cele două armate prietene au început să se lupte, fiecare crezând că asediații au ieșit din cetate să-i atace. Un brav samurai Asai, în încercarea de a dobândi gloria, a și galopat în direcția comandantului „inamic”, ucigându-l cu lancea pe generalul comandant. În cele din urmă, comandanții au reușit să restabilească ordinea și, văzând incendiul pornit de *shinobi* între timp, au cucerit cetatea.

PATRONUL POTRIVIT LE ASIGURĂ SUPRAVIEȚUIREA

Ninja s-au distins în continuare în perioada Sengoku, căpătând un statut aproape legendar. Unii istorici consideră că *daimyo* Uesugi Kenshin, unul dintre cei mai puternici nobili ai epocii și iscusit strateg militar,

RĂZBOAIELE BALCANICE (1912 – 1913)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												

ORIZONTAL: 1) Orașul unde, în iulie – august 1913, au loc tratativele de pace și se semnează documentul ce marchează sfârșitul celui de Al Doilea Război Balcanic – Trup gol! 2) Ba cea cu dragoste de oameni – Urmașul modern al statului împotriva căruia au luptat Bulgaria, Serbia, Grecia și Muntenegru în Primul Război Balcanic (oct. 1912 – mai 1913). 3) Capitală europeană unde se încheie pacea după Primul Război Balcanic (mai 1913) – Făcut scrum. 4) Bălău în grai popular – Statul care, în urma celui de Al Doilea Război Balcanic, va lua Bulgariei o parte din teritoriul Macedoniei. 5) Ultimele în apărare! – Înțelegerile necrise care au avut loc între state implicate în războaiele

balcanice – Unsă de la centru! 6) Stabilite între statele beligerante prin documentul păcii și prin contacte bilaterale – Afirmație. 7) 1912 – 1913 fixează în timp războaiele balcanice – A da atacul decisiv. 8) Armă descărcată! – Mai sunt redate la rebut! 9) Provincie în sudul Dobrogei ce revine României după încheierea Păcii de la București. 10) Stâlpu casei – Zgârcită – Nume avocatic! 11) Asta creează bună dispoziție – Statul căruia îi revine o parte din Macedonia după încheierea războiului împotriva Bulgariei. 12) Provincie împărțită în urma Primului Război Balcanic între Serbia și Muntenegru – Eroii luptelor din arenele spaniole

VERTICAL: 1) Statul împotriva căruia se coalizează Grecia, Serbia, Muntenegru, România și Imperiul Otoman în cel de Al Doilea Război Balcanic (iulie – august 1913) – Veche măsură de lungime din Turcia. 2) Dispoziție sufletească – În acel loc. 3) Luminează un chip sfânt – Un indian texan. 4) Valurile mării – Un pol al bateriei – România în Europa și în lume! 5) Distanțat – Motiv descoperit! – Nume de femeie din Vechiul Testament. 6) Numele turcesc al muntelui Ararat – Cusătura pe margine. 7) Liniște! – Un termen pentru supușii ne-musulmani ai Imperiului Otoman, utilizat în mod cronat pentru a desemna cetățile din Țara Românească și Moldova aflate sub control otoman – Lipsit de onoare. 8) Galerie subterană – Conducător al unei mănăstiri. 9) Scoase din fire! – A recunoaște înfrângerea, renunțând la luptă – Cuvânt corespunzător oricărui stat independent. 10) Altfel spus, drumuri – Imaculate – La intrarea în București! 11) Așa cum a fost, uneori, Imperiul Otoman pentru popoarele supuse – Luptă cu armele a cavalerilor din Evul Mediu. 12) Făcut în mers – Calitate recunoscută internațional pentru un teritoriu independent – Luna în care s-a semnat pacea, la Londra, pentru Primul Război Balcanic

Dicționar: PIK, RAAV, AGRI

Pavel TOTOLICI

POTRIVNICILE EXILULUI

Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace sunt o sursă de prim ordin pentru cei care doresc să studieze istoria exilului anticomunist românesc. Începem în acest număr să prezentăm câteva scrisori din anul 1949, ce stau mărturie tensiunilor ce se conturau deja în cadrul exilului. Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a le publica.

No. 316/49

I-SU

15 decembrie 1949

Domniei Sale
Domnului general C. Petre-Lazăr
Adjutant al Majestății Sale regelui Mihai I
Domnule general,

În raportul asupra activității Comitetului Național în cursul lunii noiembrie 1949, pe care l-am trimis d-lui general Rădescu la 2 decembrie, spre a vă fi înaintat, în conformitate cu hotărârile luate de Comitetul Național, se relatează faptele privitoare la declarațiunile lui Vishinski [Andrei Ianuarevici Vișinski, ministru de Externe al U.R.S.S. între 1949 – 1953] făcute în fața Adunării Generale a Națiunilor Unite din 16 noiembrie și asupra atitudinii luate în această privință de către d-nii general Rădescu și Constantin Vișoianu.

După câte sunt informat, dl general Rădescu a raportat și el direct Majestății Sale regelui în această chestiune și, de asemenea, și dl Vișoianu v-a dat spre a fi transmise Majestății Sale regelui toate lămuririle în ce-l privește pe d-sa.

Ca urmare la convorbirile pe care dl Vișoianu le-a avut cu persoanele competente din „State Department“, a adresat la 8 decembrie aici-alăturata scrisoare d-lui Warren Austin, delegatul Statelor Unite la United Nations. În acea scrisoare, dl Vișoianu a dat toate detaliile privitoare la ultimatumul lui Vișinsky.

Scrisoarea d-lui Vișoianu a fost comunicată presei de către delegația Statelor Unite la Națiunile Unite în ziua de 14 decembrie 1949 și a făcut obiectul unei foarte întinse publicități în toată presa americană. De asemenea, părți din acea scrisoare au fost redată la toate stațiunile de radio. Scrisoarea a fost menționată și în emisiunile mai multor comentatori politici ai stațiunilor de radio din Statele Unite.

„Vocea Americii“ a transmis *in extenso* în România scrisoarea d-lui Vișoianu. Scrisoarea a fost, de asemenea, redată în toate emisiunile în limba străină ale „Vocii Americii“.

Primiți, vă rog, domnule general, încredințarea deosebitei mele considerațiuni.

Alexandru Cretzianu

34 West 69th Street

New York 23 N.Y.

16 decembrie 1949

Sire,

În numele Partidului Național Liberal aduc la cunoștință Majestății Voastre următoarele:

După constituirea Comitetului Național Român și în urma unor împrejurări determinate Partidul Național Liberal și-a reluat libertatea de acțiune față de celelalte partide politice.

Prin aceasta „Consiliul Partidelor Politice“ este dizolvat de drept.

Rog pe Majestatea Voastră să primească expresiunea sentimentelor de adânc devotament și credință ce-l port.

Sunt, Sire, al Majestății Voastre prea supus servitor.

În numele Partidului Național Liberal
Mihail Fărcășanu
Membru al Comitetului Național Român

Florența, 20.XII.1949

Domnului gen[eral] Rădescu Nicolae
Președ.[intele] Comit.[etului] Naț.[ional] de Coord.
[onare] Rom.[ân]

2910 Que Street N.W.
Washington DC, USA

Domnule președinte,

Majestatea Sa regele vă exprimă, dv. și întregului Comitet Național, Înalta Sa dorință de a I se înainta, cât mai curând posibil, următoarele: a. una copie după memoriul ce a fost încredințat d-lui general Rădescu N[icolae] pentru Comitetul Național, din partea Guvernului polonez, de la Londra; b. opinia Comitetului Național asupra celor cuprinse în sus-zisul Memoriu, c. explicația d-lui președinte gen[eral] N. Rădescu pentru a nu fi raportat nimic Majestății Sale, la Florența, despre acest Memoriu.

Binevoiți a primi, domnule președinte, asigurarea considerațiunii mele deosebite.

G-ral C. Petre-Lazăr

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) A. Marino A witness to the surrendering of Bessarabia ● I.-A. Pop Nicolae Iorga, the last polymath of Romanian culture ● I. Giurcă The status of the Romanian Army in June 1941 ● O. Trașcă The German military mission to Romania appraises the Romanian Army ● M.E. Ionescu Why Greater Romania fell (V) ● M. Stan Truth and legends surrounding the anti-KGB UM 0110 ● C. Neagoe, N. Zaharia Who was Neacșu of Câmpulung, the writer of the first known Romanian-language text ● S.A. Luca A Neolithic sculpture reminiscent of Brâncuși's works ● D. Ișfănoni, G. Roșu The file of the traditional "altiță" shirt, ready for UNESCO ● A. Dubicki King Carol I and Prince Ferdinand visit Warsaw in 1898 ● D. Cojocaru Philately and history: Charles Doussault recounts the coronation of Gheorghe Bibescu ● D. Preda 1964 – 1965. Romanian – Soviet relations in the reports of American diplomats (II) ● S. Iosipescu Napoleon Bonaparte and the status of the Romanian Principalities (II) ● A.-S. Ionescu In honour of Emperor Napoleon ● M. Caranica Please visit the Plumbuita Monastery ● A.I.M. Tănase How the banking system of Moldova was born ● I. Scumpieru The diplomat Nicolae Xenopol dies in the line of duty in Tokyo ● C. Ștefan Mihail Manoilescu's meetings with Benito Mussolini (II) ● M. Vasileanu The Burning Bush and the Legionnaire Movement ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXXII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) А. Марино Свидетель о передаче Бессарабии ● И.-А. Поп Николае Йорга, последний полиистор румынской культуры ● И. Джуркэ Состояние румынской армии в июне 1941 ● О. Трашкэ Германская военная миссия в Румынии оценивает состояние румынской армии ● М.Е. Ионеску Почему разошлась Великая Румыния (V) ● М. Стан Истина и мифы про в/ч 0110 анти-КГБ ● К. Нягое, Н. Захария Кем был Някшу из Кымпулунга, автор первого известного текста на румынском языке ● С.А. Лука Неолитическая скульптура, которая напоминает Брынкушэ ● Д. Ишфэнони, Дж. Рошу Блузка с альтитой, досье приготовлен для ЮНЕСКО ● А. Дубицки Король Кароль I и принц Фердинанд посещают Варшаву в 1898 ● Д. Кожокару Филателия и история. Шарль Дуссо описывает церемонию коронации Георге Бибеску ● Д. Преда 1964-1965 гг. Румынско-советские отношения в докладах американских дипломатов (II) ● С. Йосипеску Наполеон Бонапарт и положение Румынских Княжеств (II) ● А.-С. Ионеску Почтение к императору Наполеону I ● М. Караника Посещайте монастырь Плумбуита ● А.И.М. Тэнасе Как появилась банковская система в Республике Молдова ● И. Скумпьеру Дипломат Николае Ксенопол умер при выполнении своей миссии в Токио ● К. Штефан Встречи Михаила Манойлеску с Бенито Муссолини (II) ● М. Василяну Неопалимая Купина и легионерское движение ● Румынские документы в Гуверовском Институте (CLXXXII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

54 DE ANI

Domnul VASILE VELEA, din comuna Turcoaia, jud. Tulcea, ne scrie: La ceas și an aniversar! Dragă redacție, vă adresez sincer „La mulți ani!” cu prilejul împlinirii a 54 de ani de la apariția revistei *Magazin istoric* (aprilie 1967).

Cum spunea profesorul Nicolae Iorga, „revista înscamnă plăcerea pentru o lună”, istoria fiind „cea dintâi carte a unei nații”, după Nicolae Bălcescu, iar dragostea de lectură fiind „cea mai de preț zăbavă”, după cronicarul Miron Costin. Profesorul îndemna splendid: „Deschide cartea [*Magazin istoric*] ca să citești ce au scris alții! Închide cartea ca să gândești tu însuși!” și „Un popor care nu-și cunoaște istoria este ca un copil care nu-și cunoaște părinții”.

TRĂDARE ȘI TRĂDĂTORI

În O scrisoare pierdută, piesa lui I.L. Caragiale, personajul Farfuridi a rostit ironic o replică rămasă celebră în

mentalul românesc: „Iubesc trădarea, dar urăsc pe trădători”. Citatul are însă origini mult mai vechi – ne scrie domnul NICOLAE POPA, Iași –, din antichitatea greco-romană, și aparține de fapt autorului Plutarh (cca 46 – 119 d.H.).

Opera cea mai cunoscută a acestuia, *Viețile paralele*, prezintă biografiile mai multor personaje legendare și istorice grecești și romane, cuplate. Astfel, opera începe cu povestea legendarului Tezeu, fondatorul Atenei, în paralel cu cea a lui Romulus, fondatorul Romei. Un alt exemplu bine-cunoscut este viața lui Alexandru cel Mare, comparată cu cea a lui Iulius Caesar.

Citatul propriu-zis este prezent în cadrul povestirii vieții lui Romulus, în contextul războiului dintre romani și sabini. Când aceștia din urmă asediau Roma, au fost abordați de Tarpeia, preoteasă a zeiței Vesta și fiica generalului roman ce apăra cetatea. Ea ar fi deschis una dintre porți în schimbul a ceea ce purtau oștenii asediatori la brațul

stâng – brățări de aur. Conform lui Plutarh, regele sabinelor, Tatius, și-ar fi îndemnat soldații să o recompenseze pe Tarpeia cu tot ce aveau la brațul stâng, iar astfel, femeia a murit îngropată de vie. Trupul ei a fost aruncat de pe colina sudică a Dealului Capitoliului, un loc cunoscut apoi drept Stânca Tarpeiană, de unde romanii îi azvârleau pe trădătorii condamnați la moarte.

Plutarh realizează o comparație între mai mulți comandanți militari care s-au folosit de trădători: „Se pare că nu doar Antigonus [general al lui Alexandru cel Mare, 382 – 301 î.H.] a spus că îi iubea pe trădători, dar îi ura pe cei ce trădau; și nici Caesar, care i-ar fi spus lui Rhymitalces Tracul cum iubea trădarea, însă îl ura pe trădător. Acest sentiment față de trădători îl au toți ce se servesc de ei, după cum se folosesc de veninul și fierea unor animale sălbatice, căci le sunt simpatice când le oferă folosul, iar după ce l-au obținut urăsc răutatea din ele”.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1–3, etajul 3, camerele 11–14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

5 948384 040081 21006